

MISTER MOTLEY

31

MAGAZINE
OVER BEELDENE
KUNST

EURO 6,95

DE ROES, ALLES IS ECHT

GUIDO VAN DER WERVE
DIE HELDERE LAATSTE
KILOMETERS

YUMIKO KAYUKAWA
DAYDREAMING

VOIN DE VOIN
NET ALS JEZUS WISSEL
IK VAN GEDAANTE

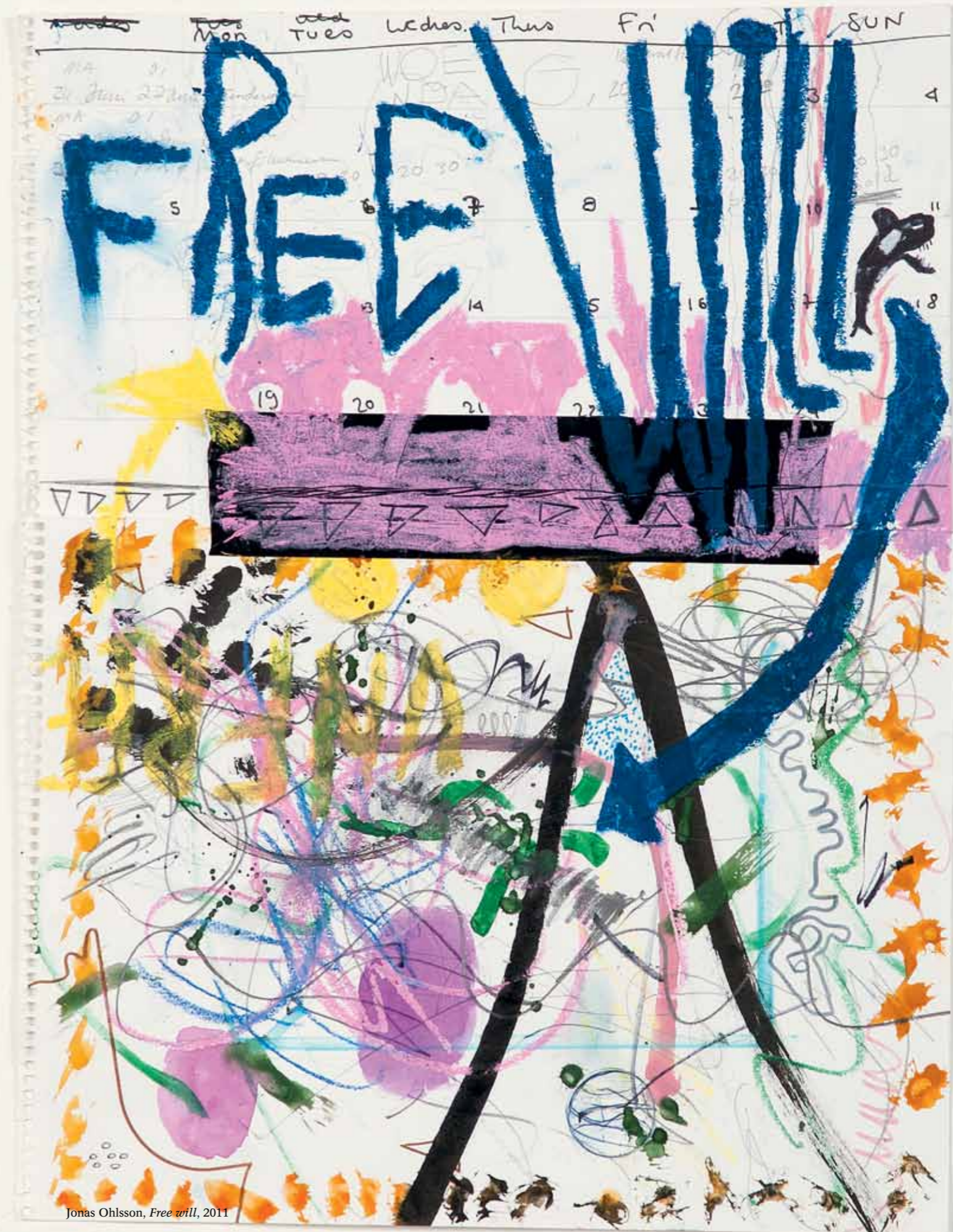
DE HARTKLOPPINGEN VAN EEN
BRAZILIAANS MASKER

EROS DAT BRIESENDE DIER IN
ONZE GENEN
SERGE VAN DUIJNHOVEN

SPECIAL
JONAS OHLSSON
JE MOET VERLIEFD ZIJN
OP JE EIGEN KUNST

Jonas Ohlsson, Y Front... Death Bang, 2011

Jonas Ohlsson, Free will, 2011

Motley's Shortlist

DEEPWATER HORIZON — In het werk van Demiak (Maarten Demmink, 1967) wordt de natuur vrijelijk gemixt met verstedelijking. Steevast ontbreekt de mens. Deze afwezigheid geeft de toeschouwer de ruimte om er zijn eigen droomwereld van te maken. In *Deepwater Horizon* toont Demiak een serie geënceneerde foto's en een installatie van kleine wandobjecten.

Deepwater Horizon
1 april t/m 6 mei 2012
Galerie Kap Pur
Korvelseweg 151, Tilburg
www.kappur.com

OPROEP — Stuur je werk in voor de eindexamenblog eindexamen@mister-motley.nl

'I'm Maurice van Es. I'm studying photography at the Royal Academy of Art in The Hague. I like the fact that you can take a picture of a moment in time that will never come back.'

Ik kom uit een familie van rockers. Een aantal jaar geleden gingen mijn vader, zijn oudste broer Geert en zijn nieuwe vrouw Miranda en ik naar een Deep Purple concert in Antwerpen. Zodra de roadies de microfoons begonnen uit te testen drongen zij zich een weg naar voren. Mijn pa, ex-drummer, drumde twee uur lang in de lucht en genoot, net als ik, erg van het concert van de oude rockers. Maar de echte diehards bleken Geert en Miranda die aan het eind van de avond wild blozend, hun haren nog wild van het headbangen, ons aan de uitgang stonden op te wachten.

HAMID EL KANBOUHI — De solotentoonstelling *La Vache Qui Rit* van de Nederlands-Marokkaanse kunstenaar Hamid el Kanbouhi zal onder meer bestaan uit werken op papier en ruimtelijk werk. Tijdens de looptijd van de expositie worden performances opgevoerd. Hamid put inspiratie uit alledaagse situaties, vreemde ontmoetingen en vertaalt deze personen en gebeurtenissen in beelden. Speelsheid en een voortdurende zoektocht naar onbekende wegen vormen de kern van zijn werkwijze.

Hamid el Kanbouhi
La Vache Qui Rit
16 maart t/m 3 juni 2012
De Hallen Haarlem
Grote Markt 16, Haarlem

Een handig kalendertje van onze oosterburen, waarop de eerstvolgende data van het einde der tijden worden aangekondigd. Zijn we na een aantal mislukte pogingen volgend jaar dan toch echt aan de beurt?

HIER ALLE WELTUNTERGANGSTERMINE AUF EINEN BLICK:

31. Dezember 999	10. April 1997
14. Februar 1420	22. Dezember 2012
19. Oktober 1522	05. November 2013
24. November 1607	31. Juli 2017
21. März 1844	22. August 2033
17. Mai 1910	06. Januar 2077
22. April 1959	17. März 2089
30. Juni 1983	05. Mai 2199
08. Mai 1988	30. Februar 2219

TETEM KUNSTRUIMTE — The Artery Show neemt de kunstsector onder de loep: van de kunstenaar als maker en ondernemer tot de belangrijkste schakels als musea, kunstbeurzen, curatoren, bedrijfscollecties en veilinghuizen.

The Artery Show
26 april t/m 10 juni 2012
TETEM kunsttuimte
Stroinksbleekweg 16, Enschede
www.tetem.nl

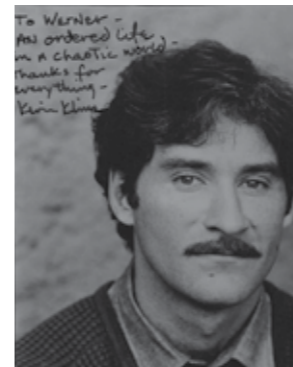

DORDTYART — Op 13 april 2012 opent DordtYart haar deuren. DordtYart is een internationaal centrum voor de hedendaagse kunst, dat gehuisvest is in een voormalige scheepswerf in Dordrecht. In de inspirerende ruimtes van het industriële gebouw kunnen kunstenaars hun werk zowel produceren als exposeren. Het programma van DordtYart legt de nadruk op sculptuur en installatiekunst en is gericht op de ontmoeting tussen kunstenaars, bezoekers en jongeren.

www.dordtmij.nl/dordtyart.html

PHOEBE CATES is een raadselachtige actrice die vooral in de jaren tachtig geen al te bijzondere rollen had in nog minder interessante films. Ze lijkt me slim en ambitieus en grappig. Als je dat niet interesseert, kijk dan *Fast Times at Ridgemont High*, want daarin is ze poedelnaakt te bewonderen. Ze springt het zwembad in en kruipt er vervolgens topless uit. Behalve het nodige acteertalent, een leuk koppie en de juiste vrienden — Andy Warhol (bood hij oprechte vriendschap?) deed ten tijde van haar modellenhaydays ooit een screentest met haar — heeft Phoebe Cates beslag weten te leggen op Kevin Kline, die ik als een persoonlijk stijl-icoon beschouw. Kline als Otto in *A Fish Called Wanda* beïnvloedt al jaren mijn garderobe. Het celebrityduo heeft twee kinderen en woont in New York City. Phoebe Cates is eigenaar van een eigen boetiek op Madison Avenue.

VLAS (KAVEL GZ 59-WEST) — Vlas wordt al eeuwenlang in Zeeland verbouwd en verwerkt. Vormgever Christien Meindersma (1980) werkt momenteel in het Zeeuws Museum aan een vlasproject waarbij zij zich laat inspireren door de vele linnen hemden, de zogenaamde broddellapjes en het kloskant uit de collectie van het museum. In het voorjaar verschijnt haar vlasboek... gemaakt van vlaspapier.

Christien Meinderstma – vlas
t/m 23 september 2012
Zeeuws Museum, Abdij
(plein), Middelburg

Christien Meinderstma – solo
t/m 3 juni 2012
Textielmuseum
Goirkestraat 96, Tilburg

HOTEL MODEZ — In augustus 2012 opent in Arnhem hotel Modez. De naam is een samenstelling van mode, design en ArtEZ, de hogeschool voor de kunsten in Arnhem. Het hotel is ontworpen door het Arnhemse architectenbureau NEXIT en ligt in de wijk Klarendal, die bekendstaat als het modekwartier in de stad. Voor de inrichting van de twintig kamers zijn Nederlandse modeontwerpers gevraagd, waarvan een groot deel studeerde aan de Arnhemse modeacademie of een atelier in de stad heeft.

Hotel Modez
Putstraat 1, Arnhem
www.klarendal.nl/hotel-modez-in-klarendal

ZIGZAGCITY is een nieuw architectuurfestival dat Rotterdam op een andere manier laat zien. Ontdek via een alternatieve route dwars door het Lijnbaankwartier plekken waar dagelijkse voorbijgangers niet zo snel komen. Architecten en kunstenaars transformeren de verborgen hofjes en passages in vrolijke speel- en rustplekken om even te ontsnappen aan de stadse drukte. ZigZagCity opent vrijdag 20 april op koopavond en vindt plaats tijdens de eerste weken van de Internationale Architectuur Biënnale.

Biënnale Rotterdam
20 april – 6 mei 2012
www.rotterdamistop.nl/zigzag-city-2012

IN DE ZON — Twee agenten bij de piramiden van Gizeh zitten in de schaduw van een grote steen. Als ik vraag of ik van het mooie stilleven een foto mag maken, loopt de ene weg, de ander staat op en knikt dat het wel mag. Ga maar weer zitten, zeg ik, want dat zag er goed uit. Maar dat wil hij niet. Hij wil niet zittend geportretteerd worden, want mocht ik de foto's aan anderen tonen, dan wil hij niet als een luie diender gezien worden.

Inhoud

- p. 4 *Motley's short list*
Bart de Baets i.s.m.
mister Motley
- p. 8 Inleiding
De roes, alles is echt
Hanne Hagnaars
- p. 12 *Roes, geroezemoes*
Hanne Hagnaars
- p. 16 Yumiko Kayukawa
Daydreaming
Monica Aerden
- p. 19 *Ik ben wachter*
Sasja Janssen
- p. 20 Femmy Otten
Een grootse liefde
Hanne Hagnaars

Boru O'Brien O'Connell
uit *Freedom of Expression*, 2011

- p. 26 *Draping Sky*
Tomoko Kashiki
- p. 28 *Eros, dat briesende dier in
onze genen*
Serge van Duijnhoven
- p. 34 Guido van der Werve
Die heldere laatste kilometers
Mirthe Berentsen
- p. 44 *Een korte periode van chaos
en het vergeten van de tijd*
Nina Thibo
- p. 50 *Ontsnapt aan jezelf*
Paul Kempers
- p. 60 *Echt gebeurd*
Spartacus Chetwynd

Carsten Höller
Upside Down Mushroom Room, 2000

- p. 65 *De hartkloppingen van
een Braziliaans masker*
Silvia van der Wal
- p. 70 *Astro Focus*
assume vivid astro focus
- p. 74 *As real as rainbow*
Jonatah Manno
- p. 78 *De trance van Emma
Kunz*
Melanie Bonajo
- p. 80 *Maffe mannen en gekke
vrouwen*
Kinga Kielczynska
- p. 88 *Oog in oog met de roes*
Jan Hoek
- p. 90 Voin de Voin
*Net als Jezus wissel ik van
gedaante*
Kim Bos

Voin de Voin *Personal politics*

Izumi Kato, *Zonder titel*, 2008

- Special
- p. 98 Jonas Ohlsson
*Je moet verliefd zijn op je
eigen kunst*
Irene de Craen
- Rubrieken
- p. 110 *Het meest onbegrijpelijke
kunstwerk uit de collectie*
Charles Esche
- p. 111 *Kunstwerk in de maak*
Juliaan Andeweg
Tessa van der Putten
- p. 112 *Soep met Alma*
Dana Lixenberg
Alma Mathijsen
- p. 122 *Motley's short list*
Bart de Baets i.s.m.
mister Motley

DE ROES, ALLES IS ECHT

Mister Motley nummer 31 dompelt zich onder in de roes met als subtitel 'alles is echt'. De roes hoort bij het carnaval, bij feesten en bezweringen, waarbij drank en drugs helpen om tijdelijk in andere, onbekendere werelden te stappen. Je lijkt op een andere frequentie over te gaan, een andere afstelling van je zintuigen, waarbij misschien wel één zintuig de leiding neemt. Zo'n tijdelijke andere wereld lijkt los te staan van het alledaagse, maar is dat wel zo? Robert Crumb vertelt in een documentaire dat hij gewoon één van de vele striptekenaars was, tot hij in een dagenlange lsd-trip belandde en er een gekte in zijn werk kwam die er nooit meer uit verdwenen is. Wereldberoemd is hij nu.

Ook de voorbereiding op de roes maakt deel uit van het ritueel, de opmaat naar de roes omvat het maken van de attributen en de kleding waarin lovertje na lovertje op de jurk is geborduurd. Een deel van de roes van het feest is dan ook de ontlading van de maandenlange voorbereiding.

In het alledaagse leven brengen dromen je iedere nacht naar een onbekend gebied, meditatie kan je in het totale niets laten verdwijnen, de roes van de verliefdheid laat je zweven boven de aarde. De extase, het orgasme. De flow, de ambitie om iets te bereiken doet de tijd voorbijvliegen, dagdromen halen je weg uit je omgeving naar betere mogelijkheden. De roes brengt je naar een ander domein waarin de tijd ook in andere minuten wordt geteld.

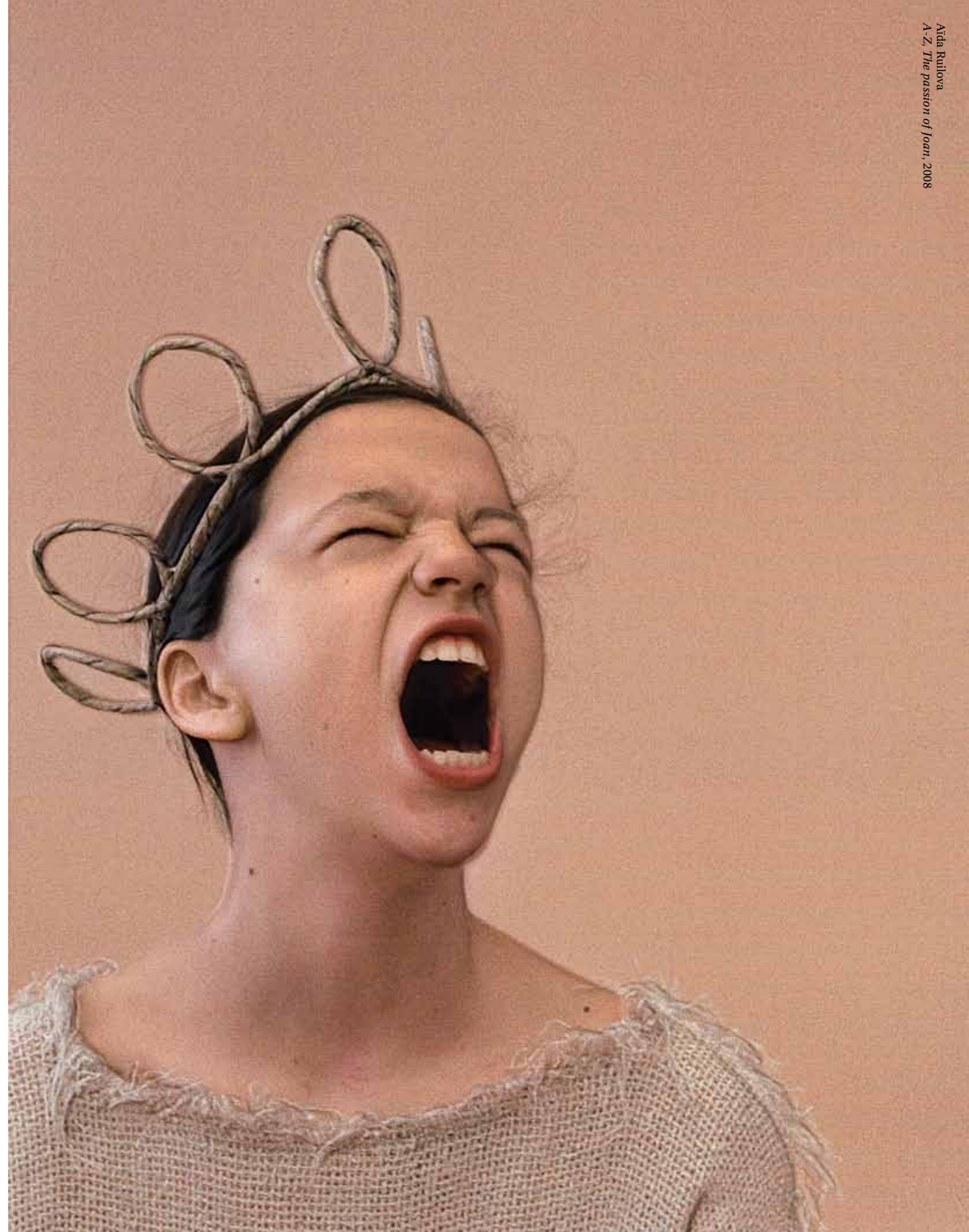
Feest is om te vieren, te bezweren en te bezegelen. Carnaval is het feest van de omkering, de wereld wordt op zijn kop gezet. Toch is die omkering vooral een ontsnapping aan de hiërarchie van alledag om daarna de bestaande orde weer aan te kunnen, de 'normale' orde te bevestigen. Kunstenaars lenen elementen van het feest en carnaval maar zij willen de cultuur hervormen en vooruitdrijven om nieuwe verbindingen aan te gaan met hun tijd.

Deze Motley toont het visuele feest van de roes.

Hanne Hagnaars

Dit nummer over de roes sluit aan op de expositie van De Appel, *Topsy Turvy, leve de omgekeerde wereld!*, van 25 mei t/m 23 september 2012 in hun nieuwe ruimte, het voormalige Kosmos gebouw, Prins Hendrikkade 142,

Amsterdam. In deze mister Motley zijn beelden opgenomen uit het vier meter lange Archief Kosmos Meditatiecentrum (Amsterdam), te vinden in het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (ISSG).

Andy Freeberg
Michaelangelo's Moses and the Dying Slave,
uit de serie *Guardians of Russian Art Museums*
Pushkin Museum, 2008

DE ALLEDAAGSE ROES

Dronken van een kopje thee.

EEN KLEINE ROES

Rozen, rumbonen en rode wijn. Dat moest eigenlijk ruim voldoende zijn. Om jou te brengen tot de volmaakte extase. Hier in deze oase van zand en zee en zonlicht. (...) Hier zit ik in mijn nieuwe short. Ik schiet zo'n veertig jaar tekort. Want daar drijf jij. Mijn rumbonen slaan witjes uit. De wijn wordt warm. Mijn rozen hangen er slap bij. (Van Kooten en De Bie)

DAGELIJKSE ROES

Mijn zolderpaleis is een waar paradijs. (Marina Tsvetajeva)

MINUTENTREUROES

Klokminuten willen maar niet meegaan, terwijl mijn gedachten marathonuren maken blijft de tijd bij de startplaats hangen. Per langgerekte seconde schuifelt de tijd vooruit als een oude zieke man op de intensive care die een kriebel voelt die hij niet weg kan krijgen. Martelen. Nagels trekken. Wachten. (Flos van Haren)

ROESTIPS

Bonnie Camplin: Make art or make love.

Ignacio Uriarte: Taking hallucinogenic drugs or meditating, but I don't have very frequent experiences of that kind.

I remember deep-sea diving also as a good escape. Even walking up a mountain.

Tomoko Kashiki: Repeating same thing hundred times, for example, drawing a same shape hundred times or listen to a song repeated endlessly.

Yumiko Kayukawa: To watch movies. I'm an emotional person. And for any movie, I'll feel like the main character in the story.

Izumi Kato: Sex, when I produce a nice work, when I see a nice work, fishing, sport.

ROESBOEKENTIP

Kwaadheid blijft beperkt tot lichte ergernis, wanhoop wordt opgevangen door een plaat van Dylan, liefdesverdriet bestrijd je door iemand in het café op te pikken, Weltschmerz door een joint, en allesomvattend een dealers-avontuur in Turkije. (Hans Vervoort over de roman *Sluiterijden* van Jan Stassen, 1986)

KOSMOSROES

Groots en meeslepend wil ik leven! Hoort ge dat, vader, moeder, wereld, knekelhuis! (Hendrik Marsman)

GEROEZEMOES

Imagination allows for the rational and the irrational to coexist productively. Art's artifice may be achieved through the conjunction and even contradiction of very diverse methodologies, be they rational (i.e. a return to modern notions of science and the encyclopedic) or irrational (i.e. recurring to mysticism, phantasmagoria, hallucination, delirium, the game, chance, and abandonment). (*A Terrible Beauty Is Born*, Victoria Noorthoorn)

NATTE ROES

In 1988 maakte Kiki Smith het werk *Sperm* dat bestaat uit meer dan tweehonderd spermatozoïden van glas, verspreid op een rubbermat en uitvergroot tot een kolossale schaal. Iedere spermatozoïde is met de hand gemaakt, de vingerafdruk van Smith is zichtbaar.

EROSROES

Zijn het bloemen zijn het billen deze bloemen van lascieve arabesken?

Zijn het billen zijn het bloemen deze billen vegetaal in zacht – en zaligheid

Carlos Drummond de Andrade (vertaling August Willemsen)

DE ROES VOOR JE OGEN

Tom Friedman staart duizend uur naar een leeg vel papier in *1000 hours of staring*: 'I like the object as a catalyst, like a pill causing a complex physiological reaction.'

VISUELE ROES

Fred Tomaselli maakt schilderijen als visuele drugs, zijn drugsverleden bracht hem wonderlijke ervaringen maar dezelfde drugs brachten ook donkerte en zelfs de dood. In zijn werk roept hij een andere staat van bewustzijn op door flonkerende, caleidoscopische beelden, een spektakel op een zwarte ondergrond, soms met pillen als bouwstenen.

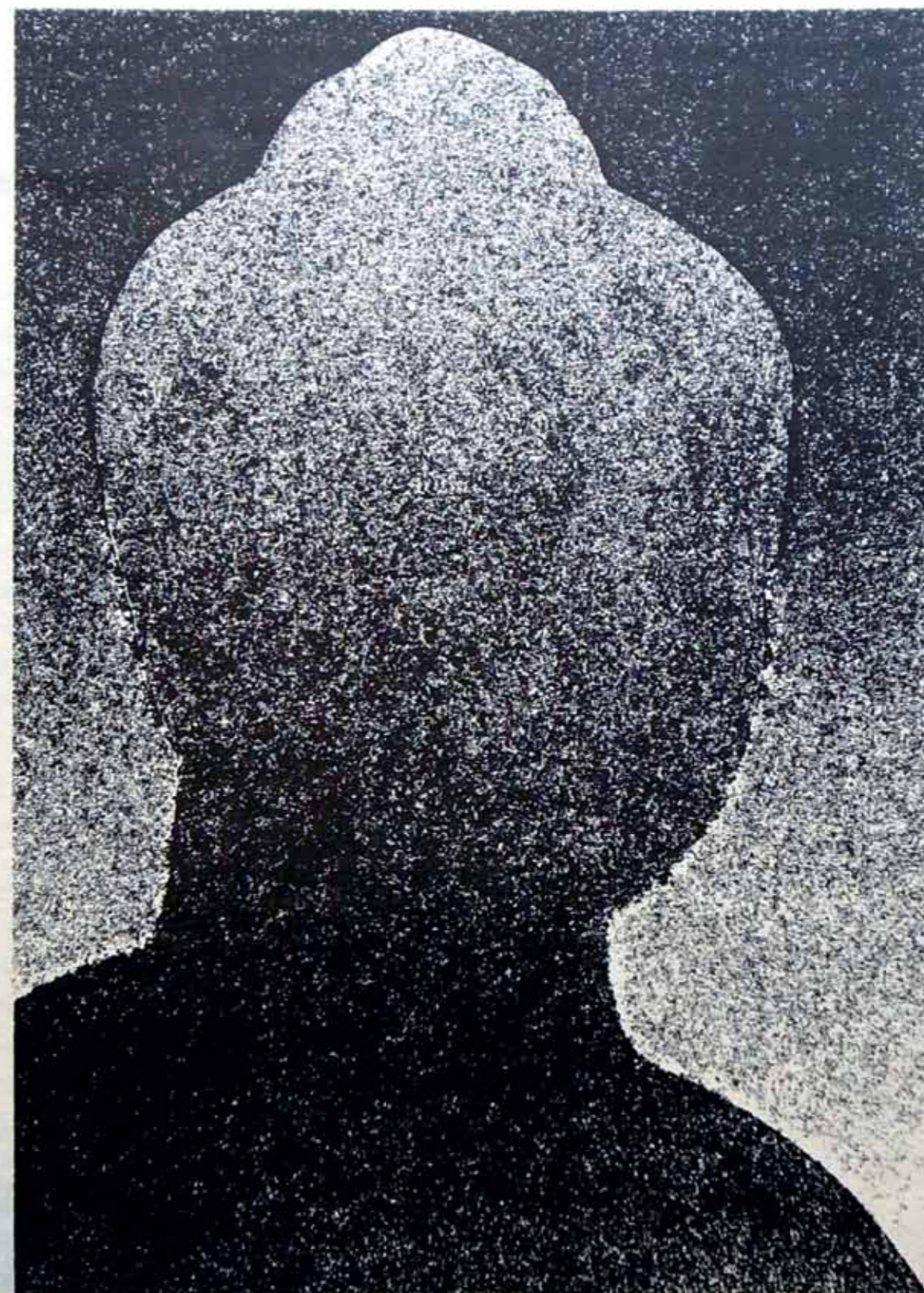
WE ARE A CAMERA ROES

Hypnotic Suggestion 505

(1993) begon met een quote van Jean Cocteau over cinema als een vorm van massahypnose. In dit werk filmt de tweeling Jane + Louise Wilson zichzelf terwijl ze onder hypnose worden gebracht. De dames zitten op een stoel terwijl een zachte stem hen vertelt dat ze ontspannen zijn, dat ze slaperig zijn. De hypnotiseur vraagt hen om een hand naar het gezicht te brengen. De hand van Jane verplaatst zich onmiddellijk. Louise, die in een diepere trance lijkt te zijn, hangt wat achterover in haar stoel en haar hand

MEDITATIE

OF DE WEG NAAR DE KENNIS VAN HET ZELF

Elke maandagavond van 20.30 - 23.00 uur o.l.v.
BRUNO MERTENS op de zenzolder van de KOSMOS

steekt uit in een vreemde hoek. 'Hoe zou je hypnose definiëren?' Jane: 'Mijn persoonlijke idee is dat hypnose een relaxte, gecompliceerde maar zeer geconcentreerde staat van zijn is. Het is alsof je net naar de film bent geweest en je...'

Louise: 'Je hebt geen relatie meer tot...'. Jane: 'Tot de wereld buiten.' (William Leith, *The Independent*, 17 januari 2012)

GEROEZDE KUNSTENAARS

Jean Cocteau, Daan van Golden, Robert Crumb, Patti Smith, Scott Hewicker, Sigmar Polke, Horst Janssen, Herman Brood (onvolledig).

HET VERVOER VAN DE ROES

Een 28-jarige man uit Nederland is opgepakt bij de Duitse stad Oldenburg met 1700 kilo qat-planten. Hij vervoerde de qat in de laadruimte van een gehuurd busje. De lading, die een straatwaarde van ongeveer 100.000 euro heeft, is in beslag genomen. Dat meldde de Duitse politie maandag.

KONING ROES

Abdelkader Benali

BORING ROES

Halcion Sleep (1994) is een video van Rodney Graham waarin de kunstenaar in een gestreepte zijden pyjama gelukkig slaapt in de achterbak van een auto, onder invloed van het slaapmiddel Halcion. 'Halcion Sleep is deeply literal and intentionally deeply boring.' (Neal Brown in *Frieze*, Issue 49, 1999)

FILMTAALROES

'Ik wilde het ritueel in beeld brengen van een "joint" rollen en opsteken, en vervolgens een reeks ogenschijnlijk loshangende beelden naast elkaar zetten

om het gevoel van "high zijn" weer te geven. Toen de film klaar was gingen we ermee naar het filmfestival voor 16 mm films in Cannes en kregen de Gouden Leeuw voor "Het beste gebruik van filmtaal".' (Shinkichi Tajiri)

ROES MET REPUTATIE

Jean Cocteau en opium: 'Alles wat je in je leven doet, zelfs beminnen, gebeurt als in een sneltrein die de dood tegemoet raast. Opium roken is uit de trein stappen terwijl hij nog beweegt. Het is jezelf overgeven aan andere zaken dan leven en dood alleen.'

MUSHROOMROES

Fotograaf Jason Fulford kreeg een stapel amateurfoto's in handen over paddenstoelen, een soort notities voor mycologische studies. Die paddenstoelen lieten hem niet meer los en hij verdiepte zich in de groei en verspreiding en soorten. Resultaat was het boek *The Mushroom Collector* waarin hij eigen foto's combineert met de gevonden rommelmarktfoto's.

DE NEGENDE VLOER ROES

Jessica Dimmock: 'Mijn werk drijft op persoonlijke ervaring. Toen ik voor de tweede of derde nacht in die flat verbleef, dacht ik: ja, dit ken ik: volwassenen die als zombies rondlopen zonder iets te zien. Het kwam me akelig dicht op de huid. Ik zie verslaving als een monster, als ik een andere titel voor dit project zou moeten kiezen, zou het iets met monsters worden.' (Christian Parenti in folder van Foam, 2008)

TRIPROES

Kunstenaar Carsten Höller stelde het programma *Trips* samen met drugsgerelateerde films voor Lux Gallery, Londen,

2000: 'Carsten Höller employed reality to expand drugs. [...] Trips was satisfyingly comprehensive, and nearly as real as unreality itself.'

ADOPT-A-JUNKIE ROES

www.deregenboog.com

ROESSONGS

Cocaine van J.J. Cale;
Heroin van The Velvet Underground;
Ecstasy van The Sound of zZz.

DE ROESFONTEIN

In 2005 was in Showroom Mama *Public Fountain LSD Hall* te zien, een uit meerdere verdiepingen bestaande glazen fontein, die water – waar lsd aan toegevoegd was – spoot en spetterde onder een dak van vleesetende planten. Een werk van kunstenaar Klaus Weber.

DE MOEDERGODSBRAND ROES

St.Petri-Schnee (ook wel moedergodsbrand genoemd) is een drug waar de mensen zo extatisch van worden dat ze de graaf blindelings zullen volgen bij het stichten van een nieuw keizerrijk, een hoogmis van hallucinaties en droomgezichten. (Leo Perutz)

PSYCHEDELISCHE ROES KUNSTENAARS

Pablo Amaringo, Brummbaer, Giorgio de Chirico, Salvador Dalí, Roger Dean, Warren Dayton, Ernst Fuchs, H.R. Giger, Alex Grey, Rick Griffin, John Hurford, Alton Kelley, Mati Klarwein, Peter Max, Stanley 'Mouse' Miller, Victor Moscoso, Gilbert Shelton, John Van Hamersveld, Robert Williams, Wes Wilson, The Fool (design collective).

Hanne Hagens

Draping Sky, 2008 (Sluierhemel)

Tomoko Kashiki

Tomoko Kashiki
Flower, 2006
Courtesy Ota Fine Arts, Tokio

‘Welja, al mijn schilderijen zijn aan de echte wereld gerelateerd. Ik schilder altijd iets dat ik vroeger al heb gezien. Zelfs als mijn werk een irreële of surrealistische indruk wekt, is elk motief waaruit een schilderij bestaat, gerelateerd aan de echte wereld.’

‘Mijn waardeoordeel over schoonheid wordt beziel door de zuivere ervaring dat ik leef. De ervaring zelf kan natuurlijk veranderen in de loop van de tijd. Wat ooit waardevol voor je was, kun je later de rug toekeren, terwijl een ander ding een absolute waarde verwerft. Ik probeer me dan ook voor te stellen dat de tijd stilstaat wanneer ik teken. Ik wil mezelf dan niet updaten: ik eet exact dezelfde snee brood bij elke maaltijd, ik beluister doorlopend dezelfde twee minuten muziek, in een eindeloze lus. Ik elimineer alles behalve het schilderen en het in jezelf bestaan.’

‘Toch kan ik nooit volledig aan alle “gedachten” of “gevoelens” ontsnappen, en het schilderij spint of wikkelt zich rond deze gevoelens. Ik probeer elke aandrang te onderdrukken, zodat ik schilderen kan, maar soms laat ik me gewoon door een enorm krachtige inspiratie meeslepen. Ik sta perplex dat zulke levendige emoties een schilderij zó kunnen veranderen. Deze veranderingen kunnen zich heel vaak voordoen, waardoor het schilderij heel gelaagd wordt. Tegelijk koester ik onverminderd de hoop dat mijn houding of mijn idee van schoonheid zich op enig moment wijzigt of vernieuwt.’

‘Hetzelfde ding honderd keer herhalen, bijvoorbeeld een bepaalde vorm honderd keer schilderen of eindeloos naar een lied luisteren, brengt je in een roes. En de sterkste roes ervaar ik als ik oog in oog kom met een uitmuntende combinatie van een ding met een ander ding, of van een woord met een ander woord.’

Tomoko Kashiki
Bath and Sand, 2011

EROS, DAT BRIESENDE DIER IN ONZE GENEN

het is de toon die de muziek sneert zij en daarbij of ik haar even in wil smeren zij drukt puistjes uit op mijn rug zij gilt als ik in haar vingertop bijt zij doet voor hoe ik wel mijn tanden in haar zetten mag, zij die mijn rug en bovenarmen openrijt en gromt als ze klaarkomt zij die het liefste op mij rijdt, bovenop mij zij zegt 'dan heb ik overzicht' zij veldheer die neerkijkt op het slagveld zij leest een boek dat heet 'de voorspoed is een junk' – (nee, zegt zij, je kijkt scheel als een rund. De voorspoed is een juk. Iets waar je je aan vertilt zij kan het weten)

Tederheid, luciditeit en sensualiteit vind ik eigenlijk net zo belangrijk als het bereiken van een koele of verzengende extase. Maar misschien heb ook ik toch wel ergens het verlangen om me vroeg of laat helemaal over te kunnen geven aan die kloppende, sluimerende oerkracht binnenin. De draak van de passie die zo vaak vanuit ons inwendige omhoog kruipt en zijn bek zo ver openspert dat je de geur van zweet, alsem en lichaamssappen kan ruiken die zich uit zijn poriën en neusgaten een weg naar buiten zoekt. Als hete stoom... De diepe drang naar een even genadeloze als genadevolle versmelting van de Lust, de Liefde, de Rede en het Leven. *The Marriage of Heaven and Hell*, zoals beschreven door William Blake.

Bij felle onverhoedse passie bijten we in de lip of tong van de ander, tot we een druppel bloed op kunnen likken. Hoe onze geest dit gedrag moet verantwoorden? Ons intellect hinkt vaak achter dat briesende dier in onze genen aan. Uiteindelijk zal het rusteloze zoeken iets zijn waar we allemaal aan ten prooi blijven, denk ik.

Eros, de lust, is per definitie onbevredigbaar. Het moet met de evolutie te maken hebben, want bij de mogelijkheid van het bereiken van totale bevrediging, zou geen enkel wezen nog de behoefte voelen om zich voor de liefde in te spannen en zich dus voort te planten.

ik wil dat je je zonder mij een vondeling voelt een zonderlinge in de leegte, ik wil je zien bibberen in de kou. Ik wil je zwetend, warmgewreven ik wil je hondsdol, biddend om berouw ik wil dat je mijn gedachten kunt lezen ik wil dat je mijn hart kunt raken op de fatale plek. Het interesseert me niet wie de wonden veroorzaakt. Het interesseert me niet hoeveel het er zijn. Ik wil alleen belang stellen in wat me beheerst.

Als de mens al ergens een bewijs van is, dan is het wel van zijn onmacht om iets wezenlijks te bereiken in het licht van de naderende dood... Tegen zijn vriend Freddy de Vree verkondigde W.F. Hermans ooit: 'Men zegt wel, het leven is een labyrint, in die zin dat het leven zou bestaan uit een zeer moeilijke som, waar je uiteindelijk bij de oplossing moet geraken. Maar in het centrum van dat labyrint, daar

is naar mijn mening niks... niks... de juwelen van zo'n labyrint vindt men onderweg, soms aan de periferie, niet in de kern. Dat is wezenlijk voor het menselijk leven.'

Misschien geldt dit existentialistische principe ook ten aanzien van wat wij zo zoetgevooid plegen te omschrijven als 'de liefdesdaad', meer specifiek het hengsten en kezen en wippen en rammen en doorboren of doorboord worden tot men erbij neervalt of leegloopt of doodbloedt – of in ieder geval tot men een climax bereikt of orgasme beleeft en de lust en 'rilbibber'[1] in ons lijf voor even weet te bezweren.

Als de roes van het genot is binnengehaald en het oft op de velden is geplukt, gegeten en verteerd, neemt een leegte bezit zowel van de minnaars als van de ruimte. De hitsige c.q. hectische keten van 'actie en reactie' mondt uit in een vacuüm dat door de orgiastische mens merkwaardig genoeg niet als leegte of gemis wordt ervaren. Zelfs niet als een ongemak of ergernis. Verre van. Het vacuüm dat op ieder hoogtepunt volgt – zoals na een keer uitademen de longen onvermijdelijk weer beginnen met het inademen van verse lucht – vervult de verzadigde minnaar of minnares met een loom gevoel van welbehagen. Het gevoel van een volle maag. Merkwaardig, aangezien hij of zij zich zojuist van een bijzonder energierijke hoeveelheid hunkering heeft ontdaan.

Het vacuüm dat volgt op het orgasme, stolt in de tollende cementmolen van de bloedbaan onvermijdelijk tot een stroperige brij van welbehagen, loomheid en voldoening. Een uitermate bedwelmende, verslavende en indoctrinerende cocktail van primaire sensaties die, hoe kortstondig het hoogtepunt ook moge zijn, lichaam en geest een pesterig voorproefje lijkt te willen bieden van het 'moment buiten de tijd', de belofte van het *nec plus ultra* die de profeten der verlossing waar ook ter wereld hun volgelingen voorspiegelen – een beetje zoals boeren hun ezels in beweging proberen te krijgen via de beroemde truc van de stok met de wortel die men voor de snoet van het muilnier aan een touwtje laat bungelen. Ze hopen natuurlijk dat hun kwezeltjes net zo dom op de wortel af blijven happen als de ezeltjes uit de overlevering. Tot de clerici de meute precies hebben waar ze haar hebben willen: voor de poorten van het paradijs, bij de ingang van het nirvana, het walhalla, de hemel. Of welke tolbrug de stalmeesters ook in petto hebben voor hun balkende ziertjes waarmee ze – gezeten op hun rug – de eeuwigheid tegemoet denken te kunnen sjokken.

De Natuur kent geen goed of kwaad, slechts overwinnaars en verliezers. Zij die omkomen, zij die overleven.

Geen wezen hoeft bang te zijn dat hij de zegen van het paradijs mis zal lopen als hij niet alle dagen bij wil dragen aan het uithakken en stapelen van stenen in de groeve van het strafkamp waar boven de poort geschreven staat: 'Arbeit macht Frei'. Het prikkeldraad rondom het kamp is onder stroom gezet met onze leugens over God en Orde en de economische heilsleren van Nut, Nijverheid en Vooruitgang. Insubordinaat is degene die zich denkt te kunnen onttrekken aan de gangbare loop van de dingen en de orde van de Tijd. Op die manier is ook de liefdesdaad een daad van rebellie, omdat haar hoogtepunt zich afspeelt gedurende een *moment suprême* 'buiten de tijd'. Wie eenmaal geproefd heeft van de geneugten die de 'kleine dood' (zoals Bataille het orgasme karakteristiek omschrijft)

voor ons in petto heeft, weet diep vanbinnen dat hij eigenlijk niet meer anders wil. In hem knaagt voortdurend het verlangen om terug te keren naar de piekachtige plek in het bestaan 'waar geen land meer achter ligt...' De biologische bergtop van de metastase, zaligheid, stilstand van de tijd. Met deze ervaring voor ogen wenst hij niet langer als de eerste de beste Zwartepiet achter de Goedheiligman aan te hollen en te sjokken. Zijn eisenpakket is simpel: hij wil niet meer zo onhandig hunkeren als een loopse teef of kwijlende hond, niet meer zo plompverloren worden blootgesteld aan de nukken en grillen van het weerspannige instinct. En ook wenst hij een flink part van zijn verantwoordelijkheid af te schudden als het gaat om de schaamte en schade die worden toegebracht aan leeftijdgenoten (en derden) die te maken krijgen met de perikels, speldenprikken en strapatsen van de kwelduivel Eros (de lustvolle en plagerige sater van Aphrodite). Hij wil, kortom, bestending van de toestand buiten de tijd, de toestand van extase, het ultieme, hij wil een zo efficiënt en extreem mogelijke verlenging van de toestand van 'de kleine dood'.

Jij wordt mijn dood

'Jij wordt mijn dood' had ze gefluisterd
ik zei: 'zeg dat niet'
maar vond het het mooiste wat iemand mij ooit
had gezegd een tatoeage van kattenogen op haar
schouder Zumi Pop.
Ze volgde lessen op de politieacademie
maar ik had nog nooit iemand ontmoet
die er zoveel drugs doorheen kon halen als zij
ze had de pillen uit mijn keel gezogen
de coke uit mijn neus gelikt
'ben je van Mediterrane afkomst?'
'wat zeg je dat chique. Ja,
ik ben van Mediterrane afkomst
een afstammeling van Julius Caesar
ik ben een krab uit de zee
speciaal voor jou aan land gekropen
van je trip-trip knipperdeknip
kom hier met die ET-oortjes van je
dan zet ik er mijn scharen in'
'zet die buitenboord motor van je dan eens aan
Caesar! Varen, man, varen. Volle kracht
de Mediterranee af, aiiwwfowwow'
ergens was ze nog, leefde ze nog, liep ze nog
tripte ze nog. Ergens zoog ze iemand af
dat meisje, dat meisje. Ze klopte, klopte, klopte
op de binnenwand van mijn ziel
'jij wordt mijn dood'
zing! dans Zumi Pop
alsof je morgen Zumi Pop
in de vroege ochtend
sterven moest

Serge van Duijnhoven

DIE HELDERE LAATSTE KILOMETERS

GUIDO VAN DER WERVE

In zijn films is Guido van der Werve (1977) constant op zoek naar de grenzen van zijn eigen fysieke en mentale kunnen. 'Ik wil het beste zijn in alles wat ik doe. Niet dat ik denk dat ik ooit een Keniaan kan verslaan bij een marathon of de beste atleet of pianist kan zijn. Maar ik kan het in ieder geval proberen en als kunstenaar heb ik een podium om alles te doen wat ik leuk vind. Ik heb dat hele concept van je grenzen kennen sowieso nooit zo goed begrepen. Ik ren mezelf nog liever dood dan dat ik op zou geven.'

In 2003 studeerde hij af aan de Rietveld Academie met het werk *Nummer Twee*, waarin hij zichzelf door een auto omver laat rijden in zijn geboorteplaats Papendrecht. Het was het begin van een cyclus films waarin de protagonist, meestal hijzelf, met een zekere gelatenheid wacht op het onheil dat hem zal treffen. Het lijkt onmogelijk de omstandigheden te veranderen en het lot te keren. De films spelen in een verstilde alledaagse omgeving waarin de muziek en het haast tastbare onvervulde verlangen naar verandering de vaste elementen zijn. Hij heeft een achtergrond als klassiek geschoold pianist en de liefde voor klassieke muziek komt in elke film terug, zelfs in de titels: *Nummer Een*, *Nummer Twee* tot en met *Nummer Dertien*, verwijzend naar de klassieke categorisatie van composities. 'Het was de film waarin voor het eerst alle elementen van mijn werk samenvielen. Ik wilde nooit filmmaker worden maar ik zag toen in dat ik op deze manier een soort *Gesamtkunstwerk* kon maken.'

Meteen na zijn afstuderen won Guido de Rene Coelhoprijs en kreeg hij een show in Montevideo die gerecenseerd werd in *Flash Art*. Daarna ging het hard. Er volgden galeries in Berlijn, Rome en Amsterdam en vele internationale shows. Guido en ik spreken elkaar in een Berlijns café, om de hoek van Künstlerhaus Bethanien waar hij dit jaar een *residency* heeft. Zijn bril heeft een zilveren montuur, maar verder is hij geheel in het zwart gekleed. 'Op de Rietveld hoorde ik dat 90% van de afgestudeerden iets anders moet gaan doen. Het feit dat je werk hebt als kunstenaar is niet vanzelfsprekend, dus in het begin neem je alles aan. En ik wil liefst alles zelf doen: schrijven, regisseren, filmen, muziek en meubels maken.'

In 2008 en 2009 woonde Guido in New York waar hij twee jaar lang meer dan veertien uur per dag werkte aan *Nummer Twaalf*, de film waarin hij een 'schaakpiano' bouwde die met elke zet een andere toon ten gehore brengt. 'Het was een productiedraak, die film. Ik was de hele dag aan het werk met die film en moest dan ook nog honderden mails beantwoorden en zat de helft van de maand in het vliegtuig.' Het ging goed, het ging heel goed. De recensies waren lovend, de aanbiedingen niet van de lucht. Voor Guido was echter het nieuwe, het spannende eraf, de uitdaging en inspiratie om werk te maken ging hem tegenstaan. De ooit zo aantrekkelijke wereld van internationale shows en veel reizen werd een tegenstander. 'Ik werd uitgenodigd voor een tentoonstelling in Hawaï en het enige wat ik dacht was: kút, ik wil in bed blijven. Dan is er iets mis. Hawaï, hé.' Het plezier om te werken verdween en slapen werd een probleem. 'In New York begon ik meer te rennen, om zo een bepaalde kalmte in mijn hoofd te behouden. Het was een manier om mezelf fysiek uit te putten, dan werd ik in ieder geval moe. Ik sportte altijd al veel, vooral met mijn broer. Maar tijdens de Rietveld was het verwaterd. Het terugvinden van het hardlopen hielp me te overleven.'

Guido verhuisde van New York naar Hassi, een dorp in Finland, nam een assistent aan en besloot marathons te gaan rennen en echte bergen te beklimmen. 'Ik heb bewust de beslissing genomen om een jaar geen kunst te maken en me helemaal op het sporten en ons nieuwe huis te richten. Ik dacht: ik ben waarschijnlijk ergens anders naar op zoek en ik moet manieren verzinnen om mijn interesses in kunst om te zetten.' Guido roert in zijn espresso en kijkt om zich heen. Ik vraag of hij bang was om gek te worden. 'De gekke Guido en de relativerende Guido hebben samen een personage uitgevonden dat er op een luchtige manier mee om kan gaan. Ik ben 34, dus de kans om helemaal gek te worden heb ik een beetje laten lopen. Maar ik heb een continue storm in mijn hoofd en met het hardlopen stopt dat, of ik haal de storm in ieder geval even weg. Maar bovenal is het heerlijk. Ik word soms wakker met een enorme chaos in mijn hoofd, dan ga ik twee uur rennen en ik kom haarscherp weer terug.'

In Finland kwam de zin om te werken langzaam weer terug. 'Er is daar geen ruis. Ik word wakker en heb een hele dag geen afspraken, dat geeft een luxe gevoel van tijd. Voor een kunstenaar is het heel fijn als je in de positie bent om je te kunnen vervelen. Veel inspiratie en werk komt daar vandaan. Uit het vervelen. In steden als New York is er zoveel afleiding dat ik me niet kon vervelen, er is altijd wat te doen. Dan zwelt de storm weer aan.'

Het resultaat van de crisis is *Nummer Dertien*. Waarin Guido een etmaal om zijn Finse huis rent, een lezing geeft in New York over zijn emotionele toestand, vijftig kilometer rent naar het graf van Rachmaninoff om daar kalmerende kamillebloemen neer te leggen en een berg in Argentinië beklimt. Het is een documentatie van extreme, haast dwangmatige fysieke inspanningen geworden. 'Het is wel een soort verslaving. Vorige week was ik ziek omdat ik te hard getraind had. Ik was drie dagen op reis en daardoor kon ik niet sporten, toen moest ik het van mezelf inhalen en dus acht uur per dag sporten. Dat was te veel. Ik overdoe alles, dat zit in mijn karakter. Soms drink ik opeens ook heel veel. Dan drink ik anderhalve liter wodka en de rest van de maand niets. Het is allemaal zo zwart-wit. Of ik sport niet, of ik loop een marathon. Die

grilligheid helpt me te overleven op een bepaalde manier.’

In de literatuur is het een bekend gegeven, de schrijver die rent om zijn hoofd leeg te maken en toegang te krijgen tot de essentie van zijn ideeën. ‘Ik herken dat wel, dat je je realiseert wat belangrijk is door jezelf uit te putten. Ik kan door het rennen beter hoofd- van bijzaken onderscheiden. Als ik ren word ik leeg en wat er overblijft, zal dan wel een extra waarde hebben. Het is een soort natuurlijk antidepressivum.’ In *What I Talk about when I Talk about Running* van Haruki Murakami en in *The Loneliness of the Long Distance Runner* van Alan Sillitoe gaan beide schrijvers in op de centrale rol van het fysieke en mentale gevecht tegen de kilometers en tegen zichzelf – wat zorgt voor een ongekend gevoel van helderheid en vrijheid. ‘Ik heb veel moeite met Murakami. Ook als hij geen zin heeft gaat hij schrijven, elke dag, van negen tot vijf. Ik denk niet dat kunst een gestructureerde baan moet zijn. Het moet op een bepaalde manier geboren worden, daarin moet je grillig durven zijn. Ik had dat jaar dat ik niet werkte ook kunnen zeggen: waarom stoppen? Het gaat goed met mijn werk, het loopt allemaal en ik kan doorgaan op dezelfde manier. Maar dat kon ik niet.’

Nummer Dertien ziet Guido vooral als een schets, om te zien of het werk de context van ‘kunstenaar met een nieuwe hobby’ kon ontstijgen. ‘Maar het sprak veel mensen aan en mensen herkenden zich in het gevoel van machteloosheid, ook als je niets met sporten hebt.’ Het was de voorbereiding voor een grote film die in het voorjaar gedraaid gaat worden. In *Nummer Veertien* zal hij 1600 kilometer zwemmen, fietsen en rennen. Van Chopin in Warschau begraven hart naar zijn lichaam op het Parijse Père-Lachaise. ‘Ik ben er nu ongeveer een jaar mee bezig, alles begint op zijn plek te vallen en ik begin de film verbaal te begrijpen.’ De film vertelt de levensverhalen van Chopin, Alexander de Grote, maar ook dat van Guido zelf. ‘Het is een autobiografische film geworden. De laatste woorden van Chopin waren “Ik voel de pijn niet meer.” Dat zal bij mij ook zo zijn, want in de film worden dat de laatste paar kilometers die ik moet rennen.’

Mirthe Berentsen

Guido van der Werve
Nummer Dertien (Number Thirteen) Effugio n°1 Chamomile;
Russia's National Flower or Running to Rachmaninov, 2011

Chris Hipkiss
Downright Lie, 2011
Courtesy Galerie Susanne Zander, Keulen

Ignacio Uriarte
Red Green, uit de serie BIC Monochromes
en BIC Stereochromes, 2010
Courtesy Espacio Marte, Mexico City

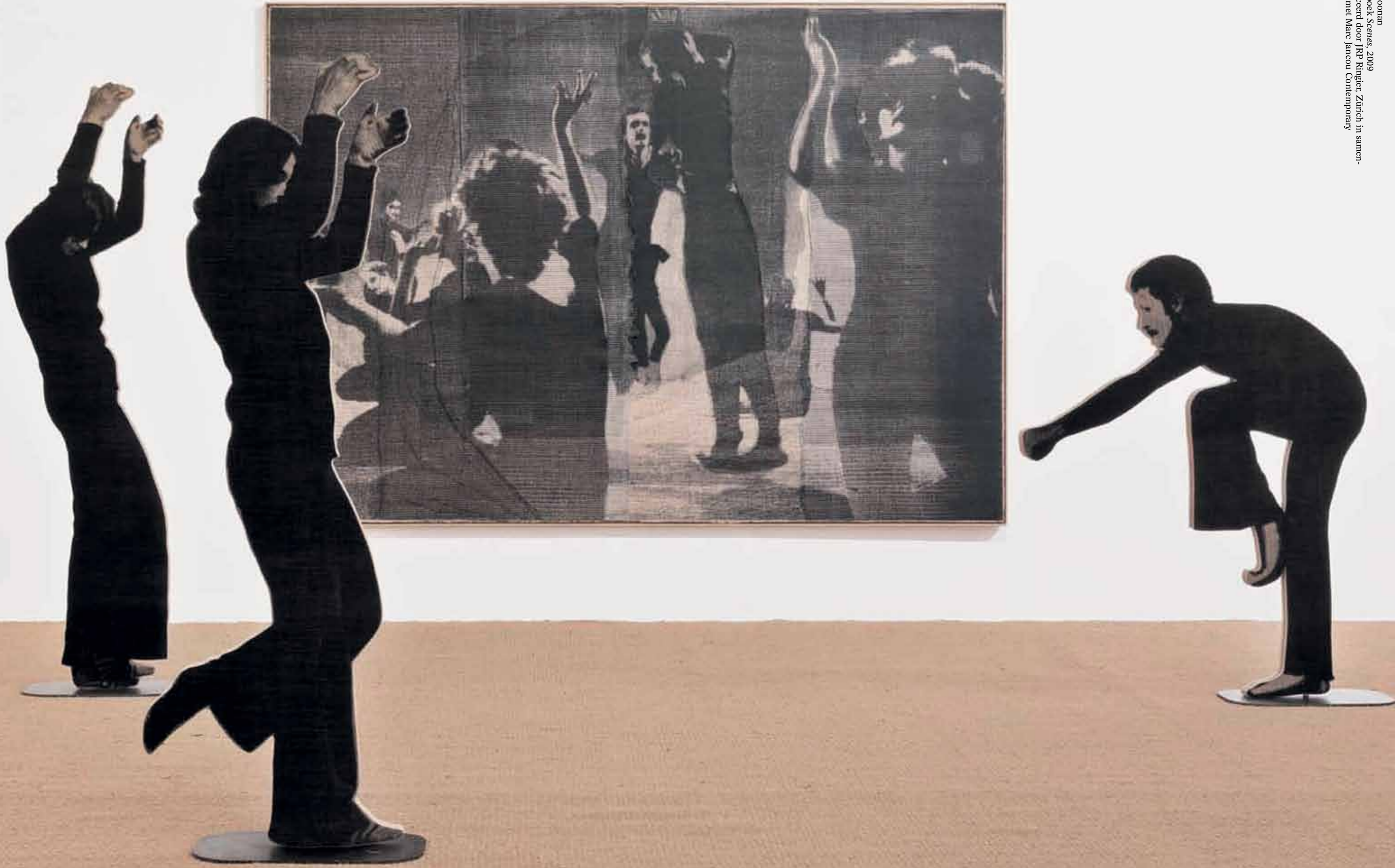
TELEFOON 020 - 67477/230686

KOSMOS-INFORMATIE

GRAZIELLA MARTINEZ

David Noonan
Uit het boek *Scenes*, 2009
Gepubliceerd door JRP Ringier, Zürich in samen-
werking met Marc Jancou Contemporary

Een korte periode van chaos en het vergeten van de tijd

Nina Thibo

**Carnaval... the horror... the horror...
Mijn vraag is deze: waarom vind ik carnaval zo erg?
O, wacht, ik vind het niet erg.
Ik vind het zelfs walgelijk.**

Op zich is het toch een fantastisch gegeven: *'Een korte periode van chaos, het tijdelijk opheffen van sociale ongelijkheid. Rolverwisseling en overaccentuering van het gedrag dat bij de aangenomen rol hoort.'*

Hetgeen klinkt naar maatschappelijk oproer, iets waar ik te allen tijde vóór ben. Doch wat zich doorgaans uit in grote groepen mensen die super raar gaan doen, gewoon op straat, die zich bizar kleden waarbij vaak elke vorm van ijdelheid lekker aan de kant wordt geschoven en die beginnen met drinken om 10 uur 's ochtends tegen de kater van de vorige nacht, want het feest gaat onbekommerd een paar dagen lang door. Er is echter gelukkig geen plaats voor kleinzerigheid, bekrompenheid, buitensluiten, negativiteit, voor alles wat de feestroes in de weg zit. Als je je in een feestende carnavalsmassa mengt word je onmiddellijk opgenomen en verwelkomd, je wordt onderdeel van het geheel. Jij en de hossende massa zijn één. (We laten even achterwege dat de Zen-meester misschien iets anders bedoeld zal hebben.)

Je ziet een dansende buurman voorbijkomen in een mislukt smurfenpak en je denkt: 'Daar zit dus tóch leven in.' De kans is groot dat hij van jou hetzelfde denkt in je zelfgemaakte 'Aardappel Anders'-kostuum. Je ziet hoe een caissière van de plaatselijke supermarkt iemand hartstochtelijk staat te zoenen en dat de groene schmink van haar gezicht zich mengt

met de roze lippenstift van haar mannelijke feestpartner. Achter hen zoent een heel lelijke clown op zijn beurt met dezelfde passie een lantaarnpaal (geen kostuum, gewoon een lantaarnpaal) en er komt een praalwagen in de straat voorbij in de vorm van een neus.

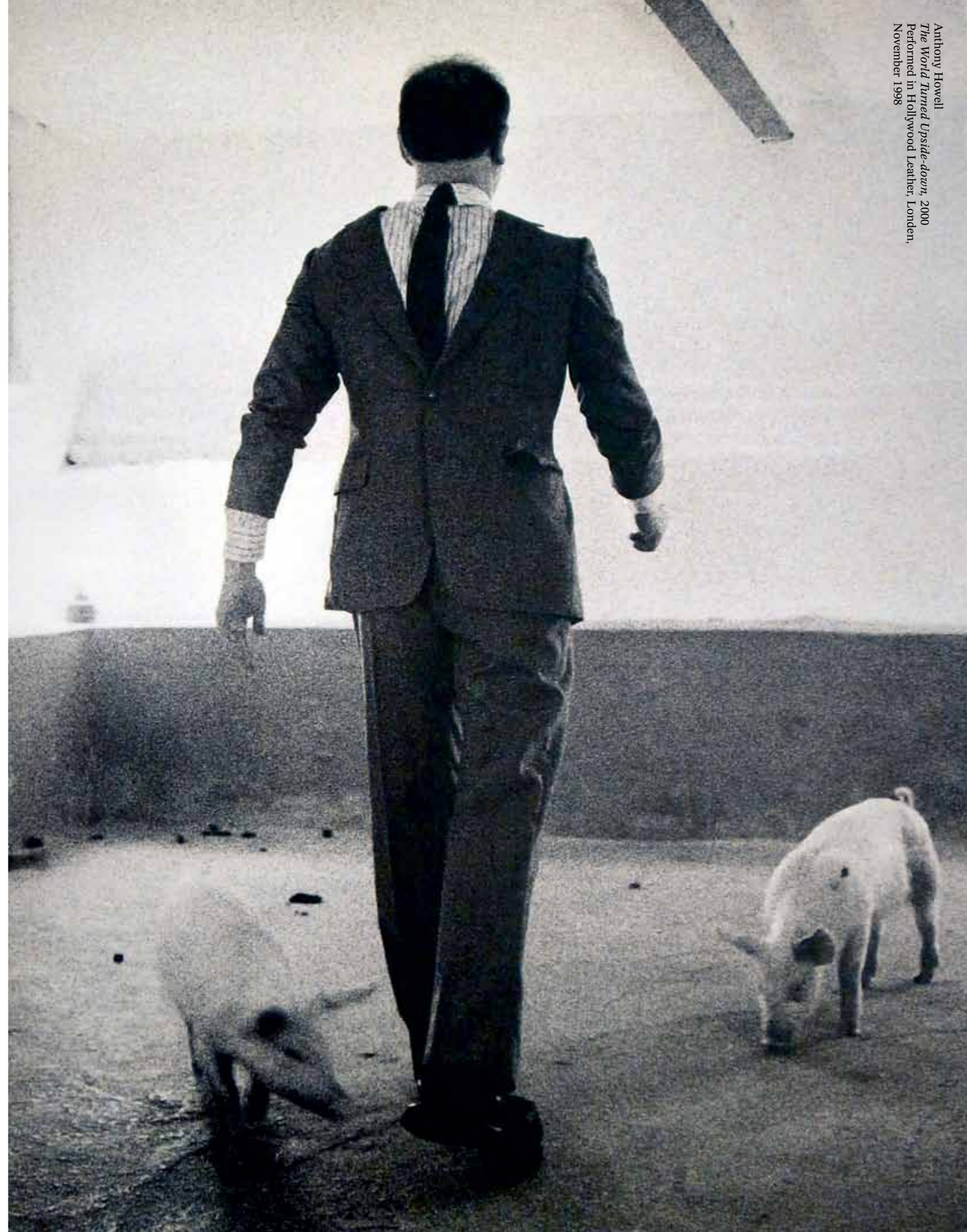
De geschiedenis van het carnaval kent vele verschillende versies en varianten. Hoofdelement voor een beetje carnavalesk feest is een maatschappelijke of kerkelijke hiërarchie. Er moeten minimaal twee partijen zijn van ongelijke sociale of kerkelijke orde. Want waar gezag is, daar zijn (met een beetje geluk) een aantal onderdanen of volgelingen die dat gezag willen spiegelen. Een goed te herleiden versie van de geschiedenis van het carnaval gaat terug naar de kerkelijke zottenfeesten, waarvan je de evolutie kunt zien aan de hand van allerlei kerkelijke verbodsbepalingen door de eeuwen heen.

Koorknappen organiseerden in de tiende eeuw bijvoorbeeld hun Onnozele Kinderendag. Hiervoor kozen zij dan onder andere een kinderbisschop die daadwerkelijk voor een bepaalde tijd de gebeden voorbad en het volk zegende. De kinderbisschop gaf natuurlijk wel zijn eigen *vibe* mee aan zijn activiteiten. Zo werd de wierook vervangen door brandende schoenzolen, het wijwater door urine en het mooiste van zijn act was dat hij teksten ging brabbelen in een onverstaanbaar en obscene

Latijn. Ook zong hij liederen met een niet om aan te horen snerpande stem. Met wat fantasie ga je bijna denken dat hiermee de performancekunst zijn intrede in het pre-middeleeuwse leven deed. Ook zie je de gelijkenis met een hedendaagse stand-upcomedian, en je kunt je voorstellen dat mensen naar deze missen gingen om geëntertaint te worden.

Een gevolg van de steeds succesvoller wordende Onnozele Kinderfeesten, die op hun hoogtepunt de hele maand december doorgingen, was dat niet alleen de koorknappen los gingen, maar op den duur de gehele geestelijkheid binnen kerken en kloosters in een aantal Europese landen. Men ging zich niet alleen aan kerkgerelateerde absurditeiten te buiten, ook liet men de schranser in de mens aan bod komen en zo vrat en zoop men zich door deze tijd heen. Na verloop van tijd breidden ze hun feestterritorium uit en gingen ook de straat op nadat ze hun zottenmis gevierd hadden. Het schijnt dat ze dan vieze liedjes zongen en er wordt zelfs melding gemaakt van naaktdansen en andere als obscene te betitelen gedragingen. Als een stelletje geestelijken zich zo bizar gaat gedragen, is het niet moeilijk voor te stellen dat dit bijzonder aanstekelijk gewerkt moet hebben op het volk.

Het bestuur van de katholieke kerk kon helaas niet hetzelfde enthousiasme opbrengen voor deze expressieve ontwikkelingen. Het Kinderfeest werd daarom in de dertiende en veertiende eeuw door hen overgenomen. Hun plan van aanpak was om de focus te verleggen. Zo dachten ze dat het goed zou zijn voor de 'gewone gelovigen' om voor de Aswoensdag tijdens een korte, doch intensieve periode van een paar dagen feesten te ervaren hoe de boel uit de hand zou lopen als je 'de duivel, heksen, narren, de antichrist en het eigenzinnige in de mens laat regeren'. Het doel was hierbij om een leven met een puur aards karakter te laten zien en hoe verderfelijk dit was. Dat de logica van deze gedachtegang je misschien ontgaat, is niet zo vreemd omdat het ongeveer hetzelfde klinkt als: geef de mens voor drie dagen ieder een miljoen om te doen wat hij wil, en we zullen zien dat hij met de staart tussen de benen na die drie dagen bij ons in de kerk terug zal willen kruipen.

‘Een korte periode van chaos, het tijdelijk opheffen van sociale ongelijkheid. Rolwisseling en overaccentuering van het gedrag dat bij de aangenomen rol hoort.’

Carnaval klinkt op deze manier eigenlijk alsof het een elitaire aangelegenheid is. Alsof alleen een klein groepje mensen er iets mee zou kunnen. Anthony Howell (1945) is een Britse performancekunstenaar die bovenstaande cursief gedrukte zin letterlijk tot uitdrukking brengt in zijn werk en die zijn ongenoegen over zijn elitaire publiek (want: klein) tot uitdrukking brengt op zijn website: ‘Het is tijd dat iemand het eens heeft over wat ik allemaal heb gedaan. En omdat ik dat wat ik heb gedaan voornamelijk in afgelegen en obscure plekken in de East End (Londen) heb gedaan, en alleen enkele van onze gewaardeerde critici daar weet van hebben, zal ik zelf maar even degene zijn die het erover gaat hebben.’

Het siert hem dat hij dit meldt op een nogal onzichtbare plek op zijn website (waarop hij als kunstenaar tevens zijn diensten als tangoleraar aanbiedt.) Maar waarom niet? In zijn performance *The world turned upside-down* uit 1998 loopt hij rond in een sober en klassiek mannenkostuum dat verkeerd aangetrokken is. Hij wordt vergezeld door twee jonge biggen die om hem heen scharrelen en knorrende, snurkende geluiden maken. Terwijl Howell rondloopt corrigeert hij zijn kledij. Zit de achterkant van zijn pak aan zijn voorkant, en zit zijn stropdas op zijn rug, dan probeert hij het jasje om te draaien naar zijn rug waarbij dan wel opeens de mouwen van het jasje als broekspijpen dreigen te eindigen. De biggen staan symbool voor het lage, het genotzuchtige in de mens en zij leveren letterlijk de soundtrack voor de performance. Na afloop werden Wiener worstjes geserveerd aan het publiek. Ook het lage en genotzuchtige in jullie zal ik meteen voeden, zo lijkt Howell te denken.

Het lijkt onvoorstelbaar omdat er bijna negen of tien eeuwen tussen zitten, maar wie ziet nu niet de directe verwantschap met de kinderbisschop? De tijdelijke gek die getooid was met een echte mijter op het hoofd, een bisschopsjurk aanhad en een staf in de hand hield.

Die dus alle attributen had om een echte bisschop te zijn, maar die het door zijn gedrag nooit werd. Die bloedworsten op het altaar legde om het droge brood te vervangen. Zoals Howell in zijn performance door het dragen van zo’n pak zich lijkt te conformeren aan bepaalde waarden in de maatschappij, zo saboteert hij dat meteen door dit uniform als het ware te misbruiken op zijn lichaam. Hij draagt een pak, maar hij draagt geen pak.

Als mens spiegelen we elkaar keer op keer. Misschien is de inhoud altijd hetzelfde: ik laat jou zien wat je doet, omdat jij jezelf niet kan zien. En daarmee laat ik ook mezelf zien, aan jou. Interessant aan deze tijd is echter dat we op een punt zijn aanbeland van totale overvloed aan imitatie omdat beeld op beeld wordt gestapeld. Want door die overvloed, aangevoerd door de televisie, internet en andere media, zijn onze imitaties vaak geen imitaties meer van een ander, maar van een imitatie.

Een goed voorbeeld van een bijna carnavaleske (want uitvergroete) vorm van imitatie vind je terug in het werk van de Italiaanse Vanessa Beecroft (1969). In haar oeuvre zie je vaak modellenmeisjes (jong, meestal blank en superslank). Magere meisjes dus, die in veel van haar werken naakt op hoge hakken als een soort modellenleger in een ruimte staan te staan. Zijn ze een supermacht, omdat ze zo jong, blank en superslank zijn? Staan ze bovenaan in de westerse maatschappelijke hiërarchie en kijken ze allen op ons, vormeloze schepsels, neer? Of zijn ze slachtoffers van een meedogenloze industrie? Een industrie die door de ijdel onder ons in stand gehouden wordt omdat we alsmar nieuwe vermommingen en verjongingscrèmes blijven kopen om ons lichaam mee op te waarderen. Beecroft zet haar menselijke materiaal letterlijk neer als objecten. ‘Niet acteren en niet praten,’ is de opdracht die ze krijgen. Ze creëert een modestuatie buiten het referentiekader van mode. De meisjes lijken letterlijke replica’s van zichzelf als paspoppen en hun iele naaktheid werkt niet erotiserend, maar lijkt eerder een herinnering aan de afwezigheid van kleding. Kleding die in een eindeloze stroom op ons afkomt omdat, zoals Oscar Wilde het zo prachtig zei,

‘fashion is a form of ugliness so intolerable that we have to alter it every six months’.

Voor *Vogue Hommes* maakte Beecroft een fotoserie die niet alleen als reactie op een modereportage bekeken kan worden. Net als Howell zet ze de wereld op z’n kop. Letterlijk, want ze laat een model naakt op haar hoofd staan, naast een flitsend aangeklede man die reclame maakt voor wat hij aanheeft. Op z’n Beecrofts is het model jong, blank, slank en naakt en laat ze ons zien wat het is waar wij naar kijken in zo’n tijdschrift. Wij kijken naar jonge, mooie vrouwen die wij in één moeite door ook meestal meteen even uitkleden met onze ogen. Dan doe ik dat dus maar meteen, lijkt ze gedacht te hebben, want: ik laat jou zien wat je doet omdat jij jezelf niet kan zien.

‘Een korte periode van chaos, het tijdelijk opheffen van sociale ongelijkheid. Rolwisseling en overaccentuering van het gedrag dat bij de aangenomen rol hoort.’ Wat mijn walging betreft, ik denk dat het ’m hierin zit: een korte periode van chaos? Het tijdelijke opheffen van sociale ongelijkheid? Hoe zit het dan met die overige 361 dagen? Het is dat keurige kader van precies vier dagen, waarin iedereen raar mag doen en er vreemd uit mag zien, waarin alles schijnt te kunnen, waar ik het niet mee eens ben. Mensen, dat is een druppel op de gloeiende plaat. O kunstenaars aller landen werk voort, werk voort. Leg bloedworsten in plaats van droog brood op het altaar. Aan jullie de taak om niet alleen tijdens die vier dagen de wereld op een andere manier te laten zien, en binnenstebuiten of achterstevoren te keren.

‘Het afbakenen en ook het vergeten van de tijd is heel erg belangrijk tijdens carnaval. De klok wordt overwonnen. Als we carnaval aan het vieren zijn dan zijn we groter dan de tijd. Dat is bijna metafysisch. Je zou kunnen zeggen dat mijn boek ook over zenboeddhisme gaat.’ Aldus Amsterdammer Jan van Mersbergen (1971) naar aanleiding van zijn roman *Naar de overkant van de nacht* (2011), die zich afspeelt in de roes van de Venlose carnaval die hij elk jaar viert.

(O kunstenaars aller landen werk voort, werk voort!)

Eva Braun als Al Jolson, 1937
Collectie Hulton Archive, foto: Galerie Bilderwelt

ONTSNAPT

AAN

JEZELF

Kasteel, nachtclub, palazzo.
 Jonkheer, hertog, baron.
 Industriëlen en rock chic.
 Jazzpianisten, acrobaten, Coco Chanel.
 Achthonderd kwartflessen van de allerbeste champagne, fonkelend in de ochtendzon.
 Minks, nerts' en sabelbonts zachte streling.
 Smoking en black tie.
 Celebrities met cheetah of leeuwenwelp aan de lijn.
 Het blauw geverfde doodshoofdaapje op de schouder van de gastheer, de gedrogeerde boa constrictor in het décolleté van de markiezin.
 Yves Saint Laurent, Pierre Cardin en Christian Dior.
 Salvador Dalí's wandelstok van oud-Catalaans notenhout, meetikkend op de maat van een wals; rode mieren krioelen tussen de dubbele glazen van zijn bril, Amanda Lear aan zijn zijde.
 Arm in arm met Kees van Dongen, Tristan Tzara en Marcel Duchamp: graaf en gravin de Noialles.
 Avant-garde houdt mecenas hoog.
 Racewagens met onuitspreekbare, Spaans klinkende namen, ontworpen door even briljante als obscuur gefortuneerde autogekken.
 Nicolaas II, de laatste Russische tsaar, op het Romanov Ball in het Winterpaleis, 11 februari 1903, Sint-Petersburg houdt de adem in, veertien jaar voor de beslissende revolutie.
 Op de absintkleurige bar lichtgevende likeuren.
 Applaus voor de entree van de zorgvuldig gekamde circuskameel, op zijn bult een Franse langbenige starlet.
 Marcel Proust als doodzieke eregast.
 Frank Sinatra, met masker en aanstormende hangover.
 Lee Radziwill, zus van Jacqueline Bouvier-Kennedy, gespot door de verslaggever van *The New York Post*.
 VanderBilt, Rockefeller en Guggenheim.
 Serge Gainsbourg, Jane Birkin.
 Mick Jagger, Andy Warhol en Truman Capote.
 Dansers en vuurwerkgoochelaars, Nubische slaven brengen u verkoeling met wuivende palmladeren.
 Ons motto is: 'Bohemians, blue blood and artists.'
 Graaf Étienne de Beaumont, zonnekoning van de roaring twenties, klapt in zijn adellijke, ragfijn geaderde handen.
 Achter de geblokte gestalte van Picasso verbergen zich Satie, Matisse en Cocteau.
 Marchesa Casati, minnares van Italiaanse dandy en dichter Gabriele d'Annunzio, bijna geëlektrocuteerd bij het aantrekken van haar lichtgevende maliënkolder.
 'Dit masker, met paarlemoeren ingelegd, is van het zachtste fluweel dat de Levant ooit heeft gebaard.'
 'Toon mij Cleopatra en ik zal zeggen wie u bent.'
 'Per zwartgelakte gondola arriveert u voor het Palazzo Labia aan het Canal Grande. Daarna bent u overgeleverd aan de grillen van Don Carlos de Beistegui.'
 'Het thema? Duizend-en-twee-nacht.'
 Cecil Beaton fotografeert.
 Een schitterende entree.
 Welkom op het bal.
 Is dit jouw roes of de mijne?

'Een verdwenen wereld' noemt Nicholas Foulkes de traditie van het gekostumeerde bal in de kringen van oude adel, haute bourgeoisie en kunstenaars. Hij schreef er het luxueus uitgegeven *Legendary Costume Balls of the Twentieth Century* over, waarin negen beroemde balfeesten uit de twintigste eeuw in woord en beeld voorbijtrekken. De luxueuze grootformaatpublicatie die toch geen koffietafelboek is, verscheen vorig jaar bij Assouline Publishing in New York.

Prachtige, stijlvolle zwart-witfoto's staan erin, met opnamen van dito stijlvolle mannen en vrouwen in kostuums, de ogen verscholen achter katten- en vlindermaskers. Anonieme figuren, bijeengebracht in tableaux vivants in de palazzo's, kastelen en nachtclubs van het oude Europa, gehuld in oriëntaalse gewaden en oud-Russische kostuums, met gekrulde Tataarse laarzen van zacht hertenleer aan de voeten of verkleed als hovelingen uit de Baroktijd.

Maandenlang hebben de deelnemers aan de voorbereidingen gewerkt, de beste ontwerpers, kleermakers en kappers in de arm genomen om aan de voorschriften van het gekostumeerd bal te voldoen.

Niemand op de foto's is zichtbaar aangeschoten.

Dat kan ook niet als je in je zorgvuldig uitgekozen, op maat gemaakte outfit je nauwkeurig gechooreografeerde entree moet maken; dan voer je je ingestudeerde danspassen vlekkeloos uit, maak je een buiging naar de gastheer en -vrouw en voeg je je bij de rest van de gemaskerde gasten, die tot aan het einde van het diner hun manieren weten te bewaren.

'Een bal geven is niet hetzelfde als jezelf kostelijk vermaken,' liet baron De Rothschild weten toen hij aan het eind van zijn bancaire leven zijn memoires schreef. De gefortuneerde liefhebber van extravaganza somde eens nauwkeurig alle voorbereidingen op die nodig zijn voor een geslaagd gekostumeerd bal; van de tafelschikking tot het bloemenarrangement, van de juiste belichting en decoraties tot aan de keuze van de gasten en de menulijst: de organisatie van een *high concept*-feest blijkt even gecompliceerd als die van een museumtentoonstelling, militaire operatie of theaterstuk in meer bedrijven.

In het midden: Jacqueline de Ribes op The Beistegui Ball, 1951

Nooit mogen de gastheer en -vrouw het uiteindelijke doel uit het oog verliezen: de feestelijke ontsnapping aan de grauwe werkelijkheid. 'Is het niet onze taak,' schreef Rothschild, 'om, ieder naar zijn eigen stijl en smaak, het leven te verrijken met wat overbodig en weelderig is en het te verfraaien met een paar flitsende, korte momenten van ongrijpbare schoonheid?'

Het bal als zorgvuldig georkestreerd moment van vervoe-ring, een roes van *luxe, beauté, volupté*, een hypergestileerde vlucht in een andere tijd, een verfijnd *Gesamtkunstwerk*, even vluchtig als de ijle *fragrance* van een jasmijn-parfum uit de Shanghaidelta... Ontsnapt aan je alledaagse zelf leef je dubbel intens.

Stijl is alles, schreef dichter-van-de-goot Charles Bukowski eens. ('*Style is the difference, a way of doing, a way of being done./ Six herons standing quietly in a pool of water, / or you, naked, walking out of the bathroom without seeing me.*')

Stijl is wat de balbezoeker onderscheidt van de gewone man.

Stijl is wat de deelnemers in hun kostbare kostuums ervan weerhoudt weg te zakken in een zompige alcoholische roes.

Hen zul je niet aantreffen in een achterafsteegje, de met kreeftvlekken besmeurde black tie hangend op de navel, gescheurde spaghettibandjes flapperend in de koele ochtendwind, schreeuwend naar de daken of hysterisch androgynе liefdesverklaringen aan Amanda Lear stamelend.

Wie het kostuum aantrekt van een zeventiende-eeuwse zonnekoning, zich vermomt als baron Charlus uit Marcel Prousts *À la recherche du temps perdu* of zich als mysterieuze prinses van achter de Bosporus verkleedt, vindt zijn bedwelming in de perfecte stilering, constateert Nicholas Foulkes in zijn erudiete studie van de sociologie van het bal.

Hij selecteerde foto's van het Romanov Ball uit 1903 in Sint-Petersburg, waar vrijwel alleen hoge Russische adel aanwezig was, tot aan het door baron en barones De Rothschild in 1971 georganiseerde The Proust Ball, dat werd bezocht door de jetset van de jaren zeventig, die curieuze mix van lagere adel,

popsterren, kinderen van de Zeer Rijken ('spoiled brats') en beroemde schrijvers en filmsterren.

Het was het bal waar hoffotograaf en estheet Cecil Beaton vilein opmerkte dat Elizabeth Taylor er zo schokkend vulgair uitzag, 'een superbejaarde Assepoester met plompe, ruwe handen en een te grote diamant om haar nek.'

Daarna, zei Rothschild, leek het alsof er een einde was gekomen aan een tijdperk.

De tijdelijkheid van het bal komt overeen met de tijdelijkheid van de roes. Wat ervan overblijft is – cliché der clichés – de herinnering. De nabeelden die zich in de harde geheugenschijf nestelen zijn die van de meeslepemde *mise-en-scène*, het decor dat de gasten de indruk gaf zich in een andere tijd te bevinden; om nog maar te zwijgen van de hoogstandjes van de chef-kok, de oogverblindende kostuums en de kwikzilveren *je ne sais quoi*-sensatie die zo kenmerkend is voor alle feestelijke bijeenkomsten waar de champagne stroomt.

Het is precies dat vliedende, kortstondige gevoel dat fotografen als Man Ray, Cecil Beaton, Baron de Meyer en Horst P. Horst wisten vast te leggen, en dat zo anders is dan de herinnering aan het doorsnee feest.

Kijk 's naar die *Eyes Wide Shut*-achtige opname van Jacqueline de Ribes, nicht van graaf Étienne de Beaumont, het brein achter vele spraakmakende bals uit de periode 1915-1955. Op het bal van Don Carlos de Beistegui verscheen zij in drievoud, geflankeerd door twee vrouwen van dezelfde lengte en ongeveer hetzelfde postuur, verscholen achter identieke maskers, gekleed in dezelfde jurken, van identieke juwelen en kapsels voorzien. Een imposant staaltje stilering, een perfecte verdwijnaact van het ego, een waarachtig kunstwerk, 'dat een paar uur tot leven komt, de nacht verlicht in al zijn meerkleurige pracht en uitdooft bij het eerste licht van de langzaam tevoorschijn kruipende grijs-rose dageraad'. En dat is precies zoals het geweest moet zijn. Jammer genoeg waren we er niet bij.

Paul Kempers

Nicholas Foulkes, *Legendary Costume Balls of the Twentieth Century*. Assouline Publishing, New York, 2011

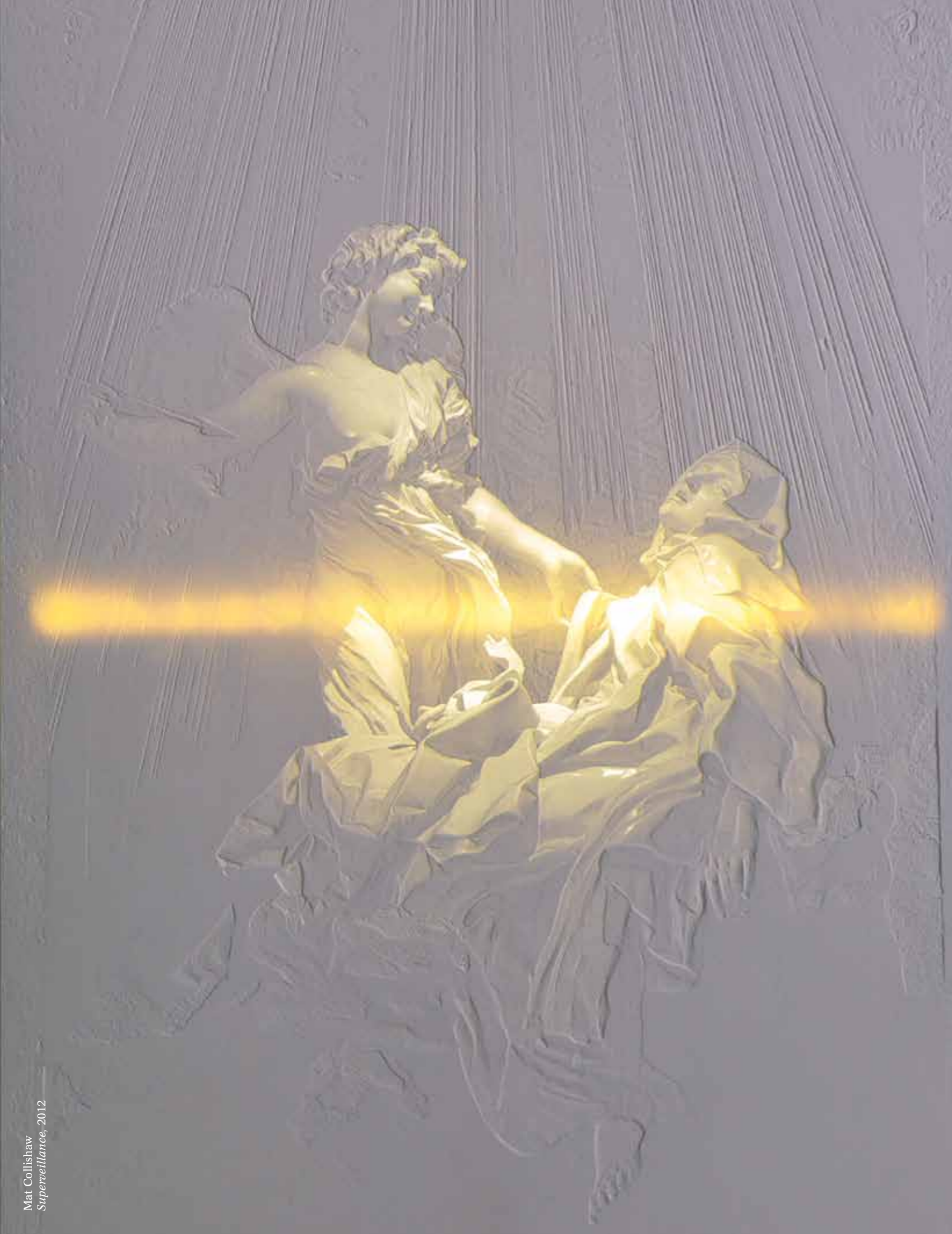

Serge Lifar, Brigitte Bardot en Jacques Chazot
op 'The Oriental Ball', 1969

Barones Marie-Hélène Rothschild
op 'The Oriental Ball', 1969

Mat Collishaw
Supervillaince, 2012

Mat Collishaw
The Corporeal Audit, 2012

Echt gebeurd

Spartacus Chetwynd

Er bestaat geen openlijk verband tussen mijn werk en een gevoel van extase. Mocht iemand in extase geraken, dan mag hij of zij zich gelukkig prijzen!

De performances refereren aan een specifiek onderwerp; ik vind het bijvoorbeeld opwindend wanneer ik kan gebruikmaken van informatie waar ik zelf achter gekomen ben. Denk bijvoorbeeld aan Nikola Tesla's hydro-elektrische motoren, die een complete stad van stroom voorzien door de energie van de Niagara watervallen in banen te leiden. Deze informatie heeft me ertoe aangezet om het gedetailleerde 'Diorama' voor de tentoonstelling van het New Museum in New York te maken.

Ook het diorama dat ik voor De Appel maak, is geïnspireerd op het uitzonderlijke genie van Nikola Tesla. Hij had visionaire invallen, waarbij hij het ontwerp van motoren, circuits en frequenties duidelijk kon waarnemen, alsof ze voor hem lagen uitgetekend. Hij heeft zoveel schitterende, praktische apparaten ontdekt die wij tegenwoordig als vanzelfsprekend beschouwen: de inductiemotor, röntgenstralen, de radio, neonlicht, wisselstroom versus gelijkstroom! De verhalen over zijn rivaliteit met Edison zijn uitermate spannend, maar ze klinken tegelijk nogal vergezocht. Edison liet een olifant doden om publiekelijk het gevaar van wisselstroom aan te tonen. Tesla ontwierp uitvoerige lichtshows, waarbij voor de ogen van de verschrikte toeschouwers bliksemschichten de ruimte doorklieften, terwijl hij zelfverzekerd een lamp vasthield die brandde zonder snoer of geleiding. Een magiër!

Ik wilde een Museum-achtige voorstelling maken, die laat zien hoe spectaculair en ongelooflijk de 'Geschiedenis' is. Zodoende creëerde ik een diorama dat zowel waanzinnige leugens als een 'waar verhaal' als dat van Nikola Tesla propageert. De eerste delen van het diorama bestaan uit verhalen die iedereen vrij kan interpreteren, zoals dinosaurussen

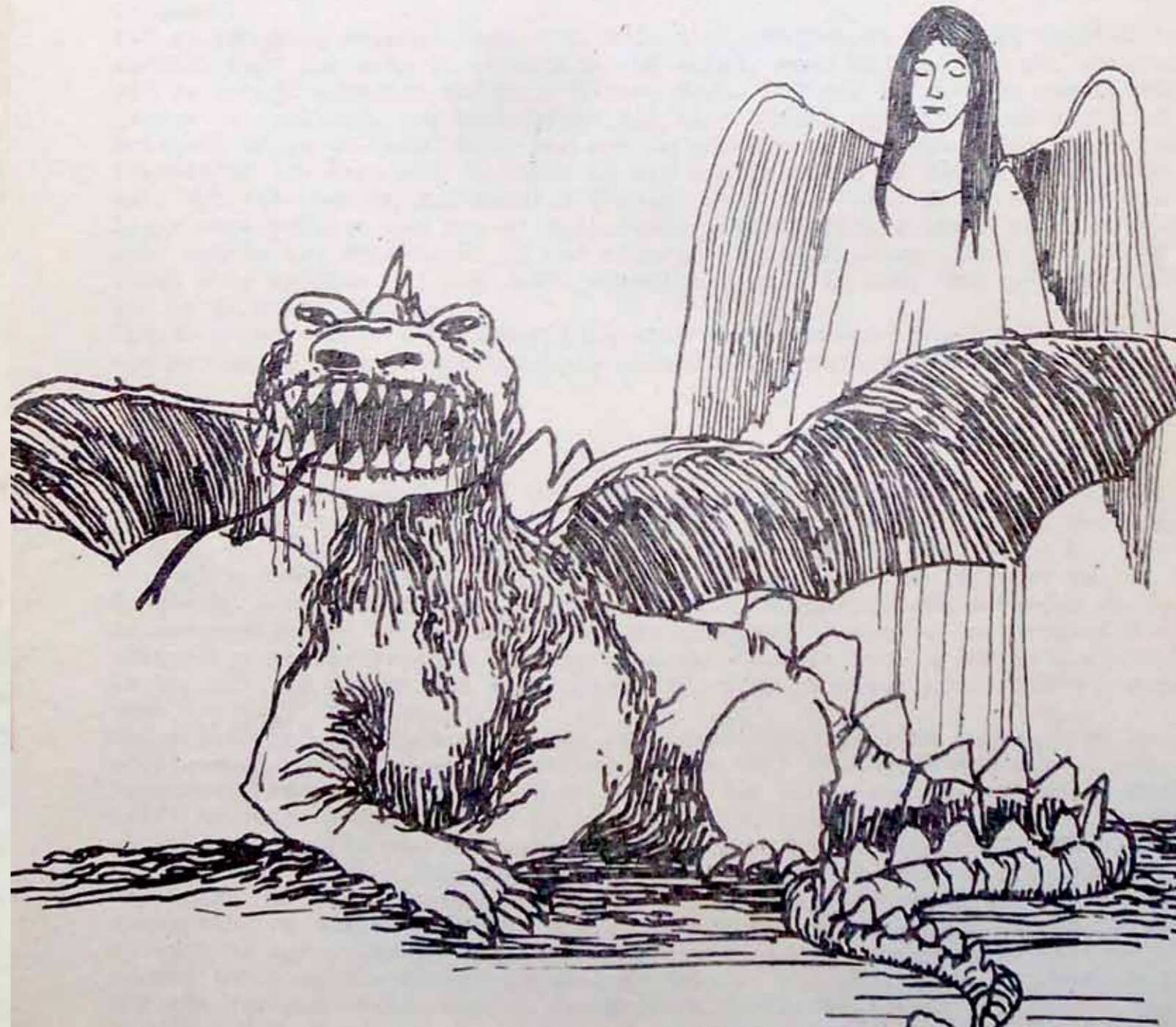
die tegelijkertijd met mensen leven, mensen die met primaten samenleven, vrouwen die door parkeergarages struinen en in het openbaar seks hebben. Het laatste deel van het diorama gaat over Tesla. In tegenstelling tot de verzonnen verhalen komt zijn verhaal werkelijk indrukwekkend over, omdat het tegelijk fantastisch en toch ook echt waar is. Hij wilde torens bouwen die iedereen op aarde van gratis elektriciteit zouden voorzien, maar de geldschietster trok zich terug toen hij beseftte dat de hoeveelheid elektriciteit niet werd gemeten en dus niet als product kon worden verkocht.

Die ruimte tussen echt en fantasie, daar gaat het om. Ik kan een gemakkelijke manier aanbevelen voor het openen van een nieuw perspectief, namelijk door je te wenden tot mensen die je toevallig aanspreken – bijvoorbeeld bij de bushalte – en voor hen open te staan, naar hen te luisteren, en hun zienswijze proberen te achterhalen. Je treedt een andere wereld binnen, zoveel is zeker. Je kunt ook je verbeelding gebruiken en wat dieper over de dingen nadenken. Je zou wat kaas kunnen eten voor je gaat slapen, en dan je dromen opschrijven als je wakker wordt. Maar ik ben geen autoriteit, ik ben niet de professor uit Ken Russells film *Altered States*. Hij denkt dat alle mogelijke 'niveaus' van zijn' allemaal even echt zijn, dus ook onder invloed van drugs, dromen of floaten in een tank. Dan begint hij te experimenteren en op een gegeven moment is er niet veel meer van hem over dan een amorfe massa bewustzijn. Z'n vrouw redt hem.

Ik hou het liever kleiner en alledaagser. Wat het sterkste gevoel van extase in mij oproept?

Ken je het marmeren beeldhouwwerk van Bernini, De extase van de heilige Theresia? Religie! En ook Seks, denk ik! Hahahahaha.

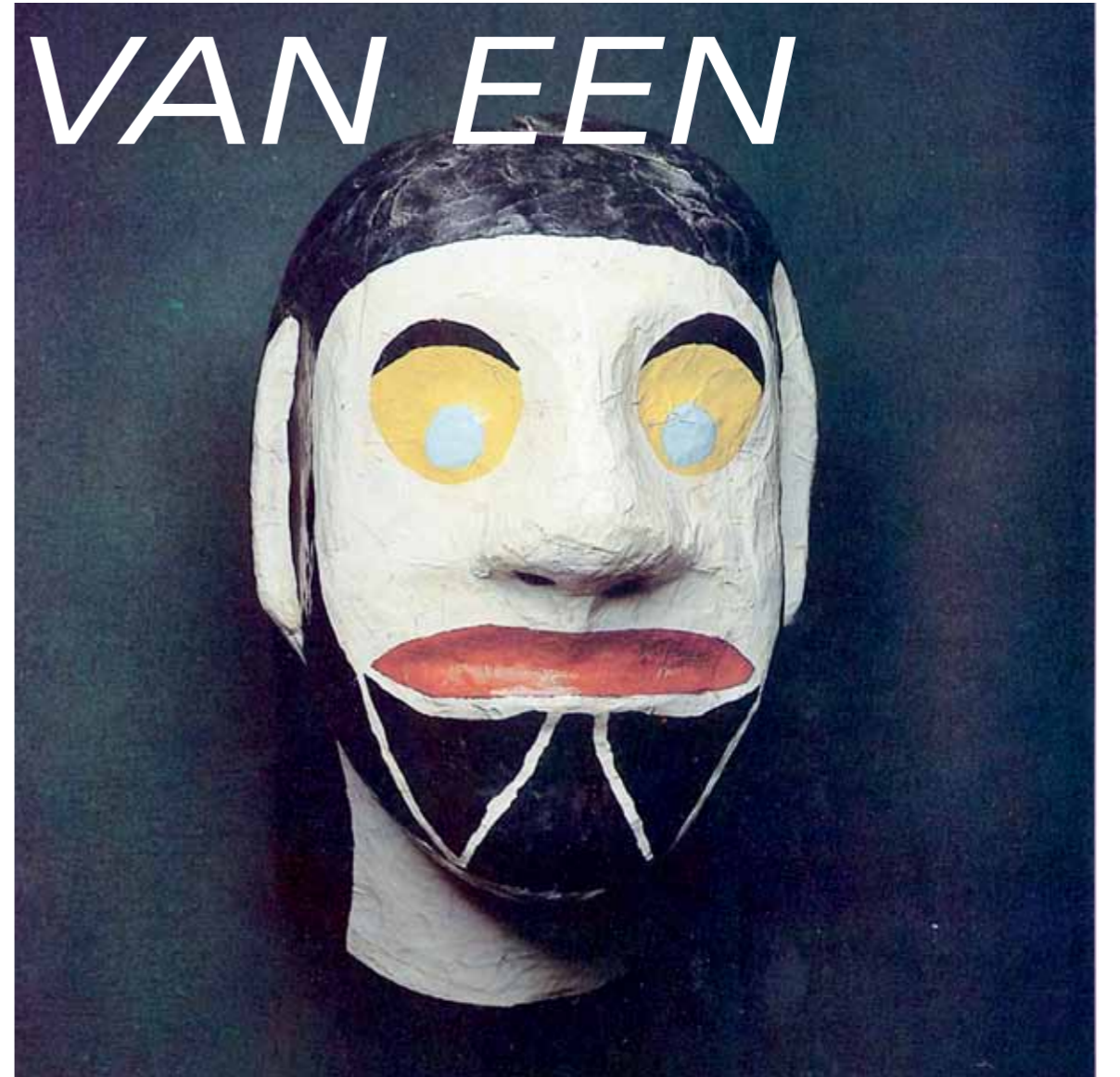
meditatie

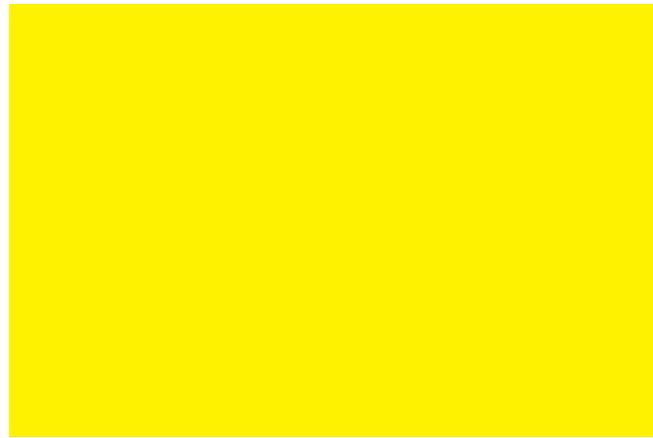

Mary Wigman in *Hexentanz*, 1926
Courtesy DTK

DE HART- KLOPPINGEN VAN EEN

BRAZILIAANS MASKER

Masks are arrested expressions and admirable echoes of feeling, at once faithful, discreet, and superlative. Living things in contact with the air must acquire a cuticle, and it is not urged against cuticles that they are not hearts; yet some philosophers seem to be angry with images for not being things, and with words for not being feelings. Words and images are like shells, no less integral parts of nature than are the substances they cover, but better addressed to the eye and more open to observation.

George Santayana

Maskers mogen makkelijker te observeren zijn, en op zichzelf al compleet, maar doen zij niet juist de vraag rijzen wat er achter hen speelt? Hoe klopt het hart binnen het beeld? Is dat wat maskers fascinerend maakt? Deze vraag wordt nog boeiender in situaties waarin *iedereen* gemaskerd is. De maskerade, het carnaval.

Zo betoveren de beelden van Carnaval die vanuit Brazilië de wereld in gestuurd worden mensen overal. Hier zien wij alle kleuren, de lijven, de glitters, de veren, een dans waar geen einde aan komt. Soms bijna alsof er zoveel endorfine door de lucht zweeft dat de euforie bijna tastbaar wordt. Een heel land in extase, hoe doen ze dat?

De verklaring daarvoor komt in Brazilië vaak in de vorm van een verhaal over de armoede en ellende die worden verborgen onder kostuums en verpulverd onder naaldhakken die dagenlang de samba dansen. De kostuums zouden zo belangrijk zijn omdat ze de mogelijkheid geven om een week lang afstand te doen van de dagelijkse ellende.

Een van de vaders van de *bossa nova*, Vinicius de Moraes, beschrijft dat verhaal in een lied over vreugde als volgt:

Het geluk van de armen lijkt
de grote illusie van carnaval
Wij werken het hele jaar door
Voor een droommoment
Om het kostuum te maken
Een koning, piraat of tuinvrouw
Zodat het allemaal weer eindigt op woensdag

*A felicidade do pobre parece
A grande ilusão do carnaval
A gente trabalha o ano inteiro
Por um momento de sonho
Pra fazer a fantasia
De rei ou de pirata ou jardineira
Pra tudo se acabar na quarta-feira*

De afwezigheid van muzikale begeleiding en vooral de vertaling naar het Nederlands zorgen enerzijds voor een verarming van deze woorden, anderzijds wordt daardoor iets interessants onthuld. Want daardoor valt het pas op dat in het Portugees een kostuum een *fantasia* heet, precies zoals ook een illusie en een fantasie in het Portugees een *fantasia* zijn.

Het verhaal over de relatie tussen fantasie en kostuum is zelfs verankerd in de taal, het gaat duidelijk niet alleen op voor de armen. Ook bijvoorbeeld een succesvolle zakenman of een verwend scholier; allen maken zij deel uit van de euforie tijdenscarnaval. Allen ontdoen zij zich van hun dagelijkse zelf om dagen in een fantasie te leven. Achter het masker verdwijnt het alledaagse zelf. Er is dan vrijheid voor de illusie om tot leven te komen.

een stijlvol gemaskerd bal. De personages Pierrot, Arlequin en Colombina die nog altijd aanwezig zijn in het Braziliaanse carnaval, zijn geboren in de zestiende eeuw in Italië, in de *commedia dell'arte*. Deze personages reisden van Italië via Frankrijk en Portugal naar Brazilië en hoewel de wens van de Portugezen om een beschaafd bal te introduceren hopeloos faalde, bleven de personages overeind. De essentie van hun karakters is wat er overblijft door de tijd heen en hun herkenbaarheid draagt bij aan het collectieve karakter van het feest. Een feest dat ook wortels heeft in de voorouderrituelen.

Het is alsof de personages middelen zijn om samen in een andere realiteit te verdwijnen. Het is niet erg waarschijnlijk dat veel dragers of makers van maskers op een dergelijke manier over hun euforie reflecteren, maar dit is natuurlijk ook maar één van de perspectieven om ernaar te kijken. Als wij gemaskerd over de Braziliaanse stoeptegels hadden gedanst, hadden wij misschien wel het meeste van de roes aan de alcohol geweten. Toch, als we over die collectieve euforie denken, mag het masker niet vergeten worden als essentieel onderdeel van het geheel, al is het feitelijk maar een lege schaal.

Silvia van der Wal

Het herkleden van persoonlijkheid, opgaan in een illusie heeft in Brazilië zijn oudste wortels in ritualistische samenlevingen, in die van de oorspronkelijke bevolking en in die van de mensen die als slaven aankwamen.

Er is een bijna oneindige hoeveelheid manieren waarop verschillende samenlevingen hun realiteiten vormen. Sommige beschilderingen en kleding doen de persoon erachter letterlijk verdwijnen, onder gewaden, verf, riet of bladeren. Soms ook is het een simpele streep op de wang, zoals de indianen in stripboeken en films. Vastberaden zetten ze een streep en transformeren zich in een krijger. Al die gewaden en strepen hebben binnen deze samenlevingen een functie; ze helpen bij het concretiseren van abstracte ideeën.

Die abstracte ideeën – alle geloven en waarden – liggen besloten in kennis van voorouders, het is alsof het voortbestaan van hun samenleving afhankelijk is van de voortzetting van die geloven en waarden. Via rituelen kunnen mensen hun menselijkheid loslaten en bekleed worden met een spirituele kwaliteit om de fundamentele kennis te kunnen ervaren.

Als de drager van een masker zichzelf als het ware leeg heeft gemaakt en in harmonie is met wat hij uit gaat beelden dan kunnen mythen en ethiek tot leven komen, een vorm krijgen binnen dans, zang en figuren. Zo fungeert kunst als de ultieme vorm om in harmonie te komen met de gemeenschap. Op sommige plekken zoals diep in de Amazone of in *terreiros* (de tempels voor Afro-Braziliaanse religies) hebben rituelen nog deze functies.

Maar over het algemeen leeft men in de moderne tijd, zonder voorouders en in een lineair tijdsbesef. Met als gevolg dat er altijd gezocht wordt naar vernieuwing, want de creatie van het nieuwe is dan wat het voortbestaan van de samenleving garandeert. Er ontstaan dan kruisingen tussen mythische figuren en nieuwe ideeën, nieuwe materialen. De thema's blijven terugkeren, steeds licht vervormd, maar ook versterkt door herhalingen. Zo werd carnaval naar Brazilië geïmporteerd door de Portugezen. Zij probeerden het feest te introduceren zoals het in Parijs werd gevierd:

Afbeeldingen uit het boek *Máscaras Brasileiras*, Jacob Klintonowicz, São Paulo, 1986

ASTRO

FOCUS

Is jullie werk verbonden met de roes?

‘Ja, dat is in het verleden zeker voorgekomen, en het zal zich ook in de toekomst nog weleens voordoen. Grappig genoeg hebben we in 2005 in het MOCA in Los Angeles meegedaan met de groepstentoonstelling *Ecstasy: in and about Altered States*. Voor deze tentoonstelling maakten we een disco in het museum. Ons idee was om deze installatie/club te laten functioneren zolang de expositie duurde – wat natuurlijk na de openingsavond niet meer is gelukt.’

‘Deze installatie *Homocrap #1* had niets met de drug ecstasy te maken, ook al probeerden we een clubsfeer te creëren die was gebaseerd op onze ervaringen in de clubscene van Londen en Berlijn. Ecstasy maakt natuurlijk deel uit van deze scene, net als bepaalde andere drugs die eenzelfde gemoedstoestand oproepen, die je trouwens ook louter via muziek en dans kunt bereiken. In onze show in het MOCA ging het ons er vooral om een hommage te brengen aan de periode in het clubwezen waarin de homorechten – en tot op zekere hoogte ook de burgerrechten – gevierd werden. Evengoed ontstond tijdens de openingsavond een gevoel van extase door de verschillende elementen die allemaal waren samengebracht.’

Wat is de beste manier om (tijdelijk) een andere, onbekende wereld binnen te treden?

‘Op deze vraag zijn evenveel antwoorden mogelijk als er mensen op aarde rondlopen, nietwaar? Dromen, naar muziek luisteren, dansen, wandelen, lezen, neuken, tuinieren, wie zal het zeggen? Het gaat wel altijd om dingen kunnen loslaten – dat is waarschijnlijk de sleutel.’

Wat roept het sterkst een gevoel van extase op?

‘Tijdens de voorbereiding van bijvoorbeeld een expositie is er altijd een moment waarop alle ingrediënten uiteindelijk bijeengebracht zijn, en waarop wij hoe dan ook tot een collectief bewustzijn of een viering komen. Het idee dat we als een soort sociale dienstverlening kunnen worden beschouwd, helpt ook om dat mogelijk te maken.’

assume vivid astro focus

assume vivid astro focus (avaf) is zowel de kunstenaarsnaam van de Braziliaan Eli Sudbrack als de naam van de internationale groep kunstenaars waarmee hij samenwerkt, met de Franse multimedia kunstenaars Christophe Hamaide-Pierson als belangrijkste partner. Het werk van avaf omvat schilderen en tekenen, maar ook film en performances.

‘Deze collectieve viering riep beslist een tintelend gevoel van extase op. Ik zou zeggen dat we met ons werk het collectief bewustzijn versterken en celebreren. Omdat onze installaties zich als *Gesamtkunstwerk* presenteren en een beroep doen op alle zintuigen – via levendige kleuren, muziek, sculpturen, neonlampen, toeschouwerparticipatie, behang, energie – is het voor de toeschouwer waarschijnlijk niet zo moeilijk om dat gevoel te ondergaan.’

Op welke wijze relateert jullie werk aan de echte wereld?

‘We moeten de ruimte het hoofd bieden, met haar echte muren, vloeren en plafond. De thema’s die we behandelen, staan ook nooit echt ver van de echte wereld af; zoals de homoclubinstallatie in L.A. Recent hebben we voor het Projeto Travessias een installatie gemaakt met als titel *Alterações vividas absolutamente fantasiosas in favela da Maré in Rio*. Lokale gemeenschappen konden daarbij lege plastic flessen inruilen voor flessen gevuld met wasmiddel. Toch proberen we ook de echte wereld in al zijn complexiteit te transcenderen. De dingen die we doen, zijn echter beslist geen vorm van escapisme... Of misschien proberen we tijdelijk te ontsnappen teneinde uiteindelijk beter naar de werkelijkheid terug te keren. Transcenderen is niet de dingen negeren – juist het tegendeel.’

Kutlug Ataman
Turkish Delight, 2007

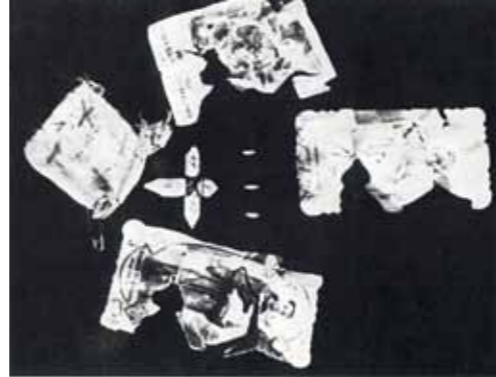
Bernadette Corporation
Lit: Ays Noza, 2009
Courtesy Greene Nafisi, New York

AS

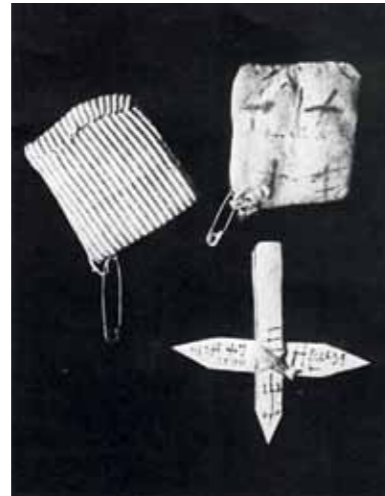
REAL

Ik heb me altijd afgevraagd waar de functie van de betekenis van het symbool eindigt, en ik heb gemerkt dat de betekenis wordt vastgelegd door de interpretatie die het individu eraan toekent. Het religieuze symbool blijkt dan heel sterk omdat het tegenstellingen kan bevatten. Ik denk dat een kunstwerk op eenzelfde wijze fungeert, de motor kan worden voor verschillende betekenissen. Een stille motor die de tegenstellingen in zich bergt is als een draaiend rad. Het draait en draait tot het zichzelf overstijgt, en zich overtreft. Het danst op het ritme van de kosmische trommel, zodat de twee tegenpolen zich kunnen verzoenen op de as van de mogelijkheden.

A

S

1836, op het platteland van Salento in Puglia, Italië. Een boerin, die na het eten van wilde bramen in een delirium is geraakt, wordt met een bleek gezicht uitgestrekt tussen de braamstruiken gevonden. Het is dichtbij de Dolmen van Caroppo, in de buurt van Galatina. Haar handen en voeten zijn zwart. Vanuit het dorp komen direct muzikanten met tamboerijnen aangesnel. Ze verzamelen zich rond het lichaam en beginnen muziek te maken.

De vrouw, in eerste instantie in een verstarde toestand, begint schoppend en schokkend haar lichaam te bewegen op het ritme van de tamboerijn. Zij beweegt urenlang in een uitzinnige dans. Om haar heen is haar familie, die haar kleur-

rijke doeken laat zien. Zij kiest er één met de kleur die ze het meeste haat.

De priester, die intussen ook ter plekke is, geeft haar bidprentjes van Sint Bruno. De boerin stopt deze al dansend en ijlend in haar mond en ze kauwt erop. Ze eet ze op.

Eindelijk, na uren van waanzin, braakt ze water uit haar neus en mond richting de put. Ze krijgt weer kleur en ze komt weer bij haar verstand. Haar familie brengt haar terug naar huis, naar het dorp waar ze woont.

Waar ik vandaan kom is de bijgelovige fascinatie voor heidense rituelen verweven met de katholiek-christelijke leer. De symbolen overlappen elkaar of zijn samengevoegd; de katholieke kerk heeft de heidense rituelen ingekapseld en vertaald naar een katholieke verklaring. In dit bizarre transreligieuze scenario, bovendien gevoed door de veranderingen van het leven op het platteland en de modernisering in Zuid-Italië, is er onder het volk een behoefte ontstaan aan spirituele transcendentie. Deze vernieuwde interesse voor trance, het vrijwillige verlies van het bewustzijn, is een reactie op het verdwijnen van de eigen rol in de gemeenschap, om dit verlies als het ware te compenseren.

Een vrouw, een zwerfster, herhaalt steeds dezelfde bewegingen. Ze wordt verliefd op voorwerpen, ze haat de kleuren. Ze vraagt of ze gekleed kan worden met spiegels. Ze leeft dichtbij een stortplaats en soms kun je haar een mantra horen zingen. Ze houdt ervan om zichzelf te herhalen en afwezig te zijn, zichzelf te missen voor altijd. Ze woont in een grote Europese stad.

Zichzelf ertoe zetten om het bewustzijn te verliezen, de materiële status te verlaten, is een bekende techniek die gebruikt wordt in esoterische religies. Iedereen kan de status van de extase bereiken, mits met de nodige opoffering. Maar zoals in Zuid-Italië en elders in Europa wordt de status van de extase een schuilplaats tegen het sociale verlies, het verlies van de eigen rol in de gemeenschap, de verlossing voor de minderheden. Het rechtvaardigt de eigen ontoereikendheid om aan een collectief en productief model te voldoen. Ophouden met acteren om een levend symbool te worden, zo mogelijk iets wat anderen willen zien.

S. Giuseppe da Copertino, en meer recentelijk Padre Pio, zijn er in een staat van gelukzaligheid, in geslaagd om te vliegen, en op twee plaatsen tegelijkertijd te verschijnen, als het elektron... As real as double.

Jonatah Manno

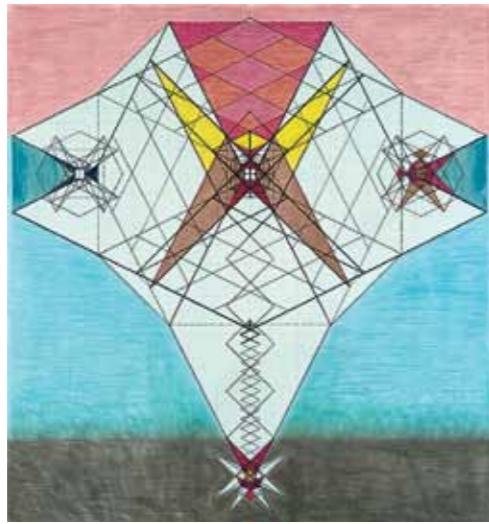
RAINBOW

Afbeeldingen: werkmateriaal van Jonatah Manno

Jonatah Manno
*And as you light the incense stick
I pray that your fingers may burn, 2011*

D E
 T R A N C E E
 V A N N

E M M A
 K U N Z

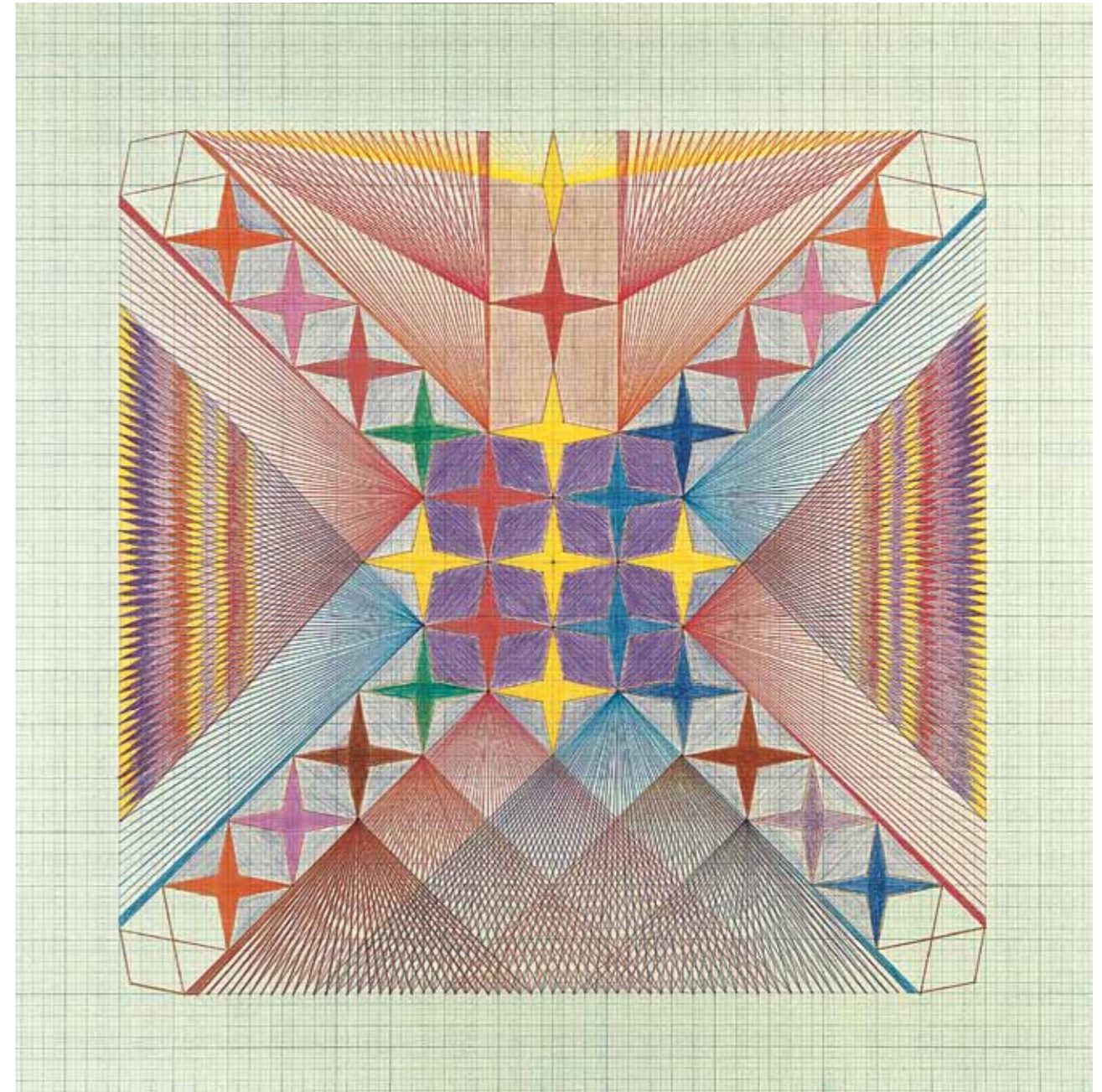
Emma Kunz was populair vanwege haar krachten als healer en visionair. Mensen kwamen naar haar toe voor genezing of voor vragen over hun toekomst. Als antwoord op de vragen maakte Kunz tekeningen. In langdurige sessies, die soms wel 24 uur konden duren, gebruikte ze haar kunstwerken als een kaart voor de toekomst, als navigatiesysteem op existentiële levensvragen of als diagnose voor haar patiënten.

Zonder een kunstopleiding gevolgd te hebben begon ze te tekenen toen ze al ver in de 40 was. Grote mandala's in gedetailleerde lijnen, complexe patronen met kleuren, lijnen wisselen elkaar af. Tijdens het tekenen was ze in

trance. Ze at en dronk niet en ze was alleen maar gefixeerd op de persoon in kwestie of op de vraag die ze in haar hoofd had. Met behulp van een pendel maakte ze coördinaten die begin- en eindpunten waren op haar grafiekpapier. Tussen deze punten trok ze vervolgens miljarden lijnen.

Door haar toewijding aan haar tekeningen kon zij toegang vinden tot dimensies buiten het bewustzijn van alledag. De exactheid van haar tekeningen doet denken aan weldoordachte wiskundige composities die buiten hun schoonheid geheime formules van de kosmos herbergen. Binnen deze abstracte patronen ontrafelde zich voor Kunz een onderdeel van de werkelijkheid dat normalerwijze alleen buiten

Abbeelungen: © Anton C. Meier

onze dagelijkse waarneming plaatsvindt. Tijdens haar leven werd Kunz' werk niet geaccepteerd door de reguliere kunstwereld.

Een definitie als kunst vond ze te beperkt. Haar geometrisch spel was namelijk meer dan alleen kunst. Ze begreep dat de kracht van het beeld een belangrijk gereedschap is om diepe transformatieprocessen in het menselijk bewustzijn in werking te stellen en dat je hiermee invloed kan uitoefenen op wat er in de wereld gebeurt. Toch lagen haar tekeningen verspreid in haar kleine huis en waren ze niet bedoeld om op te hangen aan muren in een tentoonstelling. 'Mijn werk is voor de eenentwintigste eeuw,' zei ze. En daarin had

ze gelijk. Ondertussen heeft de kunstwereld Kunz in al haar controversie geaccepteerd.

Tegen de jaren zestig stopte Kunz met het maken van haar tekeningen. Ze had ze niet langer nodig. Haar verbinding met de kosmos was nu zo sterk, ze kon direct antwoord ontvangen op haar vragen. De grenzen tussen de aardse tegenstellingen waren voor haar opgeheven.

Melanie Bonajo

MAFFE MANNEN EN GEKKE VROUWEN

Deus ex machina

Ongeveer zes maanden geleden planden mijn vrouw en ik een vakantiereis.

Correctie: ongeveer zes maanden geleden zat ik naar College Football te kijken, terwijl mijn vrouw een website bekeek en mij vroeg of 4 april in Hong Kong me ook zou uitkomen. Met nog maar zeventien seconden op de klok in een wedstrijd tussen twee rivaliserende ligatteams, zou ik in een reflex 'ja' hebben geknikt. (Overigens vind ik nog altijd dat ik niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor mijn daden op dat moment, en ik denk dat elke rechter dat zal beamen.)

Uiteraard drong het pas vorige maand tot me door dat ik de kampioenschapswedstrijd van de NCAA dreigde mis te lopen! En ik deed dan ook wat elke man onder zulke omstandigheden moet doen. Ik zette me schrap. Want je weet: er zijn momenten dat je kordaat moet optreden. Soms moet je duidelijk maken wie de baas is, en paal en perk stellen!

Vandaar ook: hartelijke groeten uit Hong Kong! Ik maak geen grap als ik zeg dat 'Madness on Demand' (a) fantastisch is, en (b) hoogstwaarschijnlijk mijn huwelijk heeft gered! De halve finales kon ik op de luchthaven op mijn telefoon bekijken, en boven de Grote Oceaan op mijn computer, en de finale volg ik tijdens het ontbijt op mijn laptop. Vrijwel zeker in mijn eentje, want mijn vrouw gaat Hong Kong verkennen.

Deze iPhone-app zal ook goed van pas komen tijdens de tweede helft, als we naar Kowloon gaan.

Hallo zeg, Hong Kong zal heus niet van de aardbodem verdwijnen! Ik kan hier nog altijd een keertje terugkomen! Maar hoe vaak komt het voor dat een team dat als achtste was geplaatst, opeens kans maakt om kampioen te worden?

De truc is om mijn vrouw voldoende af te leiden met shoppen en jadeboetiëks, terwijl ik op mijn telefoon 'nog eens een paar leuke winkelbuurten google'.

Deze vakantie dreigt extreem duur te worden.

'Madness on Demand' is een app van iPhone, die huwelijken kan redden. Hij is voortgekomen uit een zoekopdracht via Google voor het onderstaande onderzoek.

Madness on Demand

Na de opname van *Szamanka* (vrouwelijke sjamaan) leek de 17-jarige hoofdrolspeelster Iwona Perty spoorloos verdwenen. Ze verscheen niet op de première en niemand wist waar ze was gebleven. Journalisten belden haar ouders en vrienden op. Ze was nergens te vinden. Het gerucht ging dat ze mentaal was ingestort. Na een tijd wist iemand te vertellen dat ze zeven jaar in India had gezeten. Haar carrière als actrice had ze aan de wilgen gehangen.

Toen ik haar zes jaar later belde voor een gesprek over haar acteervaringen in een film van Zuławski, was ze heel nerveus. Ze zei dat ze daar niet over wilde praten, en ze hing op. Ze is getrouwd en ze heeft kunstgeschiedenis gestudeerd aan de universiteit van Warschau.

Isabelle Adjani heeft ooit in het openbaar verklaard dat ze een paar jaar nodig had om weer bij te komen van haar rol in *Possession*.

'Het zal me veel tijd kosten mijn harmonie te herstellen!' Dat zijn de woorden van Heinrich, de libertijnse minnaar die in *Possession* zijn new-agefilosofie uitdraagt. (Als pleitbezorger van de vrije liefde is hij aanvankelijk een van de mannen in de ménage à trois van de film, tot Anna hem opgeeft voor Tentacle Boy.)

De Poolse actrice Malgorzata Braunek, die in de jaren zeventig enige faam genoot, was de eerste echtgenote van Zuławski. Nadat ze hem verlaten had, vertrok ze naar Tibet, waar ze een hoge plaats als meesteres in het zenboeddhisme bereikte. Ze speelt in een van zijn films. *Possession* is het verslag van hun scheiding, heeft de regisseur verklaard. In werkelijkheid verliet Braunek Zuławski voor god, stelt hij, al is dat een simplificatie. Ze verliet hem omwille van een hogere waarheid, zoals monniken het lichaam verzaken – de voortplanting en de biologische band opgeven – om god te volgen. Maar in *Possession* verlaat Adjani haar echtgenoot omwille van een overweldigende, duistere seksuele kracht die omvattender is dan wat dan ook.

'Adjani is intens, hysterisch, ze speelde alsof ze in trance was. Ze is gezegend door de goden. Jonge Poolse acteurs zijn gekooid, conventioneel; zodra ze één stap in de toneelacademie hebben gezet, zijn ze onecht,' aldus Zuławski.

Regisseur Andrzej Żuławski, 22 november 1940, Lvov, Polen

Uw ijzeren wil is een van uw waardevolle eigenschappen, Andrzej Żuławski. Hij wordt gesteund door een vindingrijkheid en deskundigheid die u tot een machtig en gevreesd man kunnen maken. U bezit de gave om de zwakheden van de mensen om u heen te doorgronden, en u zou hen gemakkelijk kunnen kwetsen met uw aangeboren neiging om iedereen te willen drillen of op zijn of haar krachten te testen. U bent zeer koppig en u laat nooit los als u van uw gelijk overtuigd bent. Op seksueel gebied bent u potent en vurig. U bent bazig en afstandelijk, een fascinerende persoonlijkheid. Het is maar beter om niet met u in conflict te raken, want behalve uiterst agressief kunt u ook zeer wrokkig zijn. In sommige gevallen bent u zelfs sadistisch. Uw persoonlijkheid is even terughoudend als bazig op het gebied van handelen en seksualiteit.

Hartstocht houdt voor u spanning en tragiek in. Dat is de prijs die moet worden betaald voor het delen van uw seksualiteit, die rijk beladen is met onbegrensde fantasieën, mannelijke vurigheid, loyaliteit en vrijgevigheid. U bent overmatig, maar ook bijzonder innemend, en het zou uw partner bijzonder zwaar vallen om u te moeten verlaten. Het verdient boven alles de voorkeur dat de dingen goed zijn tussen u beiden.

In de liefde, mijnheer, bent u zeer aantrekkelijk; u bezit een discrete, ondefinieerbare charme die iedereen op wie u uw zinnen heeft gezet, onvermijdelijk voor u doet vallen. Geen enkele zwakte blijft verborgen voor u, zodat u naar believen uw krachten en uw manipulatieve neigingen op de ander kunt botvieren.

Uw een-op-eenrelaties worden gekenmerkt door intense emoties, een compulsieve aantrekkingskracht en een gevoel van voorbestemming of noodlottigheid.

Uw huwelijk is waarschijnlijk het strijdpark waarin u het meest kunt groeien.

U heeft een uiterst levendige verbeelding en een grote fantasie. Mogelijk ontwikkelt u belangstelling voor het bovennatuurlijke, paranormale fenomenen of occulte onderwerpen.

Houd je hoed op

Deze scène staat in *Possessed*, het minst gevierde werk van Witold Gombrowicz, dat niettemin mijn lievelingsboek is. Een personage betreedt een kille, angstaanjagende ruimte. Hij voelt zich aangetrokken door een gerekt object in het midden van de ruimte. Het object oogt angstaanjagend, maar het blijkt slechts een vuile handdoek die is opgehangen. Het personage is doodsbang voor het object, raakt er bezeten van. De scène beslaat ruim drie bladzijden.

Gombrowicz heeft zijn homoseksualiteit altijd verzwegen. Het is wijd en zijd bekend dat hij na zijn emigratie naar Argentinië, ver van zijn geboorteland, liefdesrelaties heeft gehad met verschillende jonge knapen. Hij gaf er de voorkeur aan om in Europa als een getrouwd man te worden gezien. In zijn boeken draait alles om verschijningsvormen, vermomming, het bezeten najagen van verborgen betekenissen en structuren.

Ik heb iets reëls uit het onbekende weggerukt

Ik zal het niet onthullen. Ik zal er niets over verklappen. Het heeft me veel tijd en een heleboel persoonlijke ervaring en research gekost om dit voor mezelf uit te werken. De kwestie is dat toneelscholen hun studenten onderwijzen om 'het' te verbergen ofwel om te veinzen en te doen alsof, in plaats van 'het' echt te laten zien. Sommige mensen hebben 'het' en willen zich erin verdiepen, ernaar reiken.

Religie, psychotherapie en cultuur, politieke, economische en sociale systemen – ze bestaan alle om ons in slaap te sussen, om ons in het systeem te laten passen, om ons aan bepaalde standaarden te laten voldoen, om ons makkelijk hanteerbaar te maken. Om de maatschappelijke orde in stand te houden en glad te strijken. Om te uniformeren. Om elk mogelijk kanaal van een reële verbinding met de duisternis en wildernis van het irrationele af te sluiten. Je moet acteurs van deze uniformen ontdoen, en soms moet je bepaalde fysieke trucs gebruiken waarvan hij of zij zich niet bewust is.

Dat is de methode waarover we het hebben. Dan kun je ze werkelijk alles laten doen.

Mijn diner met Andrzej

Ik wilde meer te weten komen over de methode die Andrzej Żuławski gebruikt als hij met actrices werkt. En dus belde ik hem op een avond op. Er ontspoon zich dit gesprek.

'Dag, meneer Żuławski, ik wil het graag met u hebben over het onderwerp "waanzin op aanvraag". Hoe krijgt u het voor elkaar dat actrices als waanzinnigen spelen in uw films? Ik heb een gerucht gehoord dat u ze aan bepaalde voodoo-rituelen onderwerpt om ze zo intens te laten acteren.'

'Acteren is een beroep en waanzin speelt daarin geen enkele rol. Maar het is iets sacraals. Daar zijn geen trucs of geheimen voor. Ik werk enkel met professionele acteurs. Het komt dicht in de buurt van het sacrale. Er bestaan een hoop speculaties over mijn acteermethode. Mijn films zijn professioneel en ze hebben niets van doen met bepaalde artistieke performancetechnieken, die louter klikjes van het professioneel acteren zijn.'

Nadat ik hem had aangehoord, werd ik echt boos. Hij ontkent het voor de hand liggende. Zowel heel gevat als welbespraakt, is hij tegelijk wreed in zijn uitspraken. Hij kleineert me en slaat me om de oren met mijn kunstig geconstrueerde verwijzingen en vragen. Hij geeft me het gevoel dat hij kunst haat, net zoals hij performance haat of mensen die vragen stellen. Hij is een meester van het universum, aan wie iedereen moet gehoorzamen. Hij komt op mij over als een god; hij kan me een enorm rotgevoel bezorgen, maar hij is tegelijk fascinerend. Intens. Zelfs al gaat het maar om een telefoongesprek van vijf minuten. Ik wil niet eens beginnen me voor te stellen wat hij zijn actrices in werkelijkheid aandoet. Ik besef dat ik de mythe – een geëxorciseerd en gemystificeerd fantasiebeeld – help bestendigen, maar ik geloof dat je jezelf daar gemakkelijk aan kunt onderwerpen.

Het is heel verleidelijk om naar het 'Het' te reiken. Zonder rekening te houden met de gevolgen.

Het eindspel

Een andere invloedrijke Pool die in dezelfde traditie staat van het werken aan innovatieve technieken terwijl je een performance op het toneel voorbereidt, is Jerzy Grotowski.

'Theater – middels de techniek van de acteur, zijn kunst waarbinnen het levende organisme hogere motieven najaagt – biedt een kans voor wat integratie kan worden genoemd – het afdoen van maskers, het onthullen van de reële substantie: een totaliteit van fysieke en mentale reacties. Deze kans moet op een gedisciplineerde wijze worden aangegrepen, vanuit het volle besef van de verantwoordelijkheid die eraan gekoppeld is. We zijn getuige van de therapeutische functie van het theater voor de mensen in onze hedendaagse beschaving.'

'De akte (daad, handeling, spel, bedrijf) van de acteur – die halve maatregelen afdankt, zich reveleert, zich openstelt, en die uit zichzelf oprijst in plaats van zich naar binnen te richten – is een uitnodiging voor de toeschouwer. Deze akte kun je vergelijken met de diepst gewortelde, ware liefde tussen twee mensen – het is slechts een vergelijking, aangezien we slechts met behulp van een analogie kunnen refereren aan deze "oprijzing vanuit het zelf". Deze akte, paradoxaal en op het scherpst van de snede, noemen we een totale akte. Naar onze mening belichaamt ze de ware roeping van de acteur.'

Jerzy Grotowski (19 juni 2004), 'Source Material on Jerzy Grotowski's *Statement of Principles*,' Owen Daly. Teruggelaten op 18 september 2009. (Met dank aan Kruno Vrbat)

Kinga Kielczynska

Ryan McNamara
The Latest in Blood and Guts, 2009
Courtesy Elizabeth Dee, New York

O O G
I N
O O G

M E T
D E
R O E S

Zodra ik dit project had bedacht, wist ik dat het niet leuk zou gaan worden. Tot een aantal jaar geleden heb ik op feesten een tijdje geprobeerd het daar leuk te hebben met drugs en dan voornamelijk met pillen, maar ik was er nooit goed in. In de eerste plaats werd ik me heel bewust van mezelf. Veel mensen omschrijven een xtc-roes als een eindeloze golf van liefde voor de hele wereld. Ik voelde die golf ook wel, maar vond het op zo'n moment vooral heel belangrijk dat de hele wereld ook zoveel liefde voor mij voelde. En bij de minste twijfel (bijvoorbeeld als ik het gevoel had dat de barman op een onaardige manier mijn drankje inschonk) nam ik nog wat extra drugs. In de tweede plaats werd ik heel lelijk van drugs. Ik hoefde maar een kwart pilletje te nemen en mijn ogen schoten alle kanten op, mijn kaken begonnen te malen, mijn shirt werd drijfnat van het zweet. Kortom, ik veranderde in een naar aandacht snakkend, loensend monster.

Op het moment dat ik ophield met drugs werd ik nog wel uitgenodigd voor drugsfeestjes, voornamelijk afterparty's die om elf uur 's middags begonnen. Ik ging daar dan wel eens heen, maar dan nuchter en zonder het feest waar het een after van was. Ik kwam dan als ik wakker werd met een bekertje *take away*-koffie en een croissantje. Het waren vervreemdende ervaringen. De ruimte was gevuld met mensen die op zo'n ander level zaten dat ik met geen

mogelijkheid met ze kon communiceren. Ik vroeg bijvoorbeeld 'hoi, hoe gaat het ermee?' en kreeg dan als antwoord: 'Ja, het is echt wauw, want jou ken ik nog van, maar weet je, die meneer daar die zei dat kinderp aardend, wat een mooie ogen trouwens, maar ja, dat is zeker, uhhh, dus wat vind je ervan?' Sommige mensen waren er beter aan toe en die zag ik glimlachend en extatisch om zich heen kijken op zoek naar liefde van iedereen behalve van mij. Deze mensen leken te begrijpen dat ik niet aan de drugs was en dat maakte ze bang. Alsof praten met een nuchter iemand hun extatische roes zou verpesten. Zelfs als ik mensen op zo'n feest goed kende, was het nooit prettig om ze zo tegenover me te hebben. Er leek geen manier om die enorme muur tussen ons te overwinnen, alsof nuchtere en bedrugste mensen twee verschillende diersoorten zijn. Het was een situatie die me tegelijkertijd beangstigde en fascineerde.

Zo kwam ik op het idee om voor *Rietveld UnCut*, dat eens per jaar in de Brakke Grond wordt georganiseerd, deze situatie te herhalen, maar dan omgekeerd. Iedereen van mijn afdeling 'Beeld en Taal' kon een klein hokje achter het podium krijgen. Ik had een portier geregeld die voor mijn hokje ging staan en steeds één voor één iemand binnenliet. De ruimte was afgesloten met dikke zwarte gordijnen. Als kleine hint dat ik drugs had genomen, had ik me als gabber verkleed en mijn hoofd

kaalgeschoren (ook als verwijzing naar *The Buzz Club* van Rineke Dijkstra). Voor de rest was er enkel fel tl-licht zodat je alles nog beter kon zien dan op een echt feest. Geen muziek om je achter te verschuilen, kaal.

Op het moment dat de avond begon was mijn eerste pilletje nog niet ingeslagen. Ik was nuchter en bloednerveus en één voor één kwamen er mensen binnendruppelen en ik wist niet wat ik met ze aanmoest. Ik was gewoon een jongen in een gabberpak en had geen act. Omdat het me een zwaktebod leek uit te gaan leggen hoe het eigenlijk zou moeten zijn, besloot ik niks te zeggen en te wachten tot ze weggingen. Ook besloot ik er gelijk nog een pil in te gooien in de hoop dat het daardoor sneller zou gaan werken. En toen begon het te werken. Ik hield een zwaar gevoel in mijn buik, maar mijn hoofd begon te tintelen en mijn mond ging in glimlachstand. Maar ik wist nog steeds niet wat ik moest zeggen tegen de mensen, dus ik bleef zwijgen en ze enkel aankijken. Al vrij snel begreep de eerste vrouw het. Een kortdate Amsterdamse dame met hennarood haar zei tegen me vol sarcasme: 'Zo zo jongen, heel stoer hoor, heb jij een pilletje genomen? En daarvoor heb ik al die tijd in de rij gestaan?' Ik was doodsbang voor alle mensen die binnen zouden komen. Er scheen inmiddels een enorme rij te staan. Mijn portier bleek ook echt nodig om de rij in bedwang te houden. Dat maakte dat iedereen met enorme verwachtingen

gen mijn hokje binnenkwam, wat het voor mij nog enger maakte. Iedereen bleek ook anders te reageren. Eén meisje kwam binnen en heeft alleen maar gegiecheld. Een jongen ging tegenover me zitten en heeft zonder iets te zeggen misschien wel een kwartier in mijn ogen gekeken terwijl ik geen idee had wat er door hem heen ging. Was hij verliefd op me of wachtte hij totdat de show begon? Sommige mensen zagen hoe ik eraan toe was en begonnen met ontboezemingen over hun drugsavontuurtjes en gek genoeg ook over dingen die daar niks mee te maken hadden. Eén meisje vertelde me dat ze vreemd was gegaan en dat nog nooit tegen iemand had gezegd. Ook werden er mensen boos. Die zeiden dan dat ze een halfuur in de rij hadden gestaan en vonden dat ik het niet kon maken om daar dan maar zwijgend zo te zitten. Anderen keken me enkel met grote bezorgde ogen aan en boden me hun flesje water aan. Elke keer als er een nieuw iemand binnenkwam voelde het als Russisch roulette, het kon leuk worden of verschrikkelijk, maar zelfs als het leuk was, bleef ik doodsbang voor de volgende.

Ook vrienden van me kwamen binnen en dan was ik zo blij dat ik een bekende zag dat ik plotsklaps begon te praten en me aan hen vastklampte, dan was ik ook even echt gelukkig. Totdat mijn portier binnenkwam omdat het tijd was voor de volgende. Totdat ik zag dat mijn nuchtere vrienden met verschrikte

bezorgde ogen naar mij keken. Na een tijdje merkte ik dat het uitwerkte en kreeg ik hoofdpijn. Ik moest nog twee uur en gooide er een derde pilletje in. Ik ging me er niet echt beter door voelen, al gingen de laatste mensen wel meer aan me voorbij. Ik kan me ook steeds minder herinneren, behalve dat ik er zo naar verlangde dat het voorbij zou zijn. Ik voelde me als een aap in een dieren tuin terwijl ik verlangde naar een onzichtbare plek in een boom in het oerwoud. Ik hield ook op met glimlachen, contact was niet meer nodig, ze hoefden mijn kunstproject niet meer goed te vinden, het enige wat ze moesten was weggaan.

Na een week, toen mijn pillenkater weer wat voorbij was, lukte het me om mijn eigen project te begrijpen en het niet meer alleen als iets heel naars te zien. Inmiddels ben ik weer trots op dit project. Dat het voor mij zo naar was, kwam omdat de situatie zo ongemakkelijk was en dit keer was er geen ontsnappen mogelijk. Terugkijkend weet ik niet meer of mensen me toelachten of uitlachten. Ik voelde me naakt en onbegrepen terwijl ik in dat hokje zat, maar die kloof tussen de nuchtere en de bedrugste mensen was dan ook precies waar het me om te doen was. Ik hoop wel dat ik binnenkort niet weer een idee verzin waarvoor ik hoeveelheden drugs naar binnen moet werken.

Jan Hoek

'NET ALS JEZUS VERWISSEL IK VAN GEDAANTE'

VOIN DE VOIN

In zijn paspoort staat dat hij Voin de Voin heet, maar volgens zijn geboortecertificaat is het Voin Voinov. Toen hij geboren werd, was het nogal een zootje in Bulgarije, vandaar. Voin is performancekunstenaar, na omzwervingen langs onder meer Nederland (op de Amsterdamse School voor de Kunsten volgde hij DasArts) woont hij sinds vier jaar in Berlijn, waar hij onder meer samenwerkt met DJ Hell, pionier van de Duitse elektronische muziek. Hij lacht graag, is naar eigen zeggen niet per se spiritueel maar verdiept zich voor zijn werk wel in het esoterische. En hij is 33 jaar, net zoals Jezus tijdens zijn vermeende gedaanteverandering, ofwel Transfiguratie. Tijdens het gesprek was Voin in Jeruzalem, waar hij onderzoek deed voor een solo-expositie in Plovdiv in Bulgarije en ook en passant zijn leven omgooide.

In Berlijn staat Voin bekend als een performancegoeroe. Zijn optredens zijn bevreedend en surrealistisch, soms doet hij een sociaal experiment, de andere keer verzint hij nieuwe wezens. Zijn werk is bijna sprookjesachtig, maar nooit zonder een scherpe rand. Voin onderzoekt het leven en doet vooral graag wat hij zelf wil. 'Het klinkt narcistisch, maar ik ben mijn referentie.' Lachend: 'I'm my own fucking muse. Take it or leave it. Voin de Voin, mijn inspiratiebron.' Daarom vindt hij het moeilijk om zichzelf kunstenaar te noemen. 'Kunst heeft me een vrijbrief gegeven om op ontdekkingsstocht te gaan.'

Juist omdat hij kunst zo op zichzelf betreft, kan een mislukking ook tot mentale conflicten leiden. 'Ik heb het nog nooit tegen iemand gezegd, maar voordat ik optreed bedenk ik altijd iets dat zal gebeuren als het goed gaat. Voor een performance wilde ik eens vijftig mensen gelijktijdig een bord op een steen kapot laten slaan. Ik zei tegen mezelf: als ze de opdracht niet uitvoeren zoals ik het ze heb gevraagd, dan gaat niets meer werken. Dan mislukt mijn leven. En het ging goed. Ik was dolgelukkig.' Maar een optreden is ook wel eens mislukt. 'Dat was rond de Olympische Spelen, toen Chinezen Tibetanen hadden vermoord. Voor mijn werk *The dream of the Tibetan monk* stak ik glaasjes Kahlua in brand. Aan het einde mocht het publiek ze opdrinken. Maar iedereen

Voin de Voin
My house, 2011
Courtesy Sariev Gallery, Plovdiv

stond te vroeg op en liep naar me toe, waarbij een brandend glas omviel en de hele tent in de hens vloog. Als de performance wel was gelukt dan zou het Chinees-Tibetaanse conflict zich oplossen, had ik vooraf bedacht. Dat is dus niet gebeurd en daar heb ik nog lang last van gehad.'

Voor zijn laatste project, *33° north by 33° east*, verkent Voin zichzelf, het leven en het geloof. 'Oh God, nee toch. Corny zeg.' De strekking van de reactie op kunstenaars die zich voor een project 'in de Heren' wagen, volgens Voin. Maar hij doet het toch. Waarom? 'Wie ben ik? Wat wil ik? Wat heb ik gedaan en waarom? Zulke vragen stel ik mezelf, naarmate ik ouder word, steeds vaker. Ik heb een nogal flamboyant leven geleid. Veel gereisd, gefeest en opgetreden. Om die reden verhuisde ik op mijn 29ste naar Berlijn. Toen ik 33 werd veranderde er iets in de manier waarop ik naar dingen kijk. Ik besepte dat Jezus dezelfde leeftijd had toen hij van gedaante verwisselde en besloot dat het tijd was voor verandering.' En Voin vertrok, vooralsnog voor een maand, naar Israël.

Twee dagen voor het gesprek arriveerde Voin in Jeruzalem. Hij had al een vertraging van drie dagen voor zijn kiezen gekregen, er was mist en het vliegtuig kon niet vertrekken. Een vriendin van zijn moeder, in Bulgarije een bekende waarzegster, had het al voorspeld: 'Het wordt een zware reis, je zult je moeder nodig hebben.' En toen hij met zijn moeder belde op het moment dat hij witheet en bijna in tranen op het nog altijd potdichte vliegveld stond zei zij: 'Jongen, niemand gaat "even snel" naar het graf van God. Accepteer het maar.' Dat hielp.

Een bijzondere ervaring die hij op de dag van dit interview had, heeft hem doen beseffen dat de ongemakkelijke reis het dubbel en dwars waard is geweest. 'Vanmiddag heb ik een mental breakdown gehad. Ik heb gehuild in de kerk.' Voin bezocht ter inspiratie de tombe van Jezus. 'Binnen was de vibe zo sterk dat ik instortte. Ik voelde de gigantische en niet te onderdrukken wil van de mensen daar. De wil om te geloven. Net als alle aanwezigen heb ik de tombe van Jezus aangeraakt, maar dat was niet waardoor ik geraakt werd.' 'Het was overweldigend en het deed me denken aan de kapitalistische samenleving die we hebben, waarin dit soort

geloofsovertuigingen ondermijnd worden. Plotseling was ik in een heel andere realiteit, waarin het geloof veel verder gaat dan alleen maar iets esoterisch'. Geen theater of fictie, het is echt. Dat is mad. Het was één van de meest intense dingen die ik heb meegemaakt.' Hij lacht. 'Naast een paar drugservaringen, natuurlijk.'

En dat terwijl Voin niet per se gelovig is. 'Mijn ouders zijn van origine wel religieus, net als veel Bulgaren, maar de orthodoxe kerk heb ik als zeer mild ervaren, er moet niet zoveel. Je hoeft bijvoorbeeld geen kruis te slaan.'

Tijdens zijn expositie in Bulgarije, die bij het verschijnen van dit nummer net afloopt, toont Voin een documentatie van zijn reis. Hij bezocht er drie plekken waar mogelijk de Transfiguratie van Jezus heeft plaatsgevonden en documenteerde die plekken en zichzelf. Voin liet zich ook inspireren voor een performance, die hij nu eens niet zelf uitvoerde. 'Nadat de waarzegster had gezegd dat ik mijn moeder nodig zou hebben de komende tijd, vroeg ik haar of ze het wilde doen. Ze zei ja. Waarschijnlijk omdat ze de boodschappen van haar vriendin zeer serieus neemt, want eigenlijk snapt ze niets van wat ik doe. Ik ben de eerste kunstenaar in de familie.'

Ook hield Voin in Israël een droomdagboek bij. 'Ik droom ineens ongelooflijke dingen, terwijl ik hiervoor jaren niet had gedroomd. Van de inhoud daarvan, samen met de indrukken die ik krijg van de plekken die ik zie, maak ik een tekst. Een beetje hallucinerend, alsof het een visioen is. Zoals apostelen volgens de literatuur ook veel visioenen hebben gehad. Ik lees en ontdek steeds meer over het verhaal van Jezus. Wat is heilig en hoe heilig is veranderen? Ik ben op zoek naar een waarheid die misschien niet bestaat.'

Zijn bezoek aan Israël diende nog een persoonlijk doel, en niet het minste: een nieuw leven beginnen. 'Ik wil mijn vorige leven niet beëindigen, maar ik weet dat ik nu andere behoeften heb. Misschien heeft het te maken met leeftijd, misschien is het meer spiritueel. Ik heb nieuwe visies nodig. Ik ben Europa zat. Er speelt zich een crisis af in de hoofden van het volk, en daar kan ik niet tegen. Misschien is het tijd om terug naar huis te gaan. Ik ben nu al zeventien jaar weg uit Bulgarije.'

'Ik ga een nieuw levensprogramma samenstellen. Net als Jezus verwissel ik van gedaante.'

KIM BOS

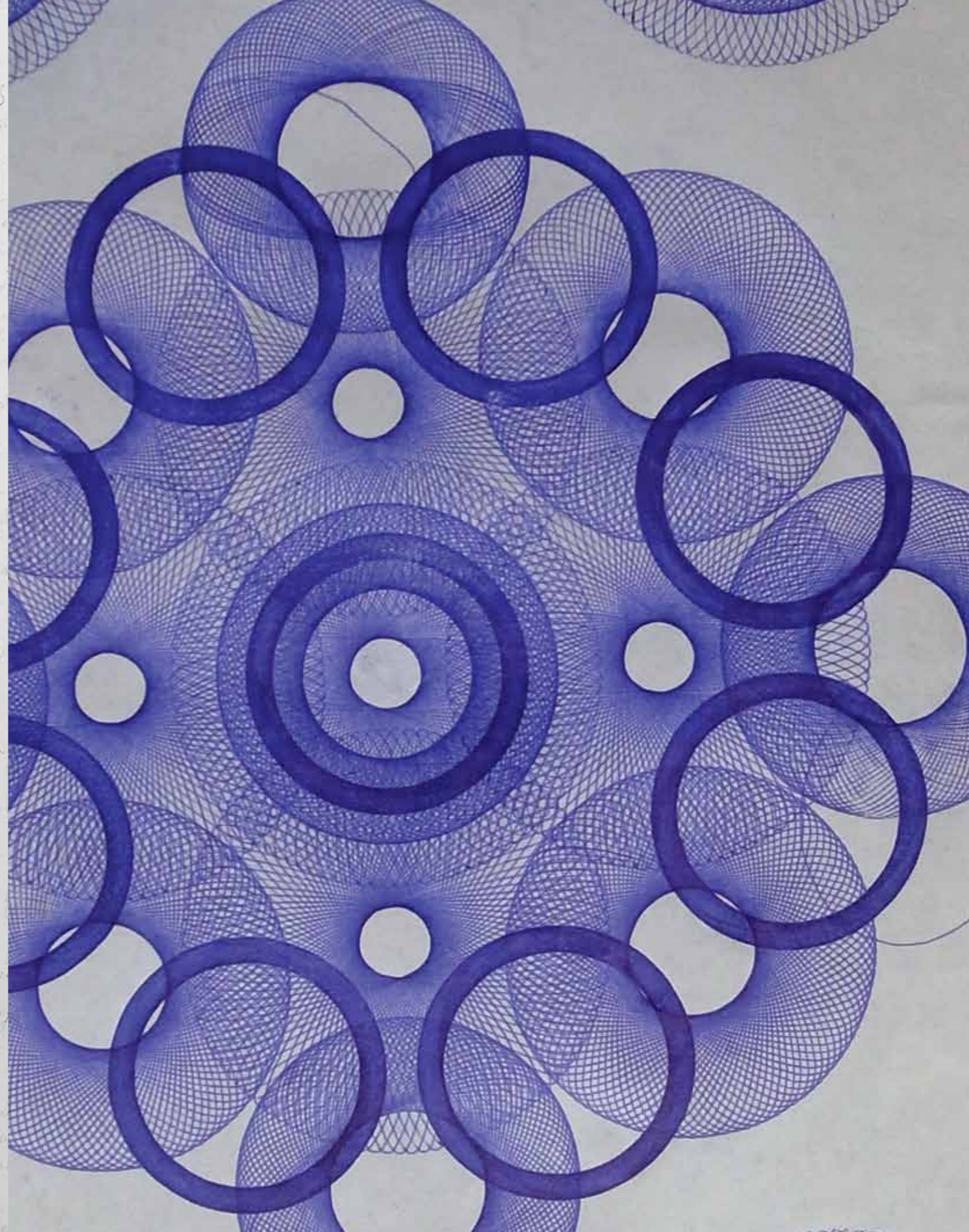
I will walk in the city over the course of seven days, under the influence of a different drug** each day. My trip will be recorded through photographs, notes, and any other media that become relevant.

*the project is about being physically present in a place, while mentally elsewhere.

**dosage: drugs were consumed in order to maintain a continuous effect for 14 h.a day.

- May 5 ..... Spirits (1)
- May 6 ..... Hashish (2)
- May 7 ..... Speed (3)
- May 8 ..... Heroin (4)
- May 9 ..... Cocaine (5)
- May 10 ..... Valium (6)
- May 11 ..... Ecstasy (7)

- (1) Spirits. (due to practical problems in finding the stuff, I decide to start with local liquors and alcohol). Difficulties in connecting mentally with my physical state. Inner resistance. Inability to trust my reflexes or sight. I walk clumsily among many strange occurrences.
- (2) Hashish. Slow motion. Awareness of every muscle in action. Everything is enormously funny. Soundless speech. Walking with my eyes closed. A pastrami sandwich tastes heavenly.
- (3) Speed. Deambulatory paranoia. Cold feet. I fear the signs of my own presence, and avoid encounters on the street. As I walk, I always keep a familiar spot in sight.
- (4) Heroin. Feeling of inner warmth which helps me break the ice and feel attuned to the place. A sequence of frozen images as I walk along the Danube. The effects fade fast, but they return at the end of the day. Difficulty breathing at night.
- (5) Cocaine. Awareness of a change of state, but not followed by a visual echo. Auditory acuity enhanced. Appetite gone. Smoking diminished. At night, nausea and thirst.
- (6) Valium. Weariness. Aesthesia. Indifference to context. Regular smoking. Frequent pissing and occasional vomiting. While walking, bittersweet memories pop up at regular intervals.
- (7) Ecstasy. Visual brightening and erotic impulses. My shoes move and I feel the urge to walk out. Everything I turn to moves, not physically but conceptually. I feel like the epicenter of the world.
- (8) The journey was followed by a period of depression. I understood it but could not help sinking into it.

**'JE MOET
VERLIEFD
ZIJN OP JE
EIGEN
KUNST'**

**JONAS
OHLSSON**

IRENE DE CRAEN

1

V o o r d e a c a d e m i e

'Voordat ik naar de kunstacademie ging, heb ik vooral heel veel gereisd. Misschien omdat het boek *On the Road* van Jack Kerouac zo'n indruk op mij had gemaakt. Blijkbaar heeft hij dat op amfetamine geschreven, maar dat wist ik toen niet. Ik was gewoon een jonge jongen die wilde reizen, en dat boek ging alleen maar over reizen en constant in beweging zijn. Die houding van niet te veel nadenken, gewoon doen, dat sprak mij ontzettend aan.'

'Naast het reizen, dat ik ongeveer de helft van het jaar deed, werkte ik negen jaar lang met mensen met autisme. Het waren mensen die niet in een normale inrichting geplaatst konden worden omdat ze te gewelddadig waren, vooral tegen zichzelf. In het begin was het wel heel zwaar omdat ik het vertrouwen van de patiënten moest winnen. Het was soms ook wel spooky. Ik weet nog wel dat ik de eerste keer in mijn eentje 's nachts moest werken: daar zat ik dan met vier mannen die niet konden praten, maar ze keken mij wel de hele tijd aan en ik wist

2

Muziek en de nacht zijn onafscheidelijk verbonden met het werk van Jonas Ohlsson. Hij werkt vaak 's nachts zodat hij ongestoord in een soort trance of roes kan komen en zijn gedachten en ervaringen van de dag op directe en intuïtieve wijze op papier kan vertalen.

'Ik heb altijd een noodzaak gevoeld om via kunst ideeën uit te wisselen, te discussiëren. Ik ben verslaafd aan dingen doen: als kind vond ik het heerlijk om te zitten tekenen, en later in mijn studio ook muziek te maken en nog later in mijn atelier beide te doen. De roes van een creatieve fase die drie of vier dagen en/of nachten duurt, dat is de sterkste high die ik ken. En daar haal je weer heel veel andere dingen uit. Je leert jezelf kennen. Dingen uit je diepste wezen komen naar boven. Het is niet alleen een uitdrukking van wat je al bent, je verandert jezelf ook met kunst. Het is niet alleen creatief in de zin dat je kunt zeggen wat je wilt zeggen, maar wat je wilt zeggen, verandert ook met wat je doet. Het is een wisselwerking, een soort schizofrene loop, waarin je praat met meerdere onderdelen van jezelf en invloeden van andere mensen. Je komt in een soort hogere sfeer waar je (heel soms) antwoorden krijgt en momenten ontstaan dat je het plotseling allemaal snapt.'

3

1. + 2. Temple of Börft, Bonniers Konsthall Stockholm, 2010
3. Jonas met bloemenman op Reeperbahn, Hamburg, foto: Eugen George
4. DJ Lonely & Baba Electronica spelen live in Rio de Janeiro, 2009

4

dat ze gewelddadig konden zijn. Maar goed, na een jaar vond ik het een prima baan, dan ging ik met ze fietsen, ijs eten en andere leuke dingen doen. Bovendien kon ik door die baan en het geld dat ik ermee verdiende (Zweden was toen een heel rijk land) dus heel veel van de wereld zien.'

'Uiteindelijk heeft de non-verbale wereld van de autisten mij enorm beïnvloed. Omdat ze geen taal hebben, communiceren ze met hun lichaam. En ze hebben een ontzettend sterke intuïtie: als ik een dag een kater had, dan gingen ze me extra pesten omdat ze merkten dat ik niet helemaal mezelf was. Vóór mijn ervaringen met deze mensen vond ik het altijd leuk om met iedereen in discussie te gaan, daarna realiseerde ik me hoe weinig taal eigenlijk betekent. Spreken en schrijven is, vooral in de westerse wereld, enorm belangrijk en het is ook heel bepalend in hoe we de werkelijkheid zien en ervaren. Soms merk ik de invloed van taal ook erg in gesprekken met bijvoorbeeld curatoren. Zij ervaren kunst veel meer vanuit het lezen en schrijven dan ik dat doe. Heel veel mensen hebben dat niet eens door, dat er ook zo iets is als een niet-verbale werkelijkheid. Niet dat ik antitaal ben (ik houd zelfs heel veel van lezen en schrijven), maar ik bedoel te zeggen dat taal slechts één manier is om de werkelijkheid te vangen. Het zit zo in ons systeem dat het moeilijk is dit echt te beseffen. Dat heb ik geleerd door mijn werk met mensen met autisme en het heeft mijn kunst sindsdien altijd beïnvloed.'

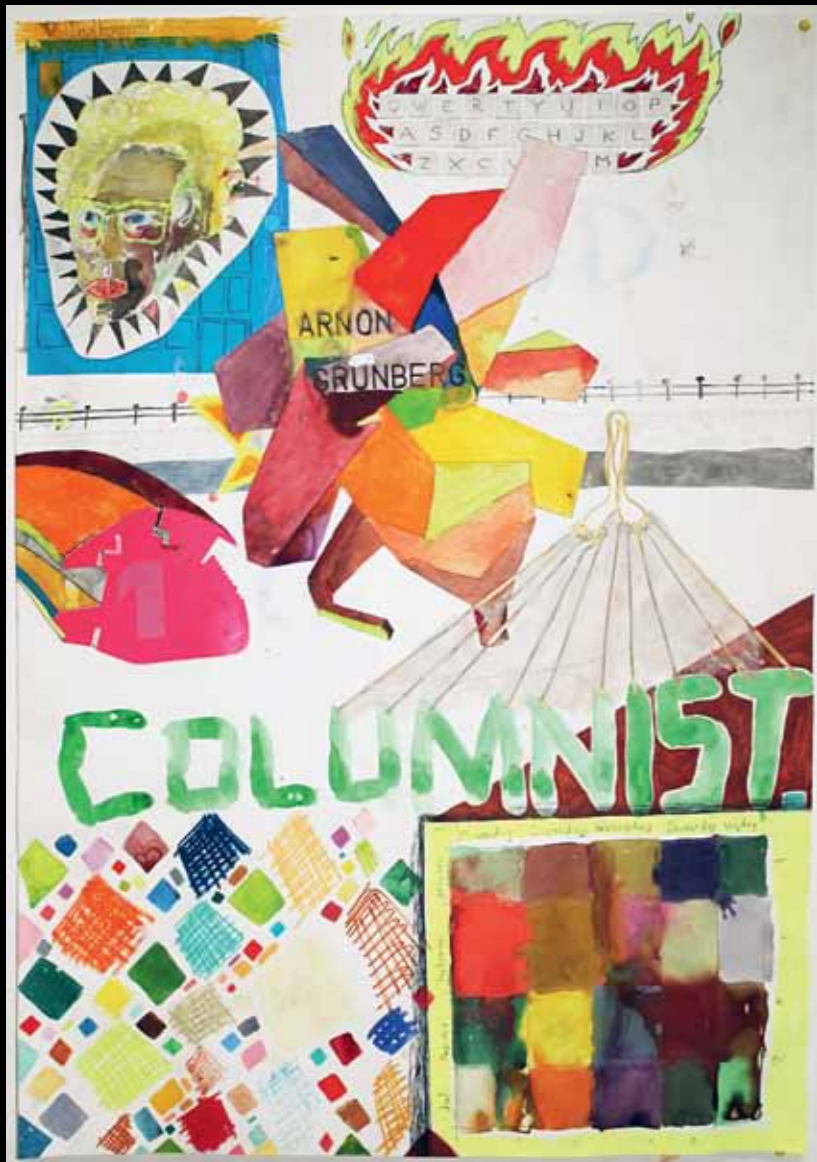
K u n s t e n m u z i e k

'Tijdens het werk met autisten zat ik ook altijd te tekenen. Het was daar dat iemand tegen me zei dat ik iets met kunst zou moeten doen. Dus na een aantal jaar alleen maar werken en reizen vond ik dat ik meer moest doen met mijn leven en besloot ik te gaan studeren aan de kunstacademie in Örebro, Zweden. Dat was niet zo'n rare keuze: ik had altijd wel talent gehad voor tekenen. Mijn beide ouders hielden veel van kunst en vooral mijn moeder wilde dat ik kunstenaar werd. Toch wilde ik dat zelf niet heel graag, ik vond die hele wereld een beetje nep. Muziek was eigenlijk mijn eerste liefde. Dat heeft me meer gevormd dan kunst. Ik weet nog dat ik 16 was en met mijn vader naar Berlijn ging en dat ik daar mijn eerste noise-plaat kocht van de band SPK (Surgical Penis Kliniek of soms ook wel Socialistisches Patientenkollektiv genoemd). Ik snapte daar niks van, het was alleen maar herrie. Ik was zelfs bang voor die plaat. Ik luisterde hem 's nachts met een koptelefoon op in bed. Dat was horror. Maar dat vond ik juist leuk. Het was een beetje sadoma-

5. Arnon Grunberg, Columnist, 2011
 6. Rebel "L", 2011
 7. Skulptuur van Carlos Petrius (Museum of the Unconscious Image)

sochistisch om naar noise te luisteren. Daarvoor luisterde ik veel naar Depeche Mode, The Human League, Kraftwerk etc. Noise was een enorme omslag in mijn hoofd: met andere muziek weet je na een tijdje precies wat je krijgt, wat je zelf wil horen. Ik was nooit open naar een nieuwe Depeche Mode plaat, ik kwam met enorme verwachtingen en vooroordelen en zo. En noise is precies het tegenovergestelde. Alsof er een ander kanaal in je hersenen opengaat. Je hebt geen idee wat er een minuut later gaat gebeuren. Je kunt je niet vasthouden aan ritmes en melodieën. Er is geen enkele structuur. Ik kan me voorstellen dat toen mensen de eerste kubistische schilderijen zagen, dat net zo'n shock was. Wat moet je daarmee? Ben je gewend om naar een mooi schilderij te kijken en dan komen Braque en Picasso met iets heel anders, iets lelijks, grijs en bruin. Ik kan me goed voorstellen hoeveel pijn dat gedaan moet hebben voor mensen toen.'

5

D e R i e t v e l d

'Toen ik na drie jaar kunststudie in Zweden aan de Rietveld Academie begon, wist ik niet veel van hedendaagse kunst, maar ik wist wel enorm veel van experimentele muziek. Dat was ook een van de redenen om naar Amsterdam te komen, want ik wist dat als je goed wilt worden in kunst, dan moet je ergens gaan wonen waar je die in het echt kan zien. Dat is bij muziek heel anders omdat het veel makkelijker verplaatsbaar is. Met kunstwerken moet je oog in oog staan om ze echt te begrijpen. Ik weet nog de eerste keer dat ik een enorme Jason Rhoades installatie zag, ik was enorm onder de indruk omdat het een heel fysieke ervaring is. Je moet in die chaos kunnen wandelen, dat moet je ervaren.'

'Het studeren aan de Rietveld Academie was in eerste instantie heel moeilijk voor me. Ik wilde van alles, maar ik wist niet precies wat. Ik wist vooral wat ik niet wilde: ik wilde niet alleen schilderen of tekenen. In Amsterdam werd er plotseling heel veel kritiek geleverd op mijn werk. Dat was confronterend, maar niet heel erg, want ik was zelf ook niet zo tevreden. Ik maakte in die tijd een soort comic-achtige schilderijen en ik was veel te stijf, veel te koppig. Het veranderde pas in het laatste jaar, toen ik stopte met nadenken en ik gewoon begon te bouwen. Voor mijn eindexamen had ik in mijn studio een tribune, hutten en een kerk gebouwd. In de kerk stond een fontein met een mix van pis en bier waar honderden vliegen op afkwamen en het enorm stonk! Het was een toptentoonstelling. Heel confronterend. Mensen spreken me er nog wel eens over aan.'

L A

'Na de Rietveld heb ik ook nog twee jaar aan het Sandberg Instituut gestudeerd en ging ik vooral veel op en neer naar L.A. Dat heeft me heel veel geholpen. In die tijd kwamen veel van mijn helden uit L.A.: Mike Kelley, Jason Rhoades, Paul McCarthy, Jim Shaw, Raymond Pettibon, Charles Bukowski, dus het was een beetje mijn stad. Zeven jaar lang ging ik op en neer. Wat ik in het begin vooral leuk vond aan Mike Kelley was dat hij de eerste kunstenaar was die min of meer hetzelfde referentiekader had als ik. Hij luisterde ook naar de Sex Pistols en hij wist wat industriële muziek was, zijn kunst ging over dezelfde onderwerpen, dezelfde dilemma's als waar ik mee zat. Daarvoor kende ik vooral veel oudere kunstenaars zoals Jackson Pollock en Mark Rothko, en die vond ik ook wel interessant maar het was gewoon een heel andere generatie, met een heel ander referentiekader. Die kunstenaars uit L.A. zijn allemaal grensverleggers en hebben allemaal eenzelfde punk-rock esthetiek en DIY-houding die me heel erg aanspraken.'

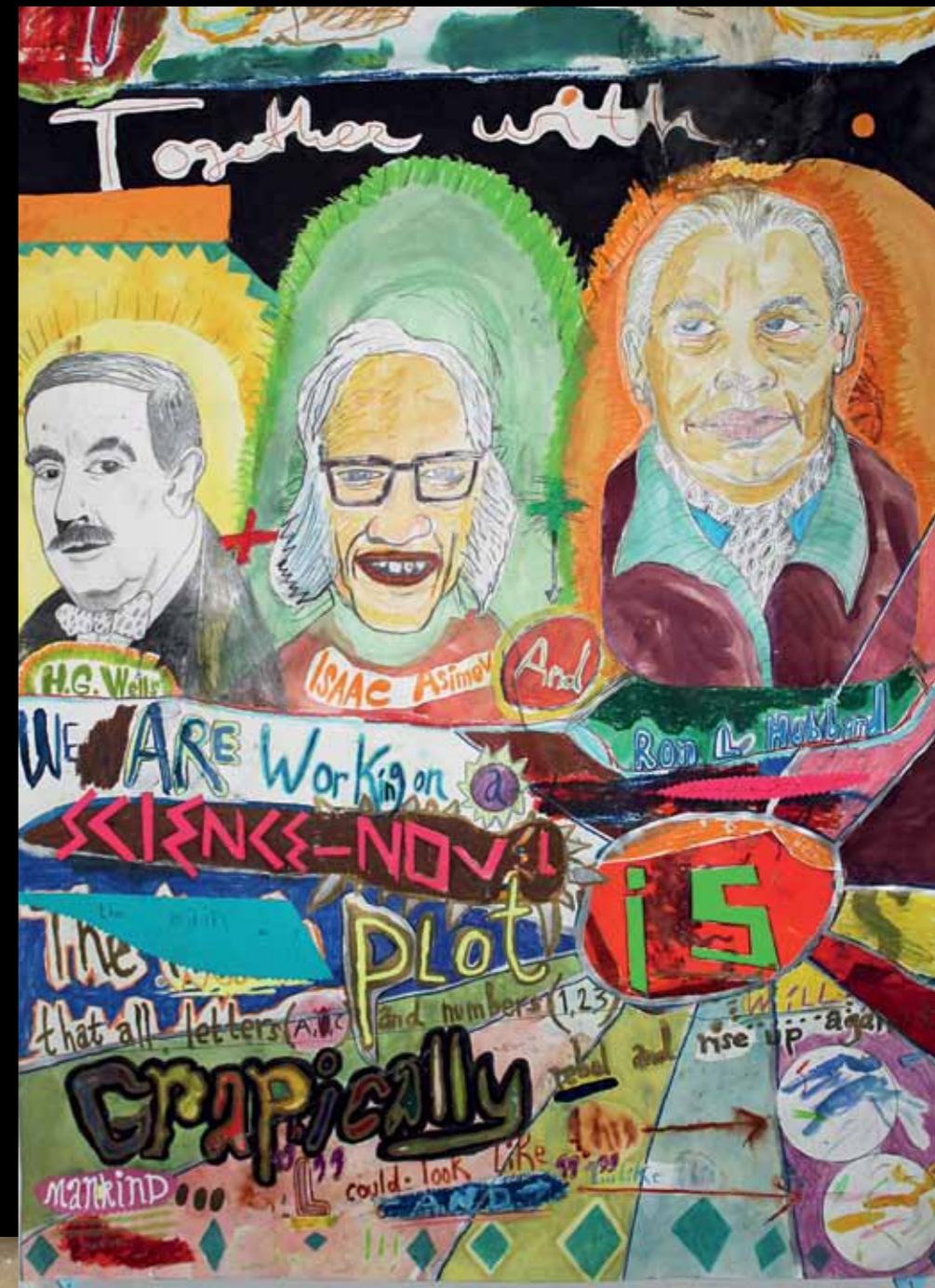
' s N a c h t s w e r k e n

'Het 's nachts werken is gewoon zo ontstaan. In het begin kwam het omdat ik te weinig tijd had naast mijn bezigheden overdag, en als ik muziek wilde maken dan moest ik dat dus 's nachts doen. Als ik eenmaal begon dan kon ik niet meer ophouden: als het goed gaat, verlies je de tijd helemaal. Iemand vertelde me eens dat er 's nachts meer 'mind, soul and spirit space' is op aarde omdat alle an-

dere zielen slapen. Dus je hebt veel meer mentale ruimte, de metaforische snelweg is leeg. En dat geloof ik ook. Het is niet alleen maar dat je dan niet gestoord wordt, al is dat natuurlijk ook een voordeel van 's nachts werken: je kunt in een langere trance van concentratie komen zonder dat die afgebroken wordt. Daarnaast lijkt het me geen toeval dat drugsdealers, hoeren en moordenaars vooral 's nachts werken, het is de aantrekkingskracht van het donker: zuipen en neuken gebeuren ook meestal 's nachts. De nacht heeft een heel eigen karakter. Bepaalde mensen horen ook bij verschillende tijden van de dag. Iedereen heeft zo zijn eigen tijd, en mijn tijd is de nacht.'

'Werken die 's nachts ontstaan in een lange roes, hebben vaak meerdere lagen en een veel minder duidelijk begin en eind. Rebel L is een voorbeeld van een werk waaraan ik een hele nacht heb gewerkt en waarvan het maakproces een lange reis was waar ik weinig controle over had. "All nighters" zijn veel minder dwingend en het duurt over het algemeen veel langer voordat zij alle ingebouwde wijsheden prijsgeven. Vaak snap ik zelf als maker niet eens precies wat ik heb gedaan, dat kan wel een maand duren. Daarmee zijn die tekeningen veel wijzer dan ik en ontdek ik echt dingen waarvan ik denk: shit, heb ik dat gezegd... wat cool! Tegenover Rebel L staan werken als Fine Wine en Fluffy, die een veel directere impact hebben, meer als een poplied van ABBA. Daar is op zich niks mis mee, ABBA heeft ook zijn charme, maar bij dat soort tekeningen kun je na tien keer "luisteren" ook denken: wég met die fastfood scheisse!'

6

'Ik geloof dat er een wijzere Jonas ergens in mij verborgen zit, met een veel grotere hoeveelheid kennis, als ik tenminste toegang tot het onderbewuste kan krijgen. Een manier om dat te doen en die diepe kennis aan te boren, is door in die staat van roes te komen. We hechten veel te veel belang aan onze logica, terwijl die eigenlijk veel minder weet (dit hebben de autisten en boeken over neurowetenschappen mij geleerd). Jezelf verliezen in een soort van trance of automatische technieken zoals heel snel tekenen (vergelijkbaar met wat de surrealisten deden), verschaft je toegang tot een diepere oceaan van kennis.'

7

H i g h s e n l o w s

'Ik moet zeggen dat ik net een periode heb gehad waarin ik erg vastzat, en dat is heel zwaar. Want het is mijn grootste plezier om in die wereld van de creatieve roes te zitten en hele nachten door te werken. Dus als je dat dan even niet hebt, dan is dat een groot verlies. Maar soms heb je het ook nodig. Het kwam eigenlijk omdat ik mijn eigen trucjes begon te herkennen. En dan probeer je iets anders te doen maar dat voelt niet goed, je kunt het ook niet forceren want dan is de diepte en de spirituele beloning weg. Dan moet je een pauze nemen, ook al is dat pijnlijk en niet leuk. Soms moet je gewoon niets doen. Je kunt ook niet de hele tijd produceren, soms moet je een tijdje inspiratie inademen, dan

8

9

lees ik bijvoorbeeld veel boeken en ga ik naar shows. Het grappige is dat als je zes maanden niet hebt getekend en alleen maar muziek hebt gemaakt en andere dingen hebt gedaan, dat je dan een betere tekenaar bent dan daarvoor. Alle creatieve dingen horen samen. Als ik iets nieuws begrijp in muziek dan kan ik dat later toepassen in het tekenen.'

K a p o t t e h a r d d i s k

'Naast de muziek zijn provocatie en humor heel belangrijk in mijn werk, seks, drugs and rock-'n-roll en mijn frustraties over politieke kwesties. Maar ook de vorm is belangrijk, omdat dat ook een manier is om een verandering teweeg te brengen. Net zoals noisemuziek of het kubisme een verandering van de ziel teweeg kan brengen, het gaat over hoe je de wereld ervaart. Je gaat gewoon fucken met de harddisk van de mensen, niet de software. Je maakt de harddisk kapot, en dat doet pijn. Je kunt na zoiets nooit meer dezelfde persoon zijn. Dat heb ik zelf ook meegemaakt met kunst die mij heeft veranderd, zoals met William Burroughs, Edvard Munch, August Strindberg Carl Fredrik Hill... dat gevoel dat je totaal in een andere wereld wordt gezogen. Na zo'n ervaring ben je niet meer dezelfde mens. Kai Althoff heeft dat recentelijk bij mij gedaan, maar nu meer omdat ik mijzelf in hem herken, en dan is het

een soort bevestiging. Dat is minder revolutionair dan wat ik had na het luisteren naar noisemuziek. Ik denk ook dat het moeilijker wordt naarmate je ouder wordt om continu veranderd te worden door kunst en muziek, je hebt tenslotte al wat meer meegemaakt, maar toch... Open blijven, daar moet je voor werken en vechten, dat ben je niet vanzelf. Daarom moet je altijd nieuwe dingen blijven lezen, luisteren en bekijken. Ik vind het leuk als ik dingen niet begrijp. Daarom woon ik ook in de Bijlmer en houd ik van reizen. Ik ben altijd op zoek naar dat wat ik niet ken.'

10

The Museum of the Unconscious Image

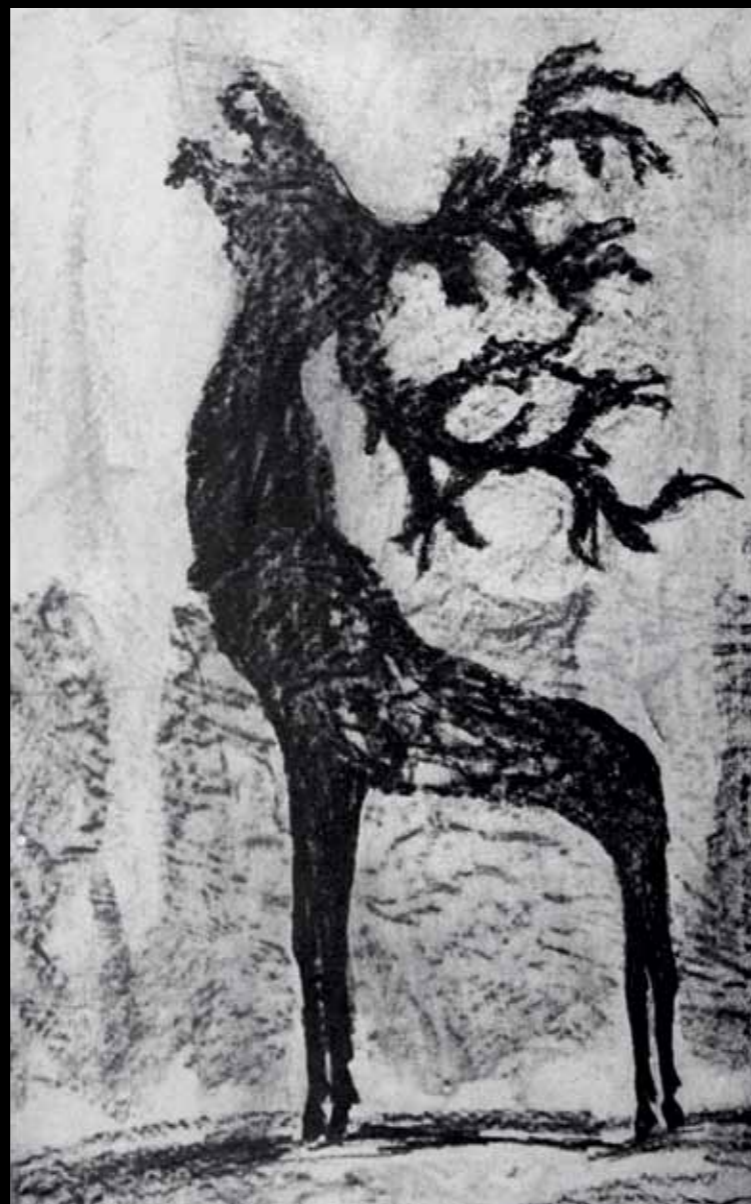
'Ik haal mijn inspiratie overal vandaan. Bij elkaar heb ik bijna een jaar in Rio de Janeiro gezeten en daar heb je bijvoorbeeld het Museum of the Unconscious Image, een mentale inrichting waar ze vanaf 1952 alle tekeningen van patiënten hebben bewaard omdat de oud-directeur en oprichter van de instelling, Nise da Silveira, de ontwikkelingen van de tekeningen zag als een onderdeel van hoe mensen beter worden. Ik heb dat altijd interessant gevonden: mensen die tekenen met een mentale stoornis. Het is bijna als sporters die doping gebruiken om harder te rennen. Sommige mensen met een bepaalde gekte maken gewoon betere tekeningen dan normale mensen.'

'Ik heb heel lang boeken over dit soort kunst verzameld, en ik moet zeggen dat je na een tijdje ook wel de beperkingen herkent. Ze kunnen bijvoorbeeld alleen maar één ding doen, ze kunnen nooit iets heel anders maken omdat het bij hen een vorm van dwangmatig gedrag is. Maar bij mensen met schizofrenie heb je natuurlijk ook een verschil tussen talent en niet-talent. Zo is Arthur Bispo do Rosário de ster van de inrichting, zijn werk hangt ook in het MoMA. Hij heeft de kritische afstand die nodig is en doordat hij kan reflecteren op zijn werk, maakt het ook een evolutie door. Zijn werk is gebaseerd op zijn geloof dat God niet meer snapt wat Hij gecreëerd heeft. God heeft hem daarom gevraagd om door middel van kunst de wereld aan Hem uit te leggen en te verklaren. Ik denk dat wat mij aantrekt in dat soort outsiderkunst, de drive is die mensen hebben voor wat ze doen. Die drive voor kunst is het allerbelangrijkste. Je moet verliefd zijn op je eigen kunst. Er zit geen recept achter, het is echt magisch. Je moet het elke keer opnieuw uitvinden en iedereen voor zich.'

8. Fluffy J.P. Sloterdijk kantoor, 2011
9. Death is the great unknown, this is the small unknown, 2007
10. Fine wine, 2011

FATFORM

'Sinds 2010 organiseer ik samen met andere mensen in de Bijlmer het kunstplatform FATFORM. FATFORM is een plek waar lokale, nationale en internationale kunstenaars en artiesten elkaar ontmoeten, ervaringen uitwisselen, tentoonstellen en optreden op een van de mooiste locaties in Amsterdam: het dak van de oude parkeergarage Kraaiennest, Amsterdam-Zuidoost. De afgelopen jaren (we programmeren alleen in de lente- en zomermaanden) waren een groot succes. Het mooie is dat we erin geslaagd zijn mensen met heel verschillende achtergronden en interesses bij elkaar te brengen en dat we in praktijk hebben laten zien dat de energie die kunst voortbrengt niet eenvoudig in hokjes te categoriseren is. We zijn op het moment hard bezig met de voorbereidingen van FATFORM 2012, dat met meer en bekende kunstenaars en artiesten, en een nieuw film- en theorieprogramma naast de gebruikelijke muziek- en beeldende-kunstprogrammering, de vetste en beste FATFORM ever belooft te worden.' www.FATFORM.com

Carl Frederik Hill, Skriande hjort, 1878

CARL FREDRIK HILL

'Carl Fredrik Hill is naar mijn mening ook een heel interessante figuur met een intrigerend levensverhaal. Hij is geen echte outsiderkunstenaar; hij heeft op de academie gezeten en ging onder andere naar Parijs. Eigenlijk maakte hij vrij saaie schilderijen tot hij een breakdown kreeg omdat hij niet op de Salon des Indépendants mocht exposeren. Daarna is hij in Lund, Zweden, gaan wonen bij zijn moeder en twee zussen. Tot zijn dood heeft hij daar de meest prachtige, gekke werken gemaakt: het kon hem niets meer schelen omdat toch niemand hem wilde. Misschien is dat ook wat alle outsiderkunstenaars hebben, en wat hen zo aantrekkelijk maakt.'

'De interesse van kunstenaars (niet alleen die van mij) voor outsiderkunst heeft denk ik heel erg te maken met het wantrouwen dat veel kunstenaars voor taal hebben. Heel veel kunstenaars zijn dyslectisch. Ze hebben zelf dus moeite met lezen en schrijven, maar leven in een maatschappij die daar alleen maar over lijkt te gaan, en dan kan iets buiten de taal om een enorme bevrijding zijn. Het gaat eigenlijk om de praktijk-theorieverhouding: zou je bijvoorbeeld goed kunnen neuken als je alleen maar de Kamasutra hebt gelezen? Dat kan niet, daar heb je je hele lichaam voor nodig en dat is de intelligentie van zweet.'

Nise ontvangt bloemen van Adelina (1980). Nise da Silveira heeft in Brazilië baanbrekend werk verricht op het gebied van creatief werk met mentale patiënten.

OUTSIDER KUNST

KAI ALTHOFF

Kai Althoff, Uwer: Auf guten Rat folgt Missetat, 1994

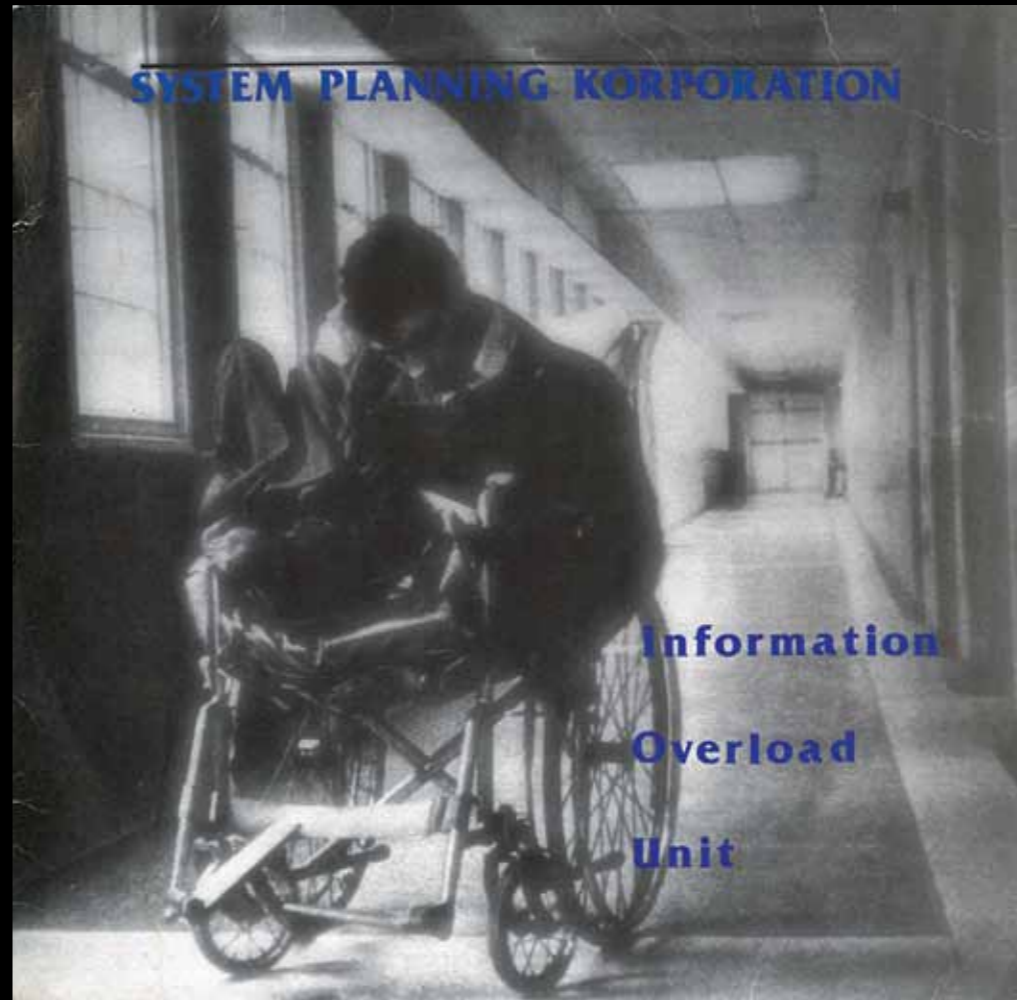
'Kai Althoff is een grote inspiratiebron voor mij, en voor veel kunstenaars, denk ik. Hij doet van alles, speelt ook in een band en gebruikt alle mogelijke media. Het mooie van zijn catalogus is dat daar ook dingen uit zijn jeugd in staan, tekeningen van toen hij 5 was bijvoorbeeld. Wat mij het meest aantrekt in Kai Althoff, is dat hij nooit heeft gekozen. Toen ik op de Rietveld zat, vond ik dat een dilemma, dat ik niet kon kiezen tussen muziek, schrijven of beeldende kunst. Je ontwikkeling gaat dan langzamer. Maar uiteindelijk leer je enorm veel, en begin je ook de links te zien. En nu merk ik dus dat het een voordeel is.'

S P O R T

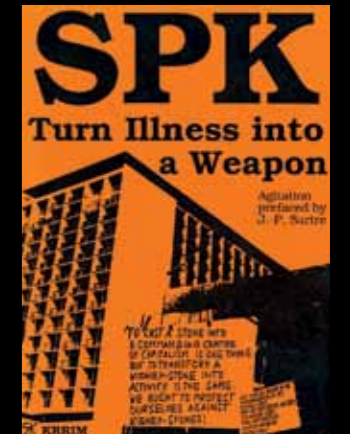
'Kunstenaars staan niet bekend als grote sporters, en van mij verwachten mensen het al helemaal niet. Maar ik houd heel veel van sport. In Zweden speelde ik op hoog niveau floorball. En ik kan ook heel goed skiën en voetballen. Ik houd van sport om dezelfde reden dat ik neuken leuk vind: het heeft te maken met de intelligentie van zweet en het lichaam. Het is een andere bron van intelligentie. Niemand zal ontkennen dat Lionel Messi de beste voetballer van nu (en misschien wel van alle tijden) is en ook een soort intelligentie heeft. Maar wat voor intelligentie is dat dan? Ja, een lichamelijke intelligentie!'

Jonas speelt (goed) voetbal in Santa Teresa, Rio de Janeiro, 2010

System Planning Korporation – Information Overload Unit, Vinyl, LP, Album uit UK, 1981, Genre: electronic, Style Industrial

S P K

'De band SPK, waarvan ik mijn eerste noise-plaat kocht en die voorgoed mijn kijk op de dingen veranderde, heeft zijn naam van het Sozialistisches Patientenkollektiv, een mentale inrichting die in 1970 in Heidelberg is opgericht. Hun motto was 'turn illness into a weapon'; zij zagen (mentale) ziekte als tegenwicht voor het kapitalistische systeem. Het idee was dat het niet de patiënten zijn die ziek zijn, maar de maatschappij; dat in wezen niemand ziek is en niemand in een inrichting hoort te zitten. Dat hoort bij die tijd: Foucault heeft daar ook veel over geschreven, het boek van SPK is voorzien van een voorwoord van Jean-Paul Sartre en de muziek uit die tijd werd daar weer door beïnvloed.'

'Ik vind de radicaliteit van die tijd erg interessant. Het lag toen niet voor de hand om kunst te maken, sommigen belandden ook bij de RAF of andere terreurgroepen. De vraag was

of schilderen en schrijven nog wel zin had, of dat je beter direct betrokken kon zijn bij het verzet (Sartre, Öyvind Fahlström en vele anderen worstelden met deze vraag). Is kunst maken niet te burgerlijk en ouderwets? Öyvind Fahlström heeft fantastische teksten geschreven over de schuldgevoelens van kunst maken terwijl de hele wereld in vlammen staat. Uiteindelijk kwamen zij wel tot de conclusie dat juist kunst een veel betere manier is om onrecht te bestrijden dan mensen vermoorden... maar dit was in die tijd niet echt een makkelijke beslissing om te nemen. Ik vind zelf ook dat pacifistische kunst veel meer bereikt dan oorlog en toch is dat vandaag de dag nog steeds maar de vraag. Kijk naar Palestina en de vele andere probleemgebieden... is de power of the pen really mightier than the sword? Dat is eigenlijk de kern van dit hele debat!'

Victorine Müller
Return, 2008
Foto: Simon Egli

Kunstwerk in de maak: Juliaan Andeweg

Tessa van der Putten

Juliaan Andeweg (1986) is een opvallende verschijning. Jasje met das, broek met smalle pijpen en hoog water, een lage scheiding; het is eigenlijk een soort kostuum. Hij heeft een licht archaische manier van praten en sluit zijn mails af met 'Met vriendelijke groet, aandacht en toewijding ben ik uv', of 'Met veel liefs' terwijl we elkaar nauwelijks kennen. 'Het kunstenaarschap is voor Juliaan een spel,' dacht ik. En dat doet hij wel goed. Hij lijkt onbenaderbaar en onbereikbaar. Hij valt op door zijn manier van doen en door zijn werk, dat groot is, de doeken zijn enorm en de ideeën erachter veelomvattend. Hij houdt van het grote gebaar. En iedereen die ik spreek vraagt zich af of hij nu doet alsof, of dat hij werkelijk zo is. Ook dat lijkt mij een grote kwaliteit voor iemand die het kunstenaarschap opvat als een spel.

Juliaan studeert aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag en gaat dit jaar afstuderen. Het liefst exposeert hij met zijn eindexamen in de Koninklijke Galerie, de meest geliefde plek van de academie, maar tot die tijd heeft hij het ook niet slecht getroffen. Zijn voor dit laatste jaar toegewezen atelier is

een gigantisch klaslokaal, waar hij zit aan een klein tafeltje in het midden van de ruimte. Grote zwarte schilderijen met groene en roze vlekken leunen tegen de muur. Hij vertelt over alchemie, het geloof en dat zijn enige reden om een schilderij te maken is om Maria te eren. Voor zijn eindexamen wil hij vier grote magenta doeken maken. 'Magenta,' zo zegt hij, 'is een krachtige kleur, omdat magenta in het donkere spectrum alle kleuren in zich verenigt,' en hij praat over de nacht van de ziel, het zwart, nigredo en albedo en de tussenfase van de pauwenstaart met fluorescente kleuren, die echt te beleven is in jezelf. 'Magenta draagt een bovenzinnelijkheid in zich die ik erg waardeer,' zegt hij. Hij houdt van meisjes die het dragen, van logo's waarin het verwerkt is en toen hij op zijn 12de met zijn oma in Parijs was en voor het eerst een werk van Yves Klein zag, wist hij dat het roze moest zijn. 'Magenta is het goud voor mij,' vat hij het samen.

Tijdens zijn eindexamententoonstelling wil hij de vier grote magenta doeken tegenover elkaar hangen. In de ruimte die daarbinnen ontstaat, maakt hij op de grond een zeer ondiep waterbassin met daarin een brandend vuurvlak. Drie van de vier basis-

elementen uit de alchemie – lucht, water en vuur – zijn dan al aanwezig in het werk; hoe hij het laatste element aarde in de installatie zal verwerken, weet hij nog niet.

Symbolen en rituelen zijn belangrijk in zijn werk. Hij zuivert tentoonstellingsruimtes van tevoren met symbolische voorwerpen, zoals een pentagram op de grond met daaromheen twee cirkels, drie rode brandende kaarsen en een gele halve maan. Hij twijfelt nog of hij de voorwerpen van zo'n zuiveringsritueel de volgende keer wel tijdens de tentoonstelling moet laten staan, zoals hij tot nu toe deed. Op de vraag of hij het belangrijk vindt dat het publiek op de hoogte is van de symboliek in zijn werk, antwoordt hij dat iedereen erin mag zien wat hij wil. En of hij graag zijn werk toelicht? Liever helemaal niet.

Twee dagen na ons gesprek krijg ik een mail. Of het gesprek me bevallen is. En dat weet ik eigenlijk niet goed. Het was een beetje een stroef gesprek misschien. Maar dat zou kunnen komen doordat ik weinig van alchemie weet. Of kwam het doordat ik op zoek was naar bewijzen dat hij door de mand zou vallen als kunstenaar die kunstenaar speelt? Zo'n lidmaatschap van die esoterische broederschap waarover hij vertelde, dacht ik al tijdens het gesprek, daar ben je toch niet open over? En hij praatte wel veel voor iemand die zijn werk niet graag toelicht. Zie je wel, hij speelt een spel. Het is ook te letterlijk allemaal, dat zwart als nacht van de ziel, magenta een spirituele kleur, die vier elementen die expliciet

terugkomen. En terwijl ik van Wikipedia's alchemie naar Goethe's kleurenleer surf, en van Jung naar Evelien Nijboer en me net verdiept heb in Rudolf Steiners stelling dat groen en roze – als kleuren die in het lichte en donkere spectrum alle kleuren in zich verenigen – gaan over het licht en de duisternis in ons, komt de zon achter de wolken tevoorschijn, weerspiegelt op mijn computerscherm en valt uiteen in sprankelende groene en roze stralen. Dit is een teken, schiet even door mijn hoofd. Zijn sommige alchemistische ideeën ook niet best aannemelijk? Trouwens, dieraad selen waarin Juliaan soms leek te spreken, blijken alchemistisch vakjargon en dat is goed te volgen als je het kent. Alchemie houdt zich toch nadrukkelijk bezig met materialen en kleuren, iets waar ook een kunstenaar goed mee uit de voeten kan? En zijn kunstenaars niet net als alchemisten op zoek naar het hogere, naar iets ongrijpbaars dat zij willen uitdrukken?

Langzamerhand wordt duidelijk dat het er eigenlijk niet toe doet of Juliaan wel of niet lid is van een geheime broederschap en of hij wel of niet in alchemie gelooft. Of hij wel of niet een spel speelt. Hij bezit een wonderlijke combinatie van (schijnbare?) oprechtheid en ironie, en het is knap dat hij ondanks zijn enorme overdrijving de indruk wekt (misschien?) te menen wat hij zegt. Hij maakt mooi werk, groots en gevoelig, en hij brengt je aan het twijfelen. Juist dat maakt hem aantrekkelijk. Waar het dan ook vandaan komt, Maria kan tevreden zijn.

Het meest onbegrijpelijke kunstwerk in de collectie

Raum der Gegenwart, 1930/2009, een unieke museale installatie gebaseerd op een idee van László Moholy-Nagy en uitgevoerd door kunsthistoricus Kai-Uwe Hemken en ontwerper Jakob Gebert

Charles Esche, directeur van het Van Abbemuseum Eindhoven

Een van de belangrijkste, en tegelijk bijna onbestaanbare, juwelen in de collectie van het Van Abbemuseum Eindhoven is de *Raum der Gegenwart*. Deze 'Hedendaagse Ruimte' is gebaseerd op een ontwerp uit 1930 dat de Hongaarse avant-gardekunstenaar László Moholy-Nagy heeft nagelaten. Het originele plan is niet eerder uitgevoerd en dat maakt, ook al is het tachtig jaar later, dat het toch om een uniek kunstwerk gaat en niet om slechts een 'reconstructie'. Ook zijn status als kunstwerk is discutabel want het is zowel een op zichzelf staande installatie als een tentoonstellingsruimte of platform voor het

werk van andere kunstenaars, filmers, ontwerpers en theatermakers. Deze tegenstellingen en spanningen maken het tot een extra waardevolle aanwinst voor de collectie van het museum.

De oorspronkelijke bedoeling was dat de *Raum der Gegenwart* als de laatste zaal zou worden toegevoegd aan de permanente opstelling van het Landesmuseum in Hannover en de opdracht kwam van de toenmalige directeur Alexander Dörner. Dörner was een van de eerste museumcuratoren die oog had voor de mogelijkheden van een tentoonstelling als een driedimensionaal verhaal. Zijn inrichting in

Hannover liep van de prehistorie tot het heden, en was erop gericht om het 'totale verhaal' van de kunst te vertellen. De *Raum der Gegenwart* zou na het beroemde *Abstraktes Kabinet* van El Lissitzky komen, dat nu nog steeds in Hannover te zien is, en dat ook gedeeltelijk in het Van Abbemuseum Eindhoven is nagebouwd. Door de snelle opkomst van de lokale NSDAP-afdeling in Hannover is de *Raum der Gegenwart* helaas nooit uitgevoerd en Dörner zag zich gedwongen ontslag te nemen en Duitsland te verlaten.

De *Raum der Gegenwart* was bedoeld als een continu veranderend schouwspel van de laatste technologische uitvindingen op het gebied van de reproductie van het beeld: fotografie, film, diashows en bewegende elementen, inclusief Moholy-Nagy's eigen Licht Raum Modulator, maakten alle deel uit van het plan. In veel opzichten kan de ruimte worden opgevat als het einde van de kunst zoals zij tot dat moment werd gezien. Kunst was niet langer een kostbaar object voor een kleine elite, maar ze werd een direct onderdeel van het hedendaagse leven door gebruik te maken van reproduceerbare beelden (zoals film en fotografie) in regelmatig wisselende exposities. De ruimte combineert heel effectief elementen van zowel realisme als abstractie, en verwerpt zo de aloude tegenstelling tussen deze twee. Het verblijft in de ruimte, er rond te lopen en indrukken op te vangen van alle vormen die het modernisme in zijn ontwikkeling heeft aangenomen, is een heel

László Moholy-Nagy & Alexander Dörner, *Raum der Gegenwart*, 1930/2009, schaal 1:1, Van Abbemuseum, Eindhoven, foto: Peter Cox

fysieke ervaring. We zien sculpturen in relatie tot abstracte film, en architectuur tegenover design.

Terugblikkend kunnen we vaststellen dat de *Raum der Gegenwart* vooruitloopt op talrijke ontwikkelingen in de twintigste en eenentwintigste eeuw – of het daarbij nu gaat om installatiekunst, filmwerken of de relatie tussen de verschillende disciplines. Ook is het zijn tijd vooruit in het voorspellen van het einde van de kunst als aparte categorie door de kunst onderdeel te maken van de beeldcultuur. In dat opzicht voorafschaduwde het werk het einde van de moderniteit.

Als moderniteit de 'perfecte scheiding' inhoudt, zoals Guy Debord het in zijn boek over De spektakelmaatschappij formuleerde, dan bood de *Raum der Gegenwart* al in 1930 een heel ander beeld. En juist in deze tijd is zijn verbeelding van een veranderlijke wereld, die vloeibaar is en vol synthese, nog krachtiger en een reëel en waardevol voorstel. Op welke manier kunnen we gelijkheid in verscheidenheid afbeelden, en vice versa? Hoe kunnen we uiteindelijk afscheid nemen van de moderniteit zonder in een stammenstrijd te vervallen? De *Raum der Gegenwart* biedt een antwoord op deze vragen, maar het blijft evenwel een miniatuurmodel van de wereld die komen zal – net zoals het dat al in 1930 was.

Soep met Alma: Dana Lixenberg

Kunstenaars vertellen mij hoe ze zo goed zijn geworden. Ik hoop dat ik daar iets van op kan pikken. Als dank maak ik hun lievelingssoep.

Alma Mathijsen

Wat weet je nu dat je nog niet wist toen je begon met fotograferen?

'Ik sta meer stil bij de foto's die ik neem. Dat komt doordat ik ouder ben geworden en dierbaren om me heen heb verloren. Ik heb portretten van mensen die er nu niet meer zijn. In 1993 fotografeerde ik gangmembers en andere bewoners van Imperial Courts in Los Angeles, veel van hen leven niet meer. Daar ben ik nu weer opnieuw mee bezig, in 2008 ben ik teruggegaan. Die foto's uit 1993 namen toe in waarde, tijd gaf ze waarde. Al mijn Amerikaanse werk is voortgekomen uit dat

Afbeeldingen: *Imperial Courts in Watts*, Los Angeles, 1993

werk. De foto's van 2Pac en The Notorious B.I.G. duiken ook steeds weer op. Van die laatste heeft Urban Outfitters nu een T-shirt gemaakt, het is niet mooi maar om daar een rechtszaak tegen aan te spannen is te veel gedoe. Terug naar 1993. Pearl Court heeft een heel hechte gemeenschap. Niemand had een mobiele telefoon, het was onmogelijk een afspraak te maken. Ik ging er gewoon heen met iemand uit die gemeenschap.

Dana laat foto's zien uit 1993. 'Die is dood, die is vermoord door de politie.' Ze bladert door de foto's, meer dan de helft van de mensen lijkt vijftien jaar later in de gevangenis te zitten of vermoord te zijn. Wat gebeurt er met een foto als iemand doodgaat? 'Op het moment dat een foto wordt gemaakt, raakt die losgekoppeld van de persoon. Die gaat een eigen leven leiden. Voor dierbaren krijgt die natuurlijk meer waarde.'

Dana wijst naar een foto van een jonge jongen. 'Dat is Shanky, hij heeft een paar jaar geleden een heel belangrijke man in de gemeenschap vermoord, Spider. Shanky zit nu levenslang in de gevangenis. Ik ga dan toch goed naar zo'n foto kijken of je dat kunt zien. Natuurlijk zie je dat niet. Ik wil een boek maken van de foto's uit '93 en die van nu. De verhalen kan ik niet gebrui-

ken, dan zou ik hun vertrouwen beschamen. In sommige filmpjes zie je ze drugs dealen, dat kan ik niet laten zien.'

Vind je jezelf beter geworden?

'Nee. Ik zou toen ik jonger was nooit een serie met alleen stillevens maken, zoals *Set Amsterdam* (tentoonstelling FOAM, 2011, red.). Ik sta meer stil bij de vergankelijkheid van alles en daarmee de betrekkelijkheid, ik maak me zorgen om mijn vader. Mijn moeder is elf jaar geleden overleden, een goede vriendin van me ben ik kwijtgeraakt. Een leeftijdgenoot verliezen is vreselijk. Ik ervaar dat ik ouder word, ik hoor niet meer bij de jongste groep, wanneer alles nog open ligt. Fysiek verander ik ook. Aan de andere kant heb ik wel meer rust, dingen lopen zoals ze lopen. Ik accepteer meer, hoewel ik niet verzadigd wil raken, dat is gevaarlijk. Het is spannend om te zien of ik hetzelfde niveau ga halen als in '93.'

Dana zet de muziek zachter. 'Alles viel op zijn plek toen ik met een 4x5 camera ging schieten. Ik vind de details belangrijk, de verstillings. Daarvoor is mijn camera heel goed. De camera brengt een formaliteit met zich mee, ik moet me heel erg concentreren en dat verlang ik ook van degene die ik vastleg. Ik praat bijna niet. Het is ongemakkelijk om over het pro-

ces te praten. Ik kan jou ook niet vragen: hoe schrijf je een zin? Natuurlijk maak ik wel gebruik van een vorm, maar voor het grootste deel is het gut feeling wanneer iets werkt. Als dat niet lukt, laat ik het. Tenzij het een opdracht is, dan moet ik de trukendoos openmaken. Dat los ik meestal op door meer elementen uit de omgeving erbij te betrekken. Je moet iemand de camera intrekken. Rappers trek ik meestal los van hun vrienden. De hele entourage kan storend werken. In hectische plekken moet ik al die hectiek om me heen wegblokken.'

Wat is het verschil tussen nu en 1993?

'Toen voelde alles specialer. De eerste keer op de redactie bij *Vibe*, *New York Times Magazine* en *The New Yorker*. Die opwindings krijg je nooit meer terug. Het is belangrijk om uit je comfort zone te stappen. Toen was afzien makkelijk, nu wil ik toch wel erg graag een lekker bed. Voor mijn werk doe ik alles, maar als ik op vakantie ga, hoef ik niet meer per se naar Guatemala om bergen te beklimmen. Het lijkt me eerlijk gezegd leuk, maar ik hoef niet op een bed van stro te slapen.'

Wist je al lang dat je wilde fotograferen?

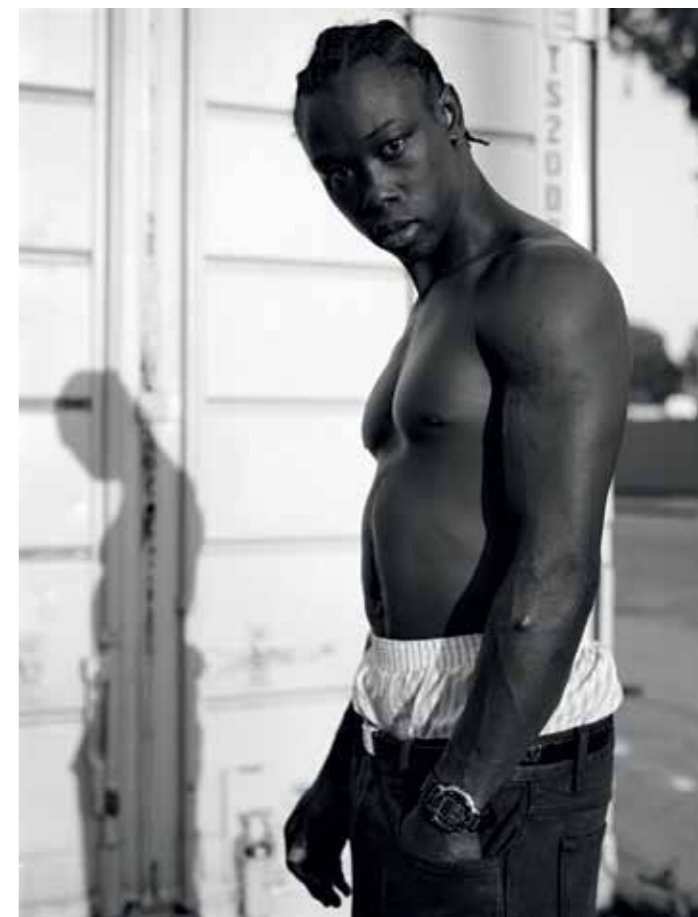
'Ik denk het. Als kind was ik altijd heel enthousiast, en dan wilde ik dat mijn ouders zagen wat ik zag, op het dwingende af. Door te fotograferen kun je verwerken wat je ervaart.'

Zie je jezelf als kunstenaar?

'Nee. Ik zou mezelf niet zo noemen. Ik ben een laatbloeiër. Het is heel moeilijk te definiëren wat een kunstenaar is. Ik zie mezelf als een redelijk traditionele fotograaf. Ik vind het moeilijk mezelf te positioneren. Het is eigenlijk ook niet belangrijk. Ik ben blij dat ik verschillende kanten op kan. Ik heb een teen in de populaire cultuur. Altijd als ik op het vliegveld ben, blader ik *People Magazine* door. Ik weet precies wie wat aan haar gezicht heeft laten verbouwen, zo leuk.'

Wat zou je zeggen tegen beginnende fotografen?

'Ik weet het niet. Ik wil mensen nooit ontmoedigen. Maar als je die drive hebt, lukt het toch wel. Bij mij was het echt een openbaring, alsof je verliefd bent. Ik kon me niet voorstellen dat ik daar ook nog mijn geld mee zou kunnen verdienen. Durf risico's te nemen, nooit voor zekerheid gaan. Het kost veel tijd, je moet een lange adem hebben. En verwacht niet gelijk succes, blijf maar door ploeteren.'

Aula Noorderbegraafplaats, 2010
uit: *Set Amsterdam*

Wat heeft New York betekend voor je werk?

'Het heeft me opengegooid. Amsterdam heeft me gevormd, New York heeft me lef gegeven. De overlevingsdrang is hier zo groot. Hier moet je ploeteren en hard werken om de huur te kunnen betalen. Als je in Nederland iemand meeneemt naar een etentje, kijkt iedereen gelijk van wie is dat? Wat doet die hier? Hier is iedereen welkom, het gaat misschien niet altijd heel diep, maar dat maakt niet uit. Hier heerst het idee dat je met z'n allen in hetzelfde schuitje zit. In Nederland is een opgefokte sfeer van voordringen bij de bakker. De dynamiek van New York stimuleert. Toen ik voor het eerst apparatuur ging huren, stonden dozen voor Annie Leibovitz klaar. Dat voelt toch goed. In Nederland voelde ik me zoals het cliché: een grote vis in een te kleine vijver. Hier ben ik een middelgrote vis in een grote vijver met nog veel meer grote en grotere vissen. Voor *Set Amsterdam* had ik een slechte recensie gekregen in *de Volkskrant*, op de dag dat ik terugvlog naar New York. Zodra ik in het vliegtuig stapte, viel alles in de oceaan. Dan is *de Volkskrant* ineens heel ver weg.'

Magazine over kunst, nummer 31 (jaargang 9), maart 2012
mister Motley is een uitgave van Stichting mister Motley in
samenwerking met Virtùmedia
mister Motley verschijnt 4 x per jaar

REDACTIEADRES

mister Motley
postbus 17048
1001 JA, Amsterdam
info@mistermotley.nl
www.mistermotley.nl
tel. 030 – 6920677 via Virtùmedia

REDACTIE

Hanne Hageaars (hoofdredactie)
Melanie Bonajo (special guest)
Monica Aerden

WEBREDACTIE

Hanne Hageaars (chef)
Irene de Craen
Heske ten Cate (asst)
Nienke Schellinkhout Diaz (stagiaire)

ASSISTENT BEELDREDACTIE

Cindy Moorman

TEKSTCORRECTIES

Jan Stassen

VERTALINGEN

Ruud van der Helm, Antje van Oosten, Manuela Talana

ONTWERP EN VORMGEVING

Vela Arbutina
www.velaarbutina.com

UITGEVER

Virtùmedia, Pepijn Dobbelaer, Postbus 595, 3700 AN Zeist
Telefoon +31(0)30-6920677, Fax +31(0)30-6913312, pdobbelaer@virtumedia.nl
Bladmanagement David Veldman, dveldman@virtumedia.nl, +31(0)30-6913835
Advertentieacquisitie Robert Verheij, rverheij@virtumedia.nl, +31(0)30-6920677

DISTRIBUTIE

Betapress B.V., Gilze

DRUK

Tuytel, Hardinxveld-Giessendam

Dit nummer werd mede mogelijk gemaakt door het Fonds voor Beeldende
Kunsten en het Fonds voor Cultuurparticipatie.

ABONNEMENTEN

De prijs voor een abonnement bedraagt 25,00 euro per jaar (4 nummers).
Abonnementen kunnen bij ieder nummer ingaan en worden automatisch met
een heel jaar verlengd. Aanmelding kan via onze website of bij Abonnementen-
land via telefoonnummer +31(0)251-257926 (ook voor vragen over bezorging).
Adreswijzigingen dienen schriftelijk te worden doorgegeven met vermelding
van de oude en nieuwe adressering en het nieuwe telefoonnummer.
Opzeggingen dienen schriftelijk – uiterlijk twee maanden voor de volgende
betalingsdatum – in bezit te zijn van: Abonnementenland, t.a.v mister Motley,
Postbus 20, NL-1910 AA Uitgeest. Fax: +31(0)251-310405. www.aboland.nl.

De redactie heeft geprobeerd zo volledig mogelijk te zijn in het regelen van de
rechten en het vermelden van de credits. Mogelijk is dit niet in alle gevallen
gelukt, dan graag contact opnemen met de redactie.

© 2012. Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden verveel-
voudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestem-
ming van de uitgever.
ISSN 1574-2938.

DE HALLEN HAARLEM
16 MRT – 03 JUN 2012

CHARLES
ATLAS
HAMID
EL
KANBOUHI
+ RECENTE
AANWINSTEN

ZIE VOOR DE EVENEMENTEN
WWW.DEHALLENHAARLEM.NL

tm 24 juni

Ai Weiwei

DE PONT

Karin van Pinxteren

projectzaal vanaf 24 maart

Wilhelminapark 1 Tilburg
dinsdag - zondag 11-17 uur
www.depont.nl

DE APPEL ARTS CENTRE OPENT
HAAR NIEUWE, VASTE LOCATIE
OPENINGSTENTOONSTELLING:

TOPSY
TURVY

LEVE DE OMGEKEERDE WERELD!
25 MEI T/M 23 SEPTEMBER 2012

WWW.DEAPPEL.NL

DE APPEL
ARTS CENTRE

PRINS HENDRIKKADE 142

HOLLAND
FESTIVAL

HF

INTERNATIONALE
PODIUMKUNSTEN
AMSTERDAM, 1 – 28 JUNI 2012

C(H)ŒURS

ALAIN PLATEL,
LES BALLETS C DE LA B,
TEATRO REAL MADRID

Alain Platel onderzoekt in de dans de 'gevaarlijke schoonheid' van de massa, op muziek van Verdi en Wagner, met 150-koppig koor en orkest.

1 – 4 JUNI, KONINKLIJK THEATER CARRÉ

REQUIEM 3
VINCENT
MACAIGNE

Stormachtige, macabere komedie over manipulatie, macht, liefde, familie en rivaliteit waarbij twee clowns onbedoeld twee broers in het ongeluk storten.

4 – 5 JUNI,
WESTERGASFABRIEK
ZUIVERINGSHAL WEST

DE RODE KIMONO
MICHA HAMEL EN
JOS VAN KAN

Een intense, audiovisuele ervaring van Breitners meesterwerk, met muziek, dans en video.

18 – 19 JUNI, MUZIEKGEBOUW AAN 'T IJ

**2001: A SPACE
ODYSSEY**

STANLEY KUBRICK,
GROOT OMROEPKOOR,
RADIO FILHARMONISCH
ORKEST

Ruimtelijke totaalervaring van Kubricks legendarische filmklassieker.

21 JUNI, WESTERGASFABRIEK
GASHOUDER

**SIMÓN BOLÍVAR
SYMPHONY
ORCHESTRA OF
VENEZUELA**
GUSTAVO DUDAMEL

Het wereldberoemde orkest, onder leiding van de charismatische chef-dirigent Gustavo Dudamel, komt voor het eerst naar Nederland (slotconcert).

28 JUNI, HET CONCERTGEBOUW

HF YOUNG

Tussen 25 en 39 jaar? Meld je aan bij HF Young en krijg korting op deze voorstellingen, en een borrel na afloop. Meer informatie op www.hollandfestival.nl

VSBfonds

**Kunst als
'conversation piece'**

26 april t/m 10 juni
www.arteryshow.com

**The
Artery
Show**

Tentoonstellingen

Kunstverzamelaars tonen een deel van hun privécollectie

De galerie als 'shape shifter'

Nouveau niche: beeldende ondernemers

Collectie Kuks

Dagprogramma's

Art talks met professionals uit de kunstsector

Achter de schermen bij culturele instellingen en een bankcollectie

Inspirerende doetanks

TETEM
KUNSTRUIMTE

Een samenwerkingsproject
van TETEM kunstruimte,
Cabinodd en zw-artprojects www.tetem.nl

**Word docent
Beeldende
kunst en
vormgeving**

**in 2 of
4 jaar**

Academie voor Beeldende Vorming
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

—THE WORLD WIDE WEB—
<http://www.w3.org/History/19921103-hypertext/hypertext/WWW/TheProject.html>

World Wide Web

The WorldWideWeb (W3) is a wide-area hypermedia information retrieval initiative aiming to give universal access to a large universe of documents.

Everything there is online about W3 is linked directly or indirectly to this document, including an executive summary of the project, Mailing lists, Policy, November's W3 news, Frequently Asked Questions.

What's out there?

Pointers to the world's online information, subjects, W3 servers, WWW, WWW: The Project

Help

on the browser you are using

Software Products

A list of W3 project components and their status

Servers, Tools, Mail robot, Libraries

Technical

Details of protocols, for example

Bibliography

Paper documents

People

A list of people

History

A list of

<http://www.atisd.at>

Een boekje en website over kunst en internet.
Te bestellen via anouk@nimk.nl (7,50 per boekje).

Attention:

You have reached the very last page of the Internet.

We hope you have enjoyed your browsing.

40 jaar Materiaalfonds 10 – 17.4.2012

THE WEIGHT OF COLOUR organiseert lezingen master-classes, film en kunst in de openbare ruimte

i.s.m. Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, EYE Film Instituut en het Rijksmuseum

THE WEIGHT OF COLOUR

Prins Bernhard Cultuurfonds
M
mondiaal fonds
AMSTERDAMS FONDS VOOR DE KUNST

March 16 – May 6

SEEK MERRY GELL

featuring new works by:

Daniel Eatock – Carole Louis
 Roy Dan Mierlo – Nishiko – Erwin Thomasse
 Will Sweeney – Megan Whitmarsh

MU
mu.nl

ArtEZ

Opendagen voorjaar 2012

voorlichtingsactiviteiten

Art & Design
 22/3 Academie voor Art & Design (Zwolle)
 13/4 Academie voor Art & Design (Enschede)

Mode
 18/4 Master Fashion Design en Fashion Strategy (Arnhem)

Interaction Design
 14/4 Bachelor Vormgeving/ Interaction Design (Arnhem)

Product Design
 09/3, 13/4 Bachelor Vormgeving/ Product Design (Arnhem)

Creative Writing
 23/3 Bachelor Theater/ Creative Writing (Arnhem)

Docentopleidingen en Kunsteducatie
 13/3 Bachelor Docent BKV (Arnhem)
 22/3 Bachelor Docent Theater en Docent BKV (Zwolle)
 26/3, 11/6 Master Kunsteducatie (Zwolle)
 28/3 Bachelor Docent BKV verkort traject (Zwolle)

(Interieur-)Architectuur
 22/3 Bachelor Vormgeving/ Interieurarchitectuur en Ad Interieurvormgever (Zwolle)
 23/3 Master Architectuur en master Interieurarchitectuur (Arnhem)

Muziek
 12 t/m 16/03 Conservatorium (Enschede)
 19 t/m 23/03 Conservatorium (Zwolle)
 26 t/m 30/03 Conservatorium (Arnhem)
 22/3 Bachelor en master zang Jazz & Pop (Zwolle)

ArtEZ organiseert meeloopdagen voor diverse opleidingen. Kijk voor alle informatie op www.artez.nl/opendag

Arnhem Enschede Zwolle

HELEN VERHOEVEN

PART PRETTY

04 02 — 29 04 2012

SCHUNCK
 BONGERD 18, HEERLEN
 WWW.SCHUNCK.NL
 +31(0)455772200

DE PERZEN

DOOD PAARD

In de theaters van
 20 maart tm 28 april

Die van mij is mooier!

museum **Em**
 huis van het boek
 meermanno

Hartstochtelijk verzamelen en het
 begin van Museum Meermanno
 17 maart t/m 20 mei 2012

Museum Meermanno | Huis van het boek

Prinsessegracht 30 | 2514 AP Den Haag | www.meermanno.nl

ODA PARK

4 maart t/m 1 mei 2012

LOVE THE ONE YOU'RE WITH...

natuur fotografie met je telefoon

foto: Steve John

ODAPARK centrum voor hedendaagse kunst venray | www.odapark.nl

UNTITLES

Titels, Ondertitels en 'Zondertitels' vormen het uitgangspunt en de essentie van de expositie *UNTITLES*, het resultaat van de samenwerking tussen filoloog Matthias Van de Vel (BE) en kunstenaar Joost Bakker (NL). Naast een geanimeerd *UNTITLES*-drieluik wordt er een serie artefacten, tekeningen en animaties getoond.

De tentoonstelling loopt van 11 maart t/m 21 april en is te bezoeken van donderdag t/m zaterdag van 13.00 tot 17.00 uur.

Met de vriendelijke medewerking van (dichteres) Hagar Peters en (schrijver en taalkundige) Rik Smits.

Mede mogelijk gemaakt door Gemeente Zwolle, Brouwers Accountants en Stichting Stokroos

PART
 Baileystraat 11a | 8013 RV Zwolle | +31 (0)384 607200
 www.partofyourlife.nl | info@partofyourlife.nl

PART
 of your life

HENK VISCH

Monografie bij de solotentoonstelling van Henk Visch in Kunsthall KAdE Amersfoort. In het boek wordt voor het eerst het oeuvre van Henk Visch in deze omvang belicht. Tekstbijdragen in NL/EN/DE van Henk Visch, Robbert Roos, Annelie Pohlen, Annett Reckert, Joan Jonas Leo Vroman en Richard Deacon.

176 pagina's met vele illustraties
 ISBN 978-94-90153-14-4

€ 29,90

PAUL VAN DONGEN

Etsen, aquarellen, tekeningen
 In het boek *Paul van Dongen* — etsen, aquarellen, tekeningen wordt een overzicht van het werk getoond uit de periode van 1998 t/m 2011. Teksten van Willem Jan Otten en Rob Smolders.

176 pagina's met vele illustraties
 ISBN 978-94-91182-09-9

€ 29,90

Verkrijgbaar in de boekwinkel
 of via www.timmerartbooks.nl

TAB
 timmer art books

ESTHER KOKMEIJER werkte in het najaar van 2011 in Yogyakarta (Indonesië). Zij liet zich daar inspireren door de uitbarsting van de Merapi vulkaan in 2010, die diepe sporen heeft nagelaten in het Javaanse landschap. Het werk *The More You Take The More I Give* is gebaseerd op zowel oude als recente mythen die op dit moment worden geloofd en omarmd in het alledaagse leven van mensen in het gebied. Bij de tentoonstelling verschijnt een publicatie.

The More You Take
16 maart – 28 april 2012
Heden
Denneweg 14a, Den Haag
www.heden.nl

ODAPARK — Van 4 maart tot en met 1 mei organiseert Odapark een internationale overzichtstentoonstelling van landschapsfoto's die gemaakt zijn met mobiele telefoons: zogenaamde Phoneography. Twaalf professionele fotografen en kunstenaars tonen werk waarbij ze voor de totstandkoming ervan bewust kozen voor het gebruik van een camera die aanwezig is op hun telefoon.

Love The One You're With,
natuurfotografie met je telefoon
t/m 1 mei 2012
ODAPark
Merscloseweg 117, Venray
www.odapark.nl

JAPAN INSIDE OUT, een tentoonstelling waarin tientallen Japanse kunstenaars hun werk laten zien. Het gaat om 'Outsider Art': kunst gemaakt door mensen die niet zijn opgeleid tot kunstenaar, maar wel zeer bijzonder werk maken. De deelnemers aan deze tentoonstelling hebben een psychiatrische aandoening of een verstandelijke handicap. Er zijn zo'n duizend werken te zien.

Japan Inside Out
3 april t/m 2 september 2012
Het Dolhuys, nationaal museum
van de psychiatrie
Schotersingel 2, Haarlem

HIPPIE vs CYNICUS — De Plastic Bag Tossing in the Wind scène uit *American Beauty* heeft me altijd weten te intrigeren. De schoonheid van het alledaagse dat Ricky — de sidekick van antiheld Lester Burnham's (Kevin Spacey) — in het verloren plastic zakje ziet ontroert me ook. Omdat ik het herken, vraag ik me tegelijkertijd af wie dit niet zou zien. En of dat dan iets over een mens, of een groep mensen zou zeggen... Maar dan raast Ricky door dat er zoveel schoonheid in de wereld is dat het soms wel lijkt alsof zijn hart het ieder moment kan begeven, en bevroeg ik mezelf weer...

Een vriendin stelde ooit vast dat je mensen in twee kampen in kon delen, hippies en cynici. Een gruwelijk statement, vond ik altijd, maar nog gruwelijker werd het toen we het daadwerkelijk leken te kunnen toepassen. Al snel ontstonden er verschillende nuances waar hoe dan ook iedere vriend, oom of tante, beroemdheid of politicus in leek te passen. Zelf ben ik inmiddels al een aantal keer van tent verwisseld, maar blijf toch, hoe erg ik het ook vind, in het cynici-kamp hangen...

ADVERTENTIE — Roma Publications presents its first issue of the irregular Roma Support Edition-series. Our intention is to make at least one edition a year with one of the artists we work with. We believe that this series may become an effective way to help funding upcoming publications.

Mark Manders – *A Few Things One Is Not Allowed to Do Drawing*, printed in diamond screen offset on 2 mm acid free card board. Limited, signed and numbered edition of 100

euro 250 unframed (30 x 40 cm)
euro 325,- in wooden frame (36.1 x 46 cm)
(excl. 19% VAT & shipping)

To order, please reply this e-mail:
info@romapublications.or

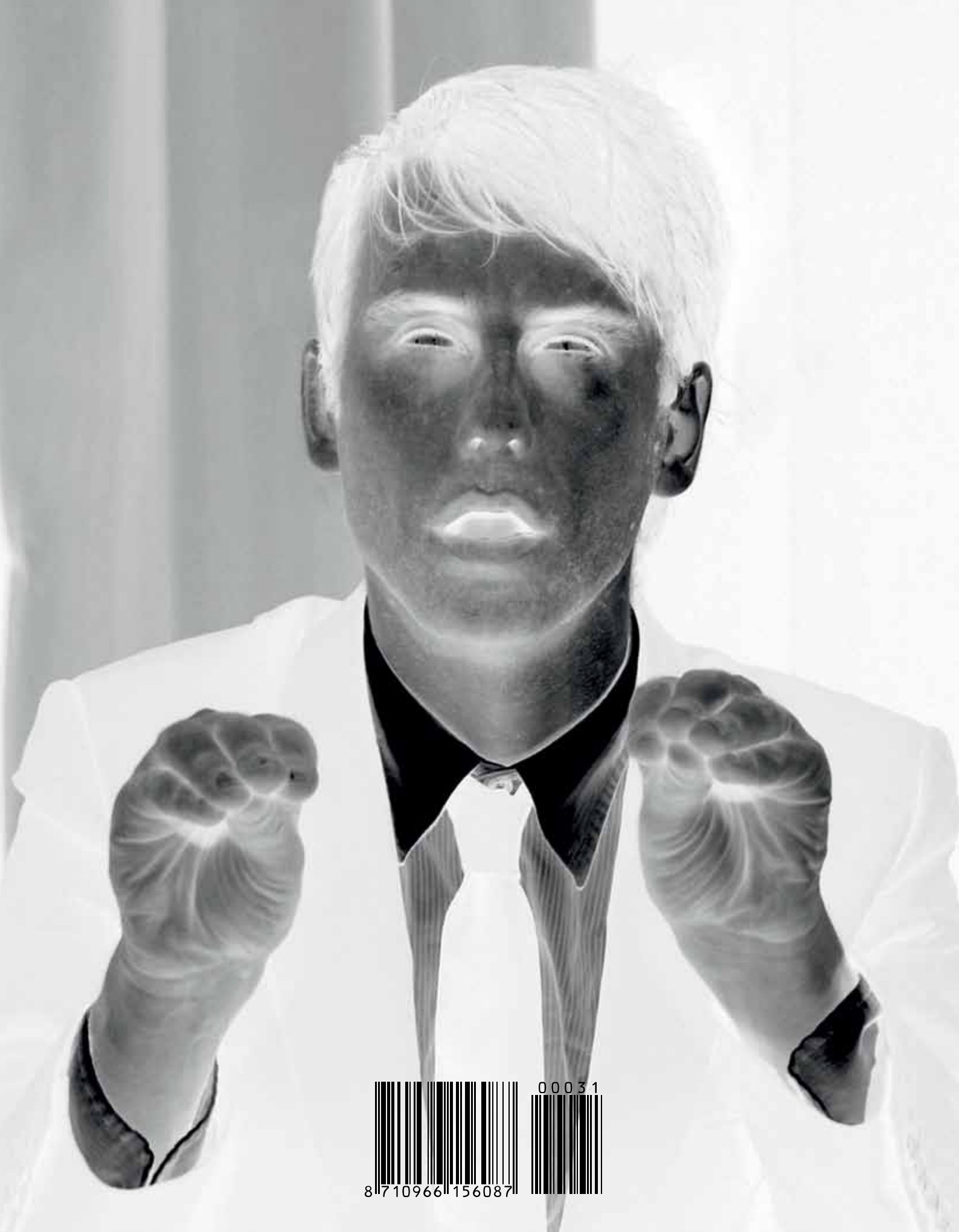

The Devil and God Are Raging Inside Me, The Brand New

Apres Ski in der Schweiz,
Ed van der Elsen

8 710966 156087 00031